

ŽARKO BRZIC

UPT

NASMIJANO LIČE

Tragom životnih putova
prof. MARICE STANKOVIĆ

MARICA STANKOVIĆ
31. XII. 1900. — 8. X. 1957.

Žarko Brzić

NASMIJANO LICE

**Tragom životnih putova
prof. MARICE STANKOVIĆ**

Posvećujem braći i sestrama širom zemaljske kugle koji su, u našem stoljeću, trpjeli i umirali zbog svojih uvjerenja...

MARICA STANKOVIĆ
31. XII. 1900. — 3. X. 1921.

Knjižnica

U PRAVI TRENUTAK

129

Uređuje i odgovara

IVAN ZIRDUM

Izdavač

ŽUPSKI URED
ĐAKOVAČKI SELCI

Tisak: »PLAMEN« Slavonski Brod

ŽARKO BRZIĆ

NASMIJANO LICE

Tragom životnih putova
prof. MARICE STANKOVIĆ

ĐAKOVAČKI SELCI 1990

ZARKO BRZIC

U PRAVI TRENUTAK

Lektura i korektura

s. MARIANGELA ŽIGRIĆ

MARIANGELA ŽIGRIĆ

Tragovi životinjskih prirova

prof. MARICE STANKOVIĆ

Izdavač

ŽUPSKI URED

Knjiga se može naručiti na adresu:

Knjižnica

U PRAVI TRENUTAK

54400 Đakovo, pp 51

Tel. (054) 843-049

P R E D G O V O R

U ruke našoj vjerničkoj javnosti pružena je ova knjiga — životopis Marice Stanković. Uz slugu Božjega Ivana Mrza, (umro 1928.) velikog apostola katoličke mladeži u Hrvatskoj, Marica Stanković svojom apostolskom djelatnošću zauzima posebno mjesto. Duboko prožeta vjerom u Isusa Krista i oduševljena zamislama i poticajima Ivana Merza sva se posvetila apostolatu ženske mladeži da je evanđeoskim načelima života sačuva u ljudskom i kršćanskom dostojanstvu. Program života i rada bilo je geslo: Žrtva, Euharistija i Apostolat! Bila je voditeljica katoličke akcije u orlovsko-križarskom pokretu. Međutim, htjela je oduševljene mlade duše povesti još na veće duhovne visine i uvesti ih još u dublje uvjerenje kršćanskog života, pa je utemeljila prvi ženski svjetovni institut u Hrvatskoj: Suradnice Krista Kralja.

Bog je tu izabranu dušu obdario velikim darovima naravi i milosti. Njezina vedra narav, prožeta darovima Duha Svetoga, privlačila je mlade duše, i ona je tim dušama otkrivala svu ljepotu života u svjetlu Evanđelja. Otvorena Milosti i revna u vlastitom nastojanju ostvarila je u sebi zrelu kršćansku osobu koja se s osmijehom darivala Bogu da bi velikodušno služila bližnjemu. Kad je duša ispunjena Bogom, posjeduje dubok mir i nepomućenu radost. To je zračilo iz bića s. Marice, kako ju je odmila zvala katolička javnost toga vremena, te je darove crpila iz neiscrpivog izvora: Kristova Srca.

Mnogi nas svjedoci uvjeravaju, koje autor navodi u knjizi, da je kod s. Marice prevladavao optimizam kojim je promatrala sva zbivanja u svijetu. Prošla je kroz iskustva velikih iskušenja, bila

je suočena s križem i našla se u, možemo kazati, mučeničkoj situaciji, u tunelu koji kao da nema izlaza, ali kroz sve kušnje prolazila je nepokolebana; živom vjerom predavala se u naručje Božje Providnosti znajući da Bog konačno drži u svojim rukama konce čovjekove sudbine i povijesti. Zato je uvijek nastojala donositi dušama, kojima se približila, svjetlo nade iz Kristove ljubavi, ma koliko zemaljska stvarnost bila mračna na svim svojim horizontima.

Uronjenost u Boga, proživljena pobožnost i povezanost s Gospodinom još više su pročistile i oplemenile svojstva njezine naravi i temperamenta. To o njoj svjedoče njezini poznavaoči. U odnosima s ljudima s. Marica je očitovala svoju spontanost, neusiljenost, prirodnost i izvornu dobrotu; to joj je pribavilo sveopće simpatije.

Ništa što je ljudsko nije bilo strano s. Marici. Crkva je na Koncilu posebno naglasila svoje poslanje čovjeku, da čovjek bude njezina briga u cjelini svoje egzistencije, da mu bude bliza u njegovim radostima i žalostima, u njegovim naporima i porazima, u njegovu mučnom traženju i svijetlom usponu k Bogu. Tako je i s. Marica shvaćala svoje apostolsko poslanje, svim srcem vjerna Isusu Kristu, Otkupitelju čovjeka, svom dušom odana Crkvi i njezinu poslanju da spasava čovjeka. S. Marica silno je voljela ljude. U Kristu nije prestala voljeti ni onih koji su joj nepravedno nanijeli velike patnje. Nastojala se približiti svakom čovjeku da mu ponudi istinu Kristovu, koja oslobađa, i nadu koja ne razočarava. U tom je duhu odgajala i našu mladež i svoje suradnice, svoje duhovne kćeri. To je logika Evanđelja. Svaki je čovjek vrijedan ljubavi u Božjim očima; razumljivo je onda da i Kristov svjedok mora smatrati svakog čovjeka dostojnim pažnje, zanimanja i pomoći.

Apostol Petar u kući rimskog časnika Kornelija sažeo je Isusov život u ove riječi: »Prošao je zemljom čineći dobro!« (Dj 10, 38).

Isus Krist sigurno želi da i svaki njegov učenik prolazi zemljom čineći dobro. Promatrajući životni put s. Marice, njezino apostolsko djelovanje i njezin nezaustavljivi rast u vjeri i ljubavi prema Bogu i čovjeku, možemo tvrditi da je, vjerna Evanđelju, zaista nastojala prolaziti zemljom čineći dobro. S dobrotom je susretala vrijedne i nevrijedne (zbog tvrdoće srca), učene i neuke, stare i mlade.

Bog traži od svakog čovjeka da iziđe iz sebe, da ne bude zatvoren u svoju sebičnost, nego da djelotvorno suosjeća s tuđom brigom i patnjom. Isus Krist je sebe darovao na križu za sve ljude da ih spasi. Trošiti se, darivati se za spasenje braće znači ići stopama Kristovim. S. Marica je u tome slijedila božanskog Učitelja i nije se umorila u ljubavi. Evanđelje je neprolazno i uvijek novo! »Isus Krist jučer i danas isti je — i uvijek« (Hebr 13, 8). Svetost je uvijek suvremena. Zato je dobro i ovom naraštaju pružiti uvid u jedan život trajne vrijednosti da bude poticaj i izazov, da bude primjer kako živjeti dostojno i nesebično za Boga i ljude!

Iako u ovom životopisu nije bilo moguće sve reći o s. Marici, ipak je ovo djelo dobar početak i napunja nas zadovoljstvom i zahvalnošću autoru da je jedan svijetli lik naše Crkve izveo iz šutnje i zaborava. Nadamo se da će se nastaviti dublje i šire istraživanje toga bogatog i skrovitog života. Crkvi u Hrvata treba takvih primjera i poticaja za ohrabrenje i duhovnu obnovu.

Autoru i čitaocima želim po zagovoru Presvete Bogorodice Božji blagoslov!

U Zagrebu, 28. siječnja 1990.

+ *Franjo Kard. Kuharić*

ČITATELJIMA USPUT ...

Već su me duže vremena nagovarali prijatelji i znanci da bih se prihvatio pisanja životopisa naše nezaboravne i omiljene sestre Marice Stanković, kako smo je svi odreda nazivali. Dugo sam se opirao tim traženjima. Pred velikim se dušama obični smrtnik osjeća malenim. Nije jednostavno i lako pisati o toj jedinstvenoj ženi koja je tako duboko zaorala brazde u katoličkom životu Hrvatske u prvoj polovini dvadesetog stoljeća. Hoću li je znati istinski prikazati kako ona to stvarno zaslužuje? Hoću li zadovoljiti tisuće njezinih prijatelja, suradnika, istomišljenika, poštovalaca? Sva su me ta pitanja mučila i odvrćala od toga odgovornog i ozbiljnog posla.

Jednoga dana moji su se otpori slomili u razgovoru s uzoritim gospodinom kardinalom Franjom Kuharićem, zagrebačkim nadbiskupom. Kad sam mu nekom zgodom iznio taj problem i razloge zbog kojih se ne mogu odlučiti, on mi u nekoliko riječi riješi sve bojazni: »Već je doista vrijeme da se i o Marici Stanković napiše biografija. Bolje je ikakva nego nikakva. Tvoja neka bude početak koji će potaknuti druge da nastave gdje si ti stao.«

Kasnije mi je olakšao prihvaćanje ovog zadatka razgovor s jednom osobom, zabranila mi je spominjati njezino ime, koja je s. Maricu veoma dobro poznavala i mnogo poštivala. Kazala mi je slijedeće:

»Od tebe se traži da u predstavljanju njezina života i rada u našoj katoličkoj javnosti budeš spretnan vodič. Daj prvenstvo njezinim osobnim razmi-

šljanjima, zapisima i riječima. Neka ona sama interpretira svoj život. U tom slučaju sve će biti izvorno i vjerodostojno za Učiteljstvo Crkve kao i za cijeli Božji narod. Ti, kao njezin prijatelj, vodi je na tom putu s dužnom razboritošću i suzdržanošću kako to umiju pravi sugovornici.«

Započeh pisati ovu biografiju u lipnju 1989. u Zadru. Najprije mi dopustite, poštovani čitatelji, da vam iznesem nekoliko osobnih doživljaja koji su mi ostali u živom sjećanju na s. Maricu.

Upoznao sam je ujesen daleke 1941. godine, kada sam kao student teologije došao u Zagreb, u njezinu domu, Palmotičeva ul. 3, gdje su bile i službene prostorije Velikog križarskog sestrinstva.

Postoje susreti s nekim ljudima koji uvijek ostaju duboko utisnuti u našem srcu i koji se lako ne zaboravljaju. Marica je bila jedna od onih osoba koje osvajaju na prvi mah. Svojim neposrednim pristupom, radosnim smiješkom, iskrenim zanimanjem i podrškom što sam izabrao svećenički poziv, doživio sam u toj ženi velikog prijatelja. I uvijek sam se nakon razgovora s njom osjećao ohrabren i potaknut da s više volje i ljubavi nastavim putem na koji me je Gospod pozvao. U tome je s. Marica bila doista velika a slavni pjesnik Tagore mudro veli: »Samo je onaj doista velik koji podržava živote mnogih.«

Kasnije, kada sam morao nastaviti studij u Đakovu, također sam povremeno podržavao vezu sa s. Maricom. U teškim prilikama poratne 1946. godine kad sam 28. srpnja slavio Mladu misu u Đakovu, ona je bila jedan od glavnih organizatora moga slavlja. Pobrinula se za mladomisničke spomen-sličice, poklonila mi cijelu garnituru kaležnjaka i tjelesnika, omogućila smještaj u Zagrebu moje pokojnom ocu Marku, sestri Mariji i sestrični Milki i zajedno s njima prispjela u Đakovo. Za vrijeme svečanog ručka, gdje su bili nazočni profesori, gosti i mnogi sudenti — kolege, održala je

u svom stilu raspjevanu nazdravicu koja se odlikovala velikom ljubavlju prema Kristovu svećeništvu i radošću što je jedan mladić iz križarskih redova dospio do mladomisničkog oltara.

Makar nas je poslije život prostorno odijelio, i dalje smo bili povezani koliko su to mogućnosti dopuštale. Nikada se ne mogu dovoljno iskajati što sam u trenutku jedne tjelesne tjeskobe spalio gotovo sva njezina pisma bojeći se da ne bi dospjela u neželjene ruke.

Uvjerih se da su ovo što sam ja doživio u s. Marici, doživjeli i mnogi drugi koji su imali sreću da su je u životu sreli. Osvjedočit ćete se o tome sami na temelju njihovih autentičnih izjava zapisanih u ovoj biografiji.

Jer tko je bila s. Marica? Na to pitanje istinski je odgovorila Mara Čović: »To je ime bilo pojam svoga vremena, vremena između dva rata i iza rata. Nije trebalo reći ni prezime ni zvanje, jer sve što je u našoj zemlji imalo bilo kakve veze sa životom Crkve i počecima katoličkog pokreta u nas, odmah je znalo o kome je riječ...«

Kad sam razmišljao o naslovu biografije, izabrao sam, po mom mišljenju, najprikladniji: **NA-SMIJANO LICE**, kako su je drugi znali nazivati. Smatram da je to neposredan dojam svih onih koji su je sreli. Ta baš oznaka najistinskije označava ovu divnu ženu koja je svugdje, gdje je dolazila, darivala svojim bližnjima, neobično i velikodušno, osmijeh i radost, kojima je Bog ispunjavao njezino srce usprkos mnogih gorkih trenutaka koje je u životu morala podnijeti. Nije zato slučajno što i njezina knjiga, koju je napisala, nosi naslov: **MLADOST VEDRINE**. Zato je mogla poručiti u pismu iz zatvora 1951. godine svojim suradnicima u Zagreb, što je mnogo puta i na razne načine ponovila katoličkoj mladeži: **»Mnogo se lakše živi, mnogo se više može snositi i čitav se život**

sasvim drukčije promatra, ako je u nama radost ...
Radost nije izvan nas. Radost je u nama, ako je
Bog u nama. Takva se radost ne može izgubiti. Nje-
zin rast ne može nitko ugušiti ...»

Zazivam iskreno iz vječnosti zagovor i podršku
s Marice da bi i preko ovog skromnog životopisa
nastavila oduševljivati mlade duše za Krista Kra-
lja i njegovo kraljevstvo pravde, ljubavi i mira, ko-
jem je poslanju posvetila čitav blagoslovljeni i plo-
donosni život u svojoj dragoj hrvatskoj domovini.

Pisac

BIJELA KRSNA HALJINA

Božja Providnost je htjela da se Marica rodi
na Staru godinu, 31. prosinca 1900. od roditelja
Fabijana Vragovića i Terezije rođene Škvorc. Do-
selili su se iz Hrvatskog Zagorja i nastanili se u
Zagrebu u Mesničkoj ulici br. 7. Već sutradan na
Novu godinu nosila je kuma Josipa Belajac dje-
vojčicu na krštenje, uz pratnju Maričine sestre
Milke, u gornjogradsku župu sv. Marka.

Otac je želio dječaka, a Gospodin mu je po-
klonio djevojčicu. Nitko tada nije mogao predvid-
jeti da će maloj Marici biti namijenjeno izuzetno
poslanje koje će ona u životu izvršiti. Svoj krsni
dan, kad je po vodi i Duhu Svetom postala mala
sestra svog Božanskog Brata Isusa, nije nikad za-
boravila i obilježila je svake godine njegov spomen
s dužnom zahvalnošću predobrom Bogu. Iako Ma-
rica nije bila teolog po struci, ipak je dubokim te-
ološkim razmišljanjem prodrla u otajstvo krštenja
i snagom pjesničkog izraza opisala sakramentalnu
zbilju koja zahvaća krštenika u časopisu ZA VJE-
RU I DOM u siječnju 1943. Nisam nigdje naišao
da bi netko tako lijepo i zanosno govorio o svom
krštenju: »Jučer je i opet bio moj krsni dan. On
se obnavlja već dugo u nizu mojih dana i mojih
godina.

Jučer mi je na poseban način govorio Otac. Ni-
kad mi On tako glasno ne govori kao na moj krsni
dan. I nikada ga tako ne razumijem kao u dan kad
je krsnom vodom bilo poliveno moje čelo.

Oče! Ti si praroditelj moj. Od vijeka sam za-
četa u Tvome božanskom umu. Ti si krilo koje
me je oduvijek nosilo. Ti si kolijevka u kojoj sam

počivala od iskona. Tvoje su me očinske ruke zibale kroz svu vječnost. U Tebi sam se hranila, ne kao biće, već kao zamisao Tvoja koja će jednom tijelo postati. Ti si odedio dan moga ulaska u svijet. Ti si odredio dan u koji će me krsna voda učiniti Tvojim ljubljenim porodom.

Od vijeka si nizao kapljice vode koje će na krstu orositi moju glavu. Od vijeka si modelirao zrnca soli koje će svećenik staviti na moje usne. Od vijeka si mijesio loj krsne svijeće i brojio lanene niti od kojih će biti satkana moja bijela krsna haljina. Od vijeka si stvarao svećenikovu ruku koja će zazvati blagoslov Crkve na moju dušu i usne koje će u Tvoje ime izgovoriti riječi: »Ja te krstim u ime Oca i Sina i Duha Svetoga.« Od vijeka se Tvoj Sin veselio svojoj novoj sestrici, od vijeka se bijeli Golub spremao da taj dan uđe u moju dušu.

Oče! Kapljice krsne vode davno se ishlapiše. Zrnca soli rasuše se u druga tkiva materije. A svjetlo krsne svijeće? I bijela krsna haljina? Kad sam skrivila da je sjaj krsne svijeće potamnio, Ti si ga u svojoj dobroti opet palio. Kad sam skrivila da se bijela krsna haljina zaprljala, Ti si oporao ljagu njezinu. To je Tvoj zavjet na dan moga krštenja. Zavjetovao si se da me nećeš ostaviti, da me nećeš pustiti ni onda kad ja svoj krsni zavjet zaboravim.

Jučer je bio moj krsni dan. Jučer si mi, Oče, govorio o sebi, o svojoj ljubavi prema meni i o mojoj ljubavi prema Tebi. Tvoja je ljubav od vijeka, a moja je počela u krsni dan. Tvoja je uvijek jednaka, a moja je puna suza i kajanja. Tvoja bogata i puna, a moja bijedna i siromašna. Ali u jednom su Tvoja ljubav i moja slične. Tvoja je vječna, a moja je rođena da bude vječna ...«

PRIKAZANJE NA SVIJEĆNICU

Maričini roditelji ponijeli su od kuće tradicionalni kršćanski odgoj i bili su dosljedni u izvršavanju kršćanskih dužnosti. Majka, jer je bila stalno kod kuće, više se posvetila odgoju svojih kćeri. Marica je mnogo primila od naravi svoje majke. Evo kako je opisuje:

»Majka je imala raspjevanu, vedru i simpatičnu narav. Lijepi i šaroliki pejsaž njezina zavičaja u Zagorju kraj Sutle, podno razvalina Cesargrada u blizini Dola, u kojoj je Mihanović ispjevao »Lijepu našu domovinu«, ostavio je snažan trag u toj jednostavnoj duši. Ona je bila poletnih misli, vesela srca, pobožna, stroga, vrlo radikalna u moralnim principima i do starosti mladenački zaljubljena u malo svoje Brezje kod Sutle, u Zagorje, u Hrvatsku ...«

(Povijest ustanove SKK).

Marica je nosila u svom srcu jednu dragu i nezaboravnu zgodu iz ranog djetinjstva koja ju je uvijek podsjećala na njezinu predobru majku. U veljači 1942. izišao je njezin zapis u časopisu ZA VJERU I DOM pod naslovom »Tajna jedne Svijećnice« u kojem je to opisala. Prenosim samo djelomično:

»Jednog ranog zimskog jutra zaškripala su vrata potkrovlja u Mesničkoj ulici br. 7. Toga jutra spuštala se stepenicama jedna majka sa čedom u naručju. Išla je teško. Zastajkivala je svaki čas i hvatala se za zid da ne padne s djetetom.

Hladni zimski zrak udario je u njezine blijeđe obraze, ali ona se, ne pazeći na se, sagibala nad malu Mariju, samo da ona bude zaštićena od zi-

me. Nosila ju je strminom Mesničke ulice u crkvu sv. Marka. Htjela je da je prikaže Bogu na Svijećnicu kad je Gospa prikazala i svoje Čedo. Išla je, išla, teško dišući, a uz njezine se skutove privijala jedanaestogodišnja djevojčica, sestra novo-rođene.

Što je blijeda majka govorila najvećoj Majci, ne znam? Ali jedno sigurno znam. Tužila joj se, što njezinu Mariju nisu svi veselo dočekali jer nije dječak. A ona je tako željela posve malu djevojčicu. Gospa se blago smiješila majci ispod got-skih lukova crkve. Stari Gospin lik izmijenije danas novim, modernim, ali onaj stari čuo je mnogo više molitava i gledao mnogo više suza u očima majki. Čuo je i vidio molitve i suze majke iz Mesničke ulice na Svijećnicu pred mnogo, mnogo godina.

»I tebi će samoj mač probosti dušu« — govorilo joj je dobro lice Majke s oltara. »Primam i to« — odgovorile su blijede usne žene s malom Marijom u naručju. »Primam i to rado. Primam i bol i rane za dijete, za kćer.«

Godine su prolazile i mnogo je Svijećnica prošlo kraj majke i njezine Marije. I što se tih Gospin-ih blagdana više nanizalo, sve se više sagibao i stario lik majke, sve je više rastao lik Marijin. Lice majke išarale su brazde, u crnu kosu njezinu uvukle su se srebrne niti, a Marija je bila u naponu snage, zdravlja i mladosti ...«

Zato što je u život ponijela takva divna sjećanja o svojoj majci, mogla je s puno ljubavi i topline pisati o majčinstvu kao nenadomjestivoj svjetinji ženske duše, bez obzira da li se radilo o tjelesnom ili duhovnom materinstvu. U njezinu se slučaju obistinila ona klasična tvrdnja slavnog povjelnika Lacordairea: »Promatrajući svijet mogli bismo posumnjati u vrijednost žene. Ali kad pomislim na svoju majku, prestane svaka sumnja.«

Pod bujnim okom roditelja Marica se sklad-

no razvijala i rasla. Djetinjstvo joj je bilo sretno i vedro kao sunčani dan. Uvijek su je u životu pratile te divne uspomene bezbrižnog djetinjstva srasle uz povijesne crkve sv. Marka, sv. Katarine i dragog hodočasničkog svetišta Gospe od Kamenitih vrata. Pričala je kako je s majkom često odlazila na Strossmayerovo šetalište odakle se pružio veličanstveni pogled na Donji grad. Svrćala joj je pozornost na samostan sestara milosrdnica i crkvu sv. Vinka kamo je Gospodin pozvao njezinu stariju sestru Milku poznatu pod redovničkim imenom Krizina. Tamo će i Marica u rujnu 1908. godine poći najprije u osnovnu školu, a zatim nastaviti srednju i preparandiju.

KĆERKA OBIČNOG RADNIKA

Otac Fabijan radio je kao podvornik u državnoj ustanovi. To neugledno i sirotinjsko zanimanje kod javnog mnijenja nije bilo nikad cijenjeno. Stoga nije čudo da su i Maričine vršnjakinje znale na nju s visoka gledati i omalovažavati je. Tokom cijelog školovanja mnogo joj je puta bilo postavljeno malograđansko pitanje: »Što je tvoj otac?« S tim u vezi ona sama govori:

»I u višim razredima srednje škole postavljale su mi nove saučenice isto pitanje. Svakom zgodom zavirivali su u moj krsni list. Istraživali su gdje god se dalo. Jer njihovi očevi bili su većinom činovnici ili bar obrtnici, željezničari, poštanski namještenici. A moj otac bio je obični radnik.

Nosio je drva i ugljen u velikim koševima na leđima, meo je prostorije, brisao prašinu, prao prozore, čistio zahode i bio svakom na uslugu. Sluga, radnik. Zašto sam baš radničko dijete? I zašto je taj žig niskoga porijekla na mome čelu? Bilo mi je kadgod da grizem oko sebe. Da ugrizem u ruku te dotjerane i namirisane gospodične oko kojih je skakao moj otac ...

I kasnije, mnogo kasnije, kad sam već bila gotov čovjek i tad su mi postavljali staro, nesretno pitanje. Ali tad sam već bila izliječena od predrasuda o radu, o radniku i radništvu. Sva vrijednost rada zaszala mi je pred očima. Sva veličina radnika. Neobično dostojanstvo radničkog staleža. I tad sam kod svakog pitanja digla glavu: »Moj otac je radnik.« Da, radnik. I ja se ponosim, što je baš radnik.

Ljudi su i opet bili iznenađeni, čudili se, vrt-

jeli glavom, ali ja više nisam marila. I danas mišlim često na ogroman koš s drvima na pognutim leđima moga oca. I na njegove kose, prerano sijede od brige i umora. Ali i na njegovo poštenje, neslomivost, čvrstoću. Možda sam nešto od njegove čvrstoće i ja primila. Od njegove radničke čvrstoće. Da, moj otac bio je radnik!« (ZA VJERU I DOM — 3/1943)

Zahvaljujući tom dragocjenom iskustvu i čijenjenici da je ponikla i odrasla u radničkoj obitelji, znala je u životu cijeniti svaki rad i svako zvanje. Posebno s velikom ljubavlju znala se je približiti radničkim obiteljima, iskorištavanjem radnicama, koje su nerijetko i same nosile u sebi osjećaj manje vrijednosti. Ohrabreni Maričinim primjerom i poučeni evanđeoskim naukom mnogi su od njih shvatili da se vrijednost čovjeka ne mjeri po tome kojeg je zanimanja i kojom se djelatnošću bavi, nego kako izvršava pojedine obaveze i koliko ih on sam cijeni. Slavni Tolstoj je govorio: »Da bi mogao s uspjehom raditi, svaki čovjek mora smatrati svoj rad i važnim i dobrim.« A bit će nam tek na Sudnjem danu otkriveno koliko su neizmjereno mnogo dobra učinila čovječanstvu baš ta djeca koja su rođena u skromnim radničkim i seljačkim obiteljima.

U SREDNJOJ ŠKOLI

Tokom svoga srednjoškolskog obrazovanja Marica se isticala nadarenošću i oštroumnnošću ali i svojom dobrotom i plemenitošću srca. Tako je ubrzo postala središte pažnje i zanimanja. Stupila je u đачku Marijinu kongregaciju i doskora bila izabrana za nadstojnicu društva.

Svećenik Bogoljub Strižić, profesor na preparandiji, koji je poslije otišao u isusovce, vodio je u to vrijeme literarnu sekciju učiteljskih pripravnica u kojoj je Marica surađivala prvim pisanim radovima izazivajući na sebe pozornost starijih i mlađih. Strižić je imao veliki utjecaj na Maricu kao njezin ispovjednik i duhovni vođa. Imala je tu sreću da su je mnogi u mladosti poticali na dublji vjerski život i prednjačili joj u tome svojim dobrim primjerom. Već je tada u svom djevojaštvu duboko osjetila, više svojim srcem nego razumom, koliko je milost Božja potrebna mladoj duši da se u duhovnom pogledu razvije i sačuva svoje ljudsko i kršćansko dostojanstvo. Bila je osvjedočena u istinitost one prekrasne misli našeg pisca o. Kuparea koji zapisa: »Čovjek je velik kad je vođen milošću. Čovjek je bijedan kad je prepušten sam sebi.« A Marica je s milošću ozbiljno računala kao što dijete računa na pomoć svoga oca.

Ineresantna su njezina svjedočanstva o religioznom životu u doba mladenačkog sazrijevanja: »Srela sam se s vjerskim sumnjama u svojoj šesnaestoj godini kad još vjeru i njezine istine nisam pravo poznavala. Mladenačka melankolija imala je svoju kompenzaciju u mojem vrlo otvorenom, ži-

vahnom i veselom temperamentu. A male, sitne, djevojačke krize srca, više sugerirane od mojih kolegica, nego burno proživljene u duši, rasplitala sam sama jer sam od samog djevojaštva nosila u sebi neku slutnju, neko uvjerenje da Bog od mene nešto drugo hoće. Sve je u meni bilo mirno, svježje, zdravo, a puno čežnje za nečim velikim, lijepim, potpunim ...

Kad su moje drugarice na školske klupe, na stabla u parkovima ili bilo gdje urezivale slova imena svojih dječaka, ja sam, ako bi me zvale, da se i ja izjasnim, upisivala stalno slovo I.K. imajući već približnu sliku o zaručništvu duše s Božjim Sinom, o djevičanskoj vjeridbi duše s Isusom Kristom.

Ili je to duh Božji radio u meni, čuvao moju mladost i moje mladenačke snage da se ne razvijaju i ne razbiju prije, nego što će na moj životni put staviti tolike mlade duše da ih sve obuhvatim najvećom snagom čovječjeg bića — ljubavlju. Jedno je sigurno da sam unatoč već davno zrelog djevojaštva bila sasvim mirna« (Povijest ustanove SKK).

Marica je svršila učiteljsku školu i položila veliku maturu 1920. godine. Od tada se postupno oslobađa njezin religiozni život svega onoga što je bilo suviše površno, da bi dublje zaronila u otajstvo Božjega bića koje se po milosti dariva zemaljskom putniku. A čovjek je pred tajanstvenim zahvatima milosti uvijek osupnut i ugodno iznenađen. Književnik Grahame Green veli preko jednog lica u romanu UBOJICA I SLATKIŠ: »Ne možeš zamisliti, dijete moje, niti mogu ja, niti bilo tko drugi, strašnu čudesnost milosti Božje ...«

KATOLIČKA GIBANJA U HRVATSKOJ

Studirajući na raznim europskim sveučilištima, u prvim desetljećima ovog stoljeća, mnogi hrvatski intelektualci bili su zadojeni duhom liberalizma i pokušali su ga svim silama unijeti u Hrvatsku. Osvajali su polako naše škole, uredništva pojedinih listova, javni kulturni i politički život pod zvučnom parolom »naprednjaštva«. Kao protutežu tom pogubnom liberalizmu revni i vidoviti krčki biskup Antun Mahnić pokreće u Hrvatskoj novo živo vjersko gibanje koje se nazvalo Katoličkim pokretom. Želio je i nastojao okupiti sve katolike u borbi za Kristovo kraljevstvo na ovom tlu naše domovine. Kakva je bila tadašnja naša vjerska situacija, neka nam posvjedoči sam biskup:

»Liberalizam je oteo javni život Kristu i Crkvi proglašivši vjeru privatnom stvari. Pojedinaac može za se vjerovati i Bogu se moliti, dok država, znanost, umjetnost, zakonodavstvo, javna nastava i škola ne priznavaju nad sobom niti Boga niti Krista, niti se pokoravaju ičijem višem zakonu.

Prema tome i čovjek se podijelio dvostruko: na privatnog i javnog čovjeka. Po tome se čovjeku iskalupio dvostruk moral, dala mu se dvostruka savjest; javna i privatna... Javni život valja opet osvojiti za Krista, koga je Otac postavio Kraljem ne samo pojedincima nego i narodima i državama, dakle i javnom životu« (Knjiga života — str. 149).

Mladi zagrebački profesor dr. Ivan Merz uključuje se od rane mladosti u rad Pokreta želeći preko njega ostvariti ideju laičkog apostolata u Hrvatskoj. Godine 1922. izabran je za predsjedni-

ka Hrvatskoga katoličkog omladinskog saveza koji se uskoro ujedinio s orlovskim pokretom pod nazivom Hrvatski orlovski savez (HOS). Dr. Ivan Protulipac kao predsjednik i dr. Ivan Merz kao potpredsjednik HOSA žele da organizacija bude pod vodstvom Crkve kao grana Katoličke akcije, i da se ravna po direktivama Učiteljstva usmjerena kršćanskom odgoju svojih članova u duhu gesla: Žrtva, Euharistija, Apostolat.

Biskupska Konferencija naše zemlje 1924. odobrava program udruženja, potvrđuje mu pravila i »od svega srca blagoslivlje organizaciju Hrvatskog orlovskog saveza i sav njegov radni program.«

Marica Stanković je, još kao maturantica 1920. godine, sudjelovala na sletu orlovske mladeži u Mariboru. Bila je dirnuta oduševljenim mnoštvom mladeži i kao predstavnica svoje škole govorila je na zajedničkom zborovanju. Tu se je prvi put susrela s Ivanom Merzom koji je svojom pojavom, nastupom, dubinom katoličkih uvjerenja izvršio na nju presudan utjecaj. Od tada je započela njihova duhovna veza koja će se sve više razvijati i produbljivati u zajedničkim naporima da se hrvatska mladež oduševi za Krista.

Završivši učiteljsku školu kod sestara milosrdnica poželjela je studirati klasičnu filologiju. Međutim se razboljela na očima i ti su planovi nestali. Otišla je po savjetu liječnika na more. Kad se oporavila, prihvatila se učiteljske službe na selu. Tako je četiri godine svoje mladosti darovala kao učiteljica mališanima u zabitnim zagorskim selima: Sračincima i Donjoj Voći. Zavoljela je djecu iskreno i nježno kao majka. Ona su to brzo osjetila i svojim malenim pažnjama željela su uzvratiti ljubav dobroj učiteljici.

Tih je godina promijenila svoje dotadašnje prezime Vragović u Stanković. Bilo joj je neugod-

no što je vlastito prezime podsjeća na čovjekova neprijatelja od početka, kako sotonu naziva Isus, pa ga se htjela i na taj način osloboditi. Inače Vragovići su bili u davnini plemenitaška loza.

PUBLICISTIČKA DJELATNOST

Početkom šk. god. 1924/25. Marica dolazi u Zagreb i upisuje se na Višu pedagošku školu 1. stupnja. U to vrijeme je sazrela ideja koju su predlagali dr. Merz i don Ante Radić da se naime osnuje Sveza hrvatskih orlica (SHO) kao paralelna organizacija Hrvatskom orlovskom savezu. Ideja je bila oživotvorena na skupštini 7. 8. 1925. Marici je u organizaciji povjerena dužnost referentice za prosvjetu. SHO preuzima tada upravu i uredništvo časopisa ZA VJERU I DOM, koji je počeo izlaziti još daleke 1908. godine. Marica piše da je »list pokrenut u vrijeme kad je liberalizam upravu nahrupio na javni i privatni život Hrvatske i kad se svojom prodornom snagom zaletio i u hrvatske obitelji da i njih rastoči i one na kojima obitelj počiva, a to su hrvatske žene i majke« (Uz 30-obljetnicu časopisa).

Marica je počela pisati jako rano kao učenica preparandije u listiću »Ljubice« koji su izdavale učiteljske pripravnice u školi sestara milosrdnica kao podlistak listu »Danica«.

Suradivala je također u učiteljskom časopisu »Posestrinstvo«, kasnije u križarskom glasilu »Nedjelja« i na koncu u tjedniku »Dobri pastir« koji je izlazio jedno vrijeme iza rata.

Najveći broj članaka napisala je u spomenutom časopisu ZA VJERU I DOM u kojem je bila dugo godina glavni urednik sa suradnicima Đurđicom Vitković, Janjom Magdić i Marom Čović. Za suradnike su okupile istaknuta imena iz tadašnjeg vjerskog i kulturnog života: dr. Andriju Živkovića, don Antu Radića, dr. Frana Biničkog, don Josu

Felicinovića, pjesnika o. Milana Pavelića. o. Bogoljuba Strižića, dr. Dragutina Kniewalda, dr. Josipa Gunčevića, o. Josipa Dujmovića, dr. Franju Kralika. Zatim istaknute književnice Sidu Košutić, Štefu Jurkić, Miru Preisler, te ugledne križarice i javne radnice: prof. Vlastu Arnold, Hellu Tišljarić, Mariju Grgić, Zdenku Žanko, Miru Dugački i dr.

Kad je bila dokinuta Orlovska organizacija, privremeno je bilo obustavljeno i izlaženje časopisa. No ubrzo je ponovno počeo izlaziti kao službeno glasilo organizacije Velikog križarskog sestrištva sve do 1945. godine.

Maričini članci odlikovali su se posebnim žarom i slikovitošću svagdanjih susreta koji su joj bili izvori nadahnuća. Zbog svog bogatog rječnika i lirskog tona rado su se čitali. Bila je literalno nadarena što se uočavalo u osebnom i sočnom stilu i kod govora i kod pisanja. U nekim nebitnim stvarima, kao što je na primjer moda, prosuđivala je mjerilima svoga vremena pa se danas može učiniti nekome prestroga. U publicističkoj djelatnosti najviše se bavila problematikom žene i njezinom jedinstvenom ulogom u obitelji, društvu i Crkvi. Bila je to velika novost u ono doba naglašavati i poticati na organizirano sudjelovanje žene u apostolatu. Marica se poziva na apostola Pavla koji u svojim poslanicama poimence spominje određene žene koje su pomagale apostolima u njihovu misionarskom poslanju. I postavlja pitanje: »Zar današnja Crkva nije slična u mnogome Crkvi iz prvih kršćanskih vremena? I sigurno da današnja Crkva, možda još više nego prva, treba svjetovne osobe da joj pomažu u širenju Evanđelja, pa i žene... Pred pojavom svećenika zatvaraju se mnogo puta i srce i vrata. Tu moraju priskočiti u pomoć svjetovnjaci, apostolske duše, produžene svećeničke ruke... U toj mnogo puta žilavoj borbi oko duša treba nešto toplo, nježno, materinsko. A to je upravo poziv žene. Potreba takvih odlučnih, izgrađe-

nih apostola u ženskom svijetu je sve veća...« (ZA VJERU I DOM — 8-9 godine 1943.).

Uz spomenutu knjigu MLADOST VEDRINE u kojoj je laganim novinarskim stilom opisala povijest i djelatnost križarske organizacije, zatim tiskanu brošuru »Žene u Evanđelju« ostavila nam je u rukopisu velik broj radova: »Konstitucije svjetovne ustanove »Suradnica Krista Kralja«, »Komentar pravila Suradnica Krista Kralja«, »Povijest ustanove »Suradnica Krista Kralja«, »Naše pokojnice«, »Život vjere«, »Naši zavjeti«, »O Duhu Svetom«, »Apostolstvo Crkve«, »Ljudska duša«, zatim 13 bilježnica zapisanih predavanja i duhovnih nagovora, i na koncu »Križni put robijaša« koji donosimo na kraju i »Dnevnik patnja« u kojem je opisala svoj život u strogom zatvoru u Slavonskoj Požegi, a koji ćemo često citirati.

Razmišljajući o njezinoj publicističkoj djelatnosti došla je Mari Čović na um i ova lijepa misao: »I kada budu sve knjige i spisi propali na svršetku vremena, kroz svu vječnost uživat će sreću i radost u Bogu mnoge duše hranjene bogatstvom duše s. Marice.«

U tjedniku »Dobri pastir« imala je posebnu rubriku pod naslovom »Pisma mladoj prijateljici« u kojoj se direktno obraćala ženskoj mladeži pomažući joj u različitim problemima na koje su nailazile u svom djevojaštvu. Zadnji članak, koji je napisala u siječnju 1946. pod naslovom »Uzbuna na ulici«, posvetila je problemu kućnih pomoćnica. I iz toga se može zaključiti koliko su joj u životu bili blizu mali ljudi, radnički svijet, ženski spol koji je često mnogo iskorištavan i nepriznat u svom ljudskom dostojanstvu. Članak je završila riječima: »Mi smo za pravedan odnos, za prijateljsku povezanost, za sklad, za ljubav među pojedinim staležima i klasama. Mi smo za socijalnu nauku Krista Gospodina i Crkve njegove. To je ono staro i novo, to je poredak koji mi očekujemo i želimo« (ZA

VJERU I DOM — 9/1944). Od početka rada u katoličkoj organizaciji Marica je, sigurno ponukana Merčevim pogledima, upozoravala na opasnost od površnosti i prazne vanjštine koja bi lako mogla prekriti siromaštvo nutrine. Želi od toga sačuvati križarsku mladež stavljajući joj pred oči lik Isusa Krista koji jedini mora biti ideal novoga Božjeg čovjeka:

»Krist je snaga naša i naš uspjeh. Ne brojke, ne manifestacije, ne vanjski rad, ne sjajno govorništvo ili briljantno pero. Krist i samo On i uvijek On. To smo uvijek potcrtavali u našem desetgodišnjem radu. To ističemo i sada. Da se to ne bi na čas za boravilo. Da to ne bi svagdanji život ni za jedan moment zaglušio. Da nam ne bi vanjski uspjesi odvratili pažnju od onoga što je bitno u našem pokretu...« (ZA VJERU I DOM — 9/1935).

Bilo je to pisano u vrijeme kad su križarice brojile već 6000 članica organiziranih u 160 društava. A sad pročitajte ovo što nam je poručio Koncil u naše dane, da biste se uvjerali koliko su stavovi S. Marice koncilski daleko prije Koncila: »Mala će korist biti od ceremonija, makar i lijepih ili od udruženja, makar bila i cvatuća, ne bude li sve to služilo odgajanju ljudi da postignu kršćansku zrelost...« (PO 6).

UTJECAJ IVANA MERZA

Godine 1926. u mjesecu rujnu bilo je organizirano hodočašće hrvatskih orlica u Rim. S njima je putovao Ivan Merz i bio im je na putovanju desna ruka. Marica je bila višestruko obogaćena tim posjetom Vječnome gradu. Vrhunac je bio susret s papom Pijom IX. koji im je tom prilikom podijelio spomen-slike u vezi s novim liturgijskim blagdanom Krista Kralja uz popratne riječi: »Dajem vam prve otiske nove slike Krista Kralja. Stoga i vi radite da se sve više proširi kraljevstvo Kristovo...« Bio je to proročki i znakovit navještaj onoga što će s. Marica ostvariti osnivanjem prvog svjetovnog instituta kod nas pod nazivom »Suradnice Krista Kralja.«

Prva želja za takovom ustanovom rodila se u Maričinu srcu baš za vrijeme toga orličkog hodočašća uz posredovanje Ivana Merza. Sjeća se kako je nju i Viku Švigir pozvao Ivan da prošetaju Rimom. Nisu ni u snu mogle naslućivati da on, osim što želi da Orlovska organizacija bude uključena u Katoličku akciju pod vodstvom pape i biskupa, misli i na osnutak jednoga svjetovnog instituta za mladiće i djevojke.

Doveo ih je pred zgradu sekularnog instituta DRUŽBE SV. PAVLA. Obilazeći zavod na licu mjesta pobliže su upoznali svrhu ove zajednice. Marica piše: »Žao mi je što ne mogu iznijeti sve detalje tog neobičnog posjeta. Mnoge su stvari u trci vremena i godina izbljedile, a mnoge nisam, u svojoj nespремnosti da tako nešto promatram, niti zapazila. Sjećam se samo ogromne zgrade, velikih suterenskih prostorija, u kojima je bila smještena

tiskara koja štampa razne katoličke edicije pa i vatikansko glasilo »L'Osservatore Romano.«

Radnice i radnici u crnim radnim odijelima većinom su bili članovi DRUŽBE SV. PAVLA. A svuda tišina, mir. Pavlini u poslu šute da bi se posao što brže odvijao za dobro duše... To je bio moj prvi susret s jednom takvom institucijom, prve moje refleksije o takvom pozivu i prve moje, makar još blijede odluke s obzirom na moj životni pravac i na realizaciju toga životnog pravca među katolicima Hrvatske...« (Povijest ustanove SKK).

Merz im je kasnije povjerio da namjerava osnovati instituciju među našim katoličkim mladićima koji bi se nazivali »Vitezovi Presvetog Srca« i izrazio nadu da će one to isto ostvariti među katoličkim djevojkama. Međutim zbog Merčeve prerane smrti nije došlo do ostvarenja ove zamisli. No zato su žene ispunile njegova očekivanja. Marica priznaje koliko mu duguje:

»Da Merz nije utjecao na moj životni pravac, da nije bilo njegovih sugestija, čak i njegovog malog »tereta«, a još više da nije bilo njegova svetačkog lika i molitava, koje je taj suvremeni sveti mladić šaptao za me, bi li postojala Zajednica? Ne, ja sama nikada ne bih došla na to. U mojoj duši ne bi se nikada samoniklo javila zamisao Zajednice. Trebala je jedna duša jača od moje, jedna duša posve predana Bogu. Savršena i sveta. U njoj je ta zamisao rođena i iz nje je ona tiho, nečujno, po njegovim sugestijama i njegovim molitvama, prešla u moju...« (Povijest ustanove SKK).

Sjeme je bilo bačeno u dobru zemlju pripravnog i velikodušnog Maričinog srca. Godinama je nečujno i polagano raslo. Zalijevala ga je svojim mladenačkim zanosima, nadama i radosnim očekivanjima što se na domovinskom obzorju naziru obrisi jedne zajednice koja će obogatiti Crkvu u Hrvata, ali i suzama pred mnogobrojnim teškoćama i zaprekama. Bog je vodio ovu dušu zasebnim

putom dižući njene poglede i usmjerenja prema vrhuncima potpunog sebedarja u radu za procvat i širenje njegova kraljevstva na ovom tlu »lijepe naše«.

Mučenica iz koncentracionog logora bl. Edita Stein govorila je: »Tko se Bogu bez rezerve preda, toga On bira kao oruđe da po njemu izgrađuje svoje kraljevstvo. U tihom dijalogu posvećenih duša sa svojim Gospodinom pripravljaju se daleko vidljivi događaji povijesti Crkve koji obnavljaju lice zemlje...« Tako je bilo i sa Maricom. U njezinu čistu srcu Bog je raspalio plamen svetih čežnja. Sama to s ponosom ističe:

»Uvijek sam željela u svom životu realizirati nešto lijepo, veliko, sasvim se predati jednoj ideji, žrtvovati se za nju, predati joj se sasvim. A koja bi ta ideja mogla biti, kad je u meni od rane mladosti sve bilo usmjereno prema Bogu, prema evanđeoskoj nauci, prema Crkvi, prema vrhunarnim vrednotama, prema izgradnji Hrvatske po srcu Božjem...« (Povijest ustanove SKK).

Nakon uspješnog završetka Više pedagoške škole Marica je kao nastavnica predavala dvije školske godine na Građanskoj školi u Podravskoj Slatini.

DOLAZILE SU KUŠNJE

»Sveza hrvatskih orlica« imala je 1926. već 74 društva. Od toga đačkih 14, seljačkih 17 i građanskih 43. Mlada organizacija brzo se je širila i hvatala korijenje među hrvatskom mladeži u gradu i na selu. Ono spontano oduševljenje orlova i orlica za Isusa i njegovu Crkvu, sjećam se toga iz ranog djetinjstva, privlačilo je mlada srca i budilo u njima želju da im se pridruže.

Iako je tjelovježba bila veoma naglašena, ipak je prvi cilj Orlovske organizacije bio izgrađivati u mladim dušama lik čovjeka koji će preporođen evanđeoskim vrlinama apostolski djelovati. Nešto se do tada neviđeno pojavilo u domovini kao izvanredna sila Duha, koja je pokrenula mladost i kod tadašnjih političkih vlasti izazvala zabrinutost i nemir.

Godine 1927. bila je s. Marica u Sarajevu izabrana na Skupštini SHOa za predsjednicu. Svi su već poznavali njezin žar i polet, energiju i dinamičnost pa su joj zato jednodušno povjerali odgovornu službu. No tada su stizale teške kušnje jedna za drugom...

Najprije je duboko potresla čitavu našu katoličku javnost, posebno orlove i orlice, iznenadna smrt dr. Ivana Merza. Nastalo je sveopće zaprepaštenje kad se proširila vijest, da je na zagrebačkoj klinici u Draškovićevoj ulici preminuo 10. svibnja 1928. taj veliki katolički djelatnik i Kristov apostol.

Ima trenutaka u našem životu kad se čovjek naprosto ne želi pomiriti s kobnom zbiljom i krutu stvarnost prihvaća kao neki ružan san. Marica se

prisjeća tih žalosnih trenutaka kad ih je napustio vođa i uzor katoličke mladeži:

»Spominjali smo se svih događaja u vezi s njime. Kako smo se ljutili na njega jer je bio predosljedan u načelima, a mi smo ih kadgod htjeli prilagoditi prema sebi. Kako smo se koji puta i rugali njegovoj ozbiljnosti i šutnji da tako lakše opravdamo svoju neozbiljnost i preveliku razgovorljivost. Kako smo ga draškali što svoje znanje crpi iz najelitnijih katoličkih listova i ne mari za dnevnu štampu, samo da ispričamo svoju želju za novotarijama i senzacijama... Božji Orao zlatnih krila odletio je da nam iz neba pomaže na utrim već stazama i putovima. Na putovima za čije je krčenje on sam uložio toliko svojih snaga pa i čitav svoj život« (Mladost vedrine).

Ubrzo je Crkva u Hrvata bila suočena s drugom nevoljom. Političke prilike u zemlji bile su strašne i nepodnosive. S. Marica veli da je čitava Hrvatska bila u to vrijeme jedan veliki konclogor. Hrvatskom narodu bio je zanijekan čak i nacionalni identitet. Hegemonistička politika Aleksandra Karađorđevića propagirala je ideju o jednom jugoslavenskom narodu s tri plemena. Jasno da su u takvim prilikama hrvatski orlovi i orlice bili beogradskoj vladi trn u oku. I došlo se dotle da je njezin predsjednik general Petar Živković donio zakon u prosincu 1929. po kojem se ukida Orlovska organizacija. Kako je taj potez beogradskog režima odjeknuo u dušama naše katoličke mladeži, najbolje će nas informirati s. Marica kao svjedok zbivanja:

»Teško je opisati žalost naše orlovske mladosti. Bila je studena, oštra zima, ali je još veći bio led u dušama. Nakon tolikih borba, napora, žrtava, uspjeha, evo sada razlaz. Suze su kapale niz lice kad su se skidali znakovi, savijali barjaci, odlagale drage orličke bluže i kape s ponosnim orlovskim perom, kad su se pečatile prostorije uz asistenciju predstavnika državnih vlasti. Bile su to suze žalosti

što gubimo nešto neobično drago, nešto s čime smo srasli, što je dio nas samih. A bile su to suze radi osjećaja nepravde. Ta uzimaju nam ono što nam je bilo najmilije» (Mladost vedrine).

Udarac neprijateljskih vlasti bio je snažan, ali ipak nije pogodio konačni cilj. Stari je latinski pjesnik Horacije zapisao: »Sila bez pameti ruši se pod svojim teretom«. Velike duševne energije u srcima tisuća mladih nisu se mogle lako uništiti. Prokrčile su put na drugi način i u drugim oblicima:

»Ne, nitko nije mogao slomiti idealizam naše mladeži, Božje mladeži. Ni nasilje, ni prijetnje, ni žandarska čizma, ni bezumnost vlastodržaca. Nitko, baš nitko . . . Jer ideali su visoko, visoko. Do njih ne stižu prljave ruke. Oni su jači od krute vlasti. Njih ne mogu uništiti ni patnje ni progoni. Orlovskih krila nije mogao skršiti nitko. Jer to su krila kojima se letjelo Bogu. Slomljena i izudarana ona su opet zacijelila. Promijenila su perje i boju, ali lijet je ostao isti. Lijet u visne, lijet k suncu« (Mladost vedrine).

RAĐA SE KRIŽARSTVO

Nije prošlo ni dva mjeseca od raspuštanja Orlovstva, već u siječnju 1930. sastaju se ugledni katolički djelatnici na čelu s o. Vrbanečkom, dr. Ivom Protulipcem, dr. Avelinom Čepulićem i Maricom Stanković, sve bivši orlovi, koji stvaraju planove o osnutku nove katoličke organizacije. Uskoro su joj dali novo ime KRIŽARI a imala je dva ogranka Veliko križarsko bratstvo na čelu s dr. Protulipcem i Veliko križarsko sestrinstvo s voditeljicom Maricom Stanković.

S divljenjem moramo odati priznanje za hrabrost i inicijativu tadašnjim beskompromisnim katolicima u Hrvatskoj koji su u tako nepovoljnim i teškim prilikama pronašli novi oblik za apostolsku djelatnost. Ništa nisu posjedovali osim ljubavi prema Kristu, Crkvi i hrvatskom narodu. A to je bilo najveće bogatstvo. Učiteljstvo Crkve istaknut će na Koncilu 30 godina kasnije: »Svako vršenje apostolata mora izvirati iz ljubavi te odatle treba crpsti svoju najveću snagu« (AA 8).

Pravila organizacije bila su poslana na odobrenje zagrebačkom nadbiskupu dr. Antunu Baueru koji ih je potvrdio i od tada počelo se odmah s okupljanjem članova i otvaranjem novih društava. Jasno da je većina starih članova Orlovskih društava pristupilo odmah križarima. Nije se dakako na tome stalo. Pridružile su se nove generacije mladih i poletnih duša koje su oduševljene Merčevom baštinom ponosno isticale značku na svojim grudima s tri slova Ž E A koja su označavala tri odrednice programskog rada križara za koji se opredjeliše. S. Marica ovako ih je tumačila:

»ŽRTVA ... Po križarskoj žrtvi, kao i po svakoj žrtvi ispravno shvaćenoj, bliži smo Kristu, sličniji Kristu. Po žrtvi zaboravljamo na sebe, prelazimo preko sebe. A što smo manje vezani uz sebe, što manje naglašavamo sebe, što više po žrtvi brišemo slabe strane svoga »ja« to više Krst živi u nama. Ako je Isus kao glava bio velika, najveća žrtva, tad i mi, koji smo udovi njegovi, moramo razumjeti veličinu i misterij žrtve. Svaka je sveta i velika stvar posvećena žrtvom. Čovjek naviknut na žrtvu sretan je...

»EUHARISTIJA... Križarstvo je uvelo euharistijsku obnovu u hrvatsku mladež. Znači da se od godine 1930. do danas nepregledne povorke hrvatske mladosti hrani Euharistijom i unose euharistijskog Krista u naše domove, tvornice, radionice, škole, urede i da su te povorke hrvatske katoličke mladeži preporodile obitelji, župe, čitava mjesta...

Da, Euharistija je ona koja daje plodnost našim akcijama, prodornost našim nastojanjima, privlačnost pojedinim ličnostima u našoj organizaciji. Merz je bio tako privlačiv, tako bliz svima, jer je bio čovjek Euharistije.

APOSTOLAT ... To je zvanje naše. Tko Krista posjeduje, ne može biti egoista, ne može da ga zadrži za sebe. On će ga htjeti dati i drugima. Svaka Križarica mora biti apostol. To smo dužne iz ljubavi prema Bogu. To smo dužni iz ljubavi prema bližnjemu ... Križarice vrše apostolat primjera u svojoj okolini, u sredini u kojoj se kreću, gdje su zaposlene. To je tihi ali sigurni apostolat. Uz apostolat primjera provodi se i apostolat riječi. Tu je borba protiv psovke, protiv nećudoređa, uskrsna borba... I apostolat djela križarske mladeži je veoma mnogostruk. Tko bi ga izbrojio. Čitave bi se knjige mogle napisati o njemu« (Mladost vedrine).

U 1937. godini Veliko križarsko sestrinstvo imalo je 238 društava razdijeljenih među đaćkom, građanskom, radničkom i seljačkom mladeži. Sastanci

su se održavali sedmčno a na njima se raspravljalo o problemima zanimljivim i korisnim za dotičnu zajednicu, odnosno o okružnicama koje su stizale iz centra. Svako je sestrinstvo imalo svoga duhovnika koji im je posvećivao posebnu brigu u duhovnom vodstvu. Često su ih posjećivale pojedine odbornice iz Velikog križarskog sestrinstva u Zagrebu. Priređivali su se godišnji tečajevi koji su bili poticaj i pomoć u produbljivanju vjerskog znanja i duhovnog života, u jednu riječ u porastu osobne vjere.

Bila je to prava Katolička akcija kako ju je zamišljala Crkva. Evo što je o tim pokretima kasnije rekao Drugi vatikanski koncil u Dekretu o apostolatu laika, što križarskom pokretu služi na čast i ponos: »Prošlo je već nekoliko desetljeća kako su se u mnogim zemljama laici, koji su se iz dana u dan sve više posvećivali apostolatu, okupili u različita udruženja, a ta su udruženja bila tijesno povezana s hijerarhijom, postizala su i još postižu ciljeve u pravom smislu. Među ovim i sličnim starijim udruženjima treba posebno spomenuti ona koja su, mada slijede različite metode rada, Kristovu kraljevstvu ipak donijele obilne plodove, a koja su pape i mnogobrojni biskupi s pravom preporučivali i promicali, te ih nazivali Katolička akcija i vrlo često opisali kao suradnju laika u hijerarhijskom apostolatu« (AA 20).

Mnogi hrvatski biskupi s velikim su povjerenjem i nadom gledali na kržarski pokret, podržavali i blagoslivljali njegovu angažiranost u Crkvi, odavali usmena i pismena priznanja njegovu radu na čelu sa zagrebačkim nadbiskupom dr. Alojzijem Stepincom.

I tako su se križarski djelatnici proširili i u gradskim i seoskim sredinama, po slavonskim i bačkim ravnicama, zagorskim brežuljcima, bosanskim brdima, uz obalu i na našim otocima, uzduž i poprijeko naše domovine. Željeli su ostvarivati kao

svoj životni zadatak i kršćansko poslanje ono što je francuski pisac R. Bazin u svom romanu OSAM-LJENA izrazio na jedan prekrasan i slikovit način: »Moramo ponijet Isusa u svijet. Ne smijemo dopustiti da umre s nama. Koji ga puta moramo uzdignuti kao pokaznicu. On se mora u nama nazirati kao ljubav...« Uvijek mi dolazi na um to piščevo viđenje kad se sjetim one divne i poletne križarske mladosti, koja sigurno nije bila bez grijeha, ali je u većini za svoje kršćanske ideale živjela velikodušno, gorljivo i predano.

Bogu jedinome poznato je koliko je dobra učinilo križarstvo domovinskoj Crkvi. I danas se još osjećaju njegovi plodovi. Sam se osvjedočih kako se u nekim župama župnik može s punim povjerenjem još uvijek osloniti u organiziranju bogoslužja, u pučkom pjevanju, karitativnom radu i uređenju crkve na one koji su svoje ljudsko i kršćansko oblikovanje primili u križarskom bratstvu ili sestrinstvu. Nadamo se da će i o tome nepristrana povijesna znanost izreći svoj pošten i objektivnan sud.

U križarskom pokretu laici su već tada prakticirali ono što je kasnije Koncil istaknuo: »Svaki laik mora pred svijetom biti svjedok uskrsnuća i života Gospodina Isusa i znak živog Boga. Svi skupa i svaki sa svoje strane moraju hraniti svijet duhovnim plodovima i u nj ulijevati duh kojim se napunjavu oni siromašni, krotki, miroljubivi koje je Gospodin u Evanđelju proglasio blaženima« (LG 38).

TOPLA SESTRINSKA RIJEČ

Uza svu veliku angažiranost Marica je dospjela završiti i 2. stupanj Više pedagoške škole s još dvije godine studja. Nakon sticanja diplome dobila je najprije radno mjesto na Građanskoj školi u Čakovcu, ali je 8. 5. 1933. zbog svoga katoličkog i hrvatskog uvjerenja po kazni premještena u Gračac. Ipak joj je ubrzo uspjelo dobiti premještaj na Građansku školu u Kutini. Napokon je 1935. dobila službu u Zagrebu na Građanskoj školi »Kralja Tomislava.«

Maričino širokogrudno majčinsko darivanje i žrtvovanje, kad su u pitanju duše, nije poznavalo umora i nije moglo ostati nezapaženo. Zato su joj se djevojačka srca širom otvarala i zavoljela je kao što se voli rođena majka. U njoj su naišli na iskrenu i pravu ljubav.

»Što znači ljubiti?« — pita se naš uvaženi pisac Ivan Golub pa odgovara: »To znači davati i prihvaćati: davati ne samo svoje nego sebe, i prihvaćati ne samo nešto od drugih, nego drugoga.« Takva je upravo bila s. Marica i to su joj rado priznavali pa i onda kada im je smetala njezina dosljednost i radikalizam u provedbi kršćanskih načela.

Prilikom 10. obljetnice njezinog vodstva u katoličkoj organizaciji napisala je o njoj članak prijateljica Vika koji je izišao u veljači 1937. u časopisu ZA VJERU I DOM. Prenosim iz njega samo nekoliko rečenica kao svjedočanstvo jedne iskrene prosudbe:

»Danas, kad je već prošlo deset godina od onoga dana kad smo te izabrali, moramo ti prizna-

ti da si nas mnoge trgnula iz mrtvila, pokazala mnogoj djevojci pravi smisao života, a mnoge, obodrene tvojim heroizmom, tvojom vedrinom, tvojim smislom za žrtvu, posvema su stupile u službu Krista. One mole za tebe i blagoslivljaju te, sretne u samostanskim zidinama i u dalekim misijama. Mnoge su stvorile svoj dom i njihova djeca mole za dragu sestru Maricu. Uvijek imaš za svakoga lijepu, toplu sestrinsku riječ i majčinu dobrotu. Najviše nas osvaja tvoje žrtvom ispačeno srce, uvijek vedro lice i velika ljubav koju носиš u srcu za Krista i svaku dušu.«

Ono što je Vika izrazila pisanom riječi, to je doživjela beskrajna povorka onih koji su Maricu poznavali. Govorim to iz svoga osobnog iskustva. Uvijek sam se pomalo čudio kako u njenom srcu ima mjesta za svakoga od nas i kako smo svi mi bili važni i vrijedni dobrote i pažnje. I kad su se ljudi rastajali od nje, osjećali su unutrini neko posebno ugodno raspoloženje mira i spokojstva. I često sam se sjetio kako bi se i na nju mogao primijeniti sud književnika Andrića o jednom svom licu u romanu NA DRINI ČUPRIJA: »Od njega je svatko odlazio, ako ne potpuno utješeno a ono barem trenutno umireno, jer bi vidio da je neko njegovu muku osjetio kao svoju rođenu.« Istina, mora se ustvrditi da je s. Marica puno tražila. Općenito u odgojnom radu s djevojkama, posebno sa svojim suradnicama, znala je upozoravati na opasnosti ili kako smo to mi u staroj klasičnoj duhovnosti govorili: izbjegavanje bližih grešnih prigoda. I život joj je potvrdio bezbroj puta da je imala pravo. Pričala mi je o mnogim tragedijama koje su doživjele mlade djevojke zbog svoje neopreznosti i lakoumnosti. Obistinilo se prastaro iskustvo kako nitko nije tako čvrst da sutra ne bi mogao pasti. I nitko tako čist da se ne bi mogao uprljati. Suvremeni hrvatski književnik Aralica u pjesničkoj slici izriče veliku istinu: »Samo sunce i mjesec prolaze preko

kaljuže i poslije toga ostaju svijeli kao što su i prije bili, a mi ljudi ne možemo kao svjetlo i sunce.«

U GOSPINU SVETIŠTU

Križari i križarice 1938. godine slavili su »Merčevu godnu« u spomen 10-obljetnice njegove pravedničke smrti. U mjesecu kolovozu bilo je organizirano hodočašće u Lourdes. Marica se silno veselila tom odlasku u Gospin grad, koji je i Merz izvanredno volio i cijenio. S puno nade očekivala je da će Bezgrešna, po njegovu zagovoru, udijeliti potrebne milosti katoličkoj mladeži u njezinoj apostolskoj djelatnosti. Pisala je kasnije o svojim doživljajima ushićeno i radosno. Teku joj misli kao ubrzan gorski potok. Uspomene se redaju jedna za drugom. Teško je sve registrirati jer na tom mjestu milosti i molitve sve je dirljivo:

»Dizali su se glasovi hrvatskih hodočasnika k nebu, dizali su se k prijestolju One koja je uvijek bdjela nad narodom našim i omladinom našom. Bila sam između rijetkih hodočasnika koji nisu poželjeli da vide čudo. Govore da su se u te dane zbila dva čuda, pa ipak ja sam ih vidjela više, mnogo više. Bila su to čudesa vjere, žive i neslomive vjere, čudesa odanosti i ljubavi koju ne može uništiti ni najveća patnja, niti ugasiti najveća bol. Molitva u noći. Kiša sipi, a mi se spremamo na večernju procesiju sa svijećama... Procesija lagano kreće, svijeće trepte, a poznata pjesma »Sred te se pećine« ori se u noći. Pjeva se u svim jezicima da se svi zajedno usklade u pripjevu »ave, ave Maria.«

Sve su duše uronjene u tihu molitvu, sva su srca ispunjena tim pozdravom, a oči se dižu k Njoj. A Ona se spušta k nama da hrani našu vjeru, da učvršćuje našu ljubav, da liječi naše bolesti, da nam daje mir, mir...

Lourdes je mjesto vjere, Lourdes je mjesto molitve. Lourdes je mjesto gdje savršeno upoznajemo najveću Ženu i njezino sudjelovanje u utjelovljenju Sina Božjega, gdje potpuno upoznajemo najdražu Majku i njeno Čedo. U Lourdesu se doista vide velike stvari. I ja ih vidjeh. Vidjeh Mariju i njezina Sina iz veće blizine nego ikada« (Mladost vedrine).

Ako smo ikada posjetili to blagoslovljeno Gospino svetište, svi smo na jedan ili drugi način osjetili da nam se vjera jača i nada učvršćuje. U onom mnoštvu hodočasnika sa svih strana svijeta osjećaš kako si neznan, izgubljen, jadan. Marija je upravo došla s neba da nam to nebo približi i da nam pomogne kako ne bismo u tim krivudavim i zapletenim putovima života izgubili daleke horizonte vječnosti.

Sestra Marica trebala je izuzetnu Gospinu pomoć i zaštitu jer je bila predvodnik tisućama mladih duša. Na žarkom plamenu njezine velike vjere grijala su se mnoga srca željna Boga jer su bila željna prave i istinske sreće. Slovenski filozof Anton Trstenjak zgodno zapaža:

»Sreću iskustveno doživljavamo samo tada ako se jednom rukom stalno držimo druge obale.« To je Marica svjedočila posvuda jer je Majka dobrog savjeta bila uvijek uz nju...

Njezin otac Fabijan umro je još 8. veljače 1932, a majka Terezija 1. travnja 1940. Gubitak roditelja nikome nije posve jednostavan i lak doživljaj. Posebno je Maricu rastužila smrt predrage majke. Francuski pisac V. Hugo reče jednu veliku istinu: »Čovjek na zemlji ima samo jednu sigurnu ljubav — ljubav svoje majke.« No Marica je kao vjernica znala da su ti naši zemaljski rastanci samo privremeni i da nam je Isus pripremio vječne stanove na nebesima: »U kući Oca mojega ima mnogo stanova. Da nema, zar bih vam rekao: 'Idem pripremiti vam mjesto'« (Iv 14, 2).

OSNIVANJE SVJETOVNOG INSTITUTA

Nakon smrti svoje majke Marica se je mogla još više i potpunije predati odgoju križarske mladeži i pripremati nekolicinu velikodušnih djevojaka na osnutak sekularnog instituta u Hrvatskoj. Njezin život više nije pripadao njoj. Gospodin je tražio da radi njegova kraljevstva ostavi sve, kako bi prema njegovu obećanju mogla primiti stotruko više. I kod nje se vidi opravdanost prosudbe pisca Breemena koji veli: »Čim mi Bog ne znači sve, on mi ne znači više ništa. Dati Bogu drugo mjesto u životu znači uopće mu ne dati važnost.« I zato baš što joj je Bog bio »sve«, uzmogla je postati »sve« i svojim bližnjima. To potvrđuje i naš prvosvećenik papa Ivan Pavao II. kad poručuje kršćanima našega vremena: »Osobe koje su ljubile Boga bez pridržaja sposobne su na poseban način ljubiti čovjeka i dati mu se bez osobnih interesa i granica.«

Merz je uspio uvjeriti Maricu o prijekoj potrebi svjetovnog muškog i ženskog instituta u Hrvatskoj. Svaka zgrada mora počivati na čvrstim i solidnim temeljima. I što je više katova, dublji moraju biti temelji zgrade. Zgrada Katoličke akcije, koja kod hrvatske mladeži obuhvaća različita zvanja i različite spolove, po njegovu mišljenju, treba imati svjetovni institut na kojima će počivati kao na svojim temeljima:

»Članovi i članice toga instituta, koji se dobrovoljno odriču ženidbe i vežu jednogodišnjim zavjetima, treba da budu ona pozadinska snaga, koja će čuvati kontinuitet u katoličkom radu, uskočiti na ispražnjena mjesta, popunjavati sve šupljine i

koja će izvršiti najnapornije zadatke pred kojima drugi često izmiču ili nemaju dosta ni vremena ni spreme« (Povijest SKK).

Marica priznaje da je pod utjecajem Ivana Merza učinila zavjet čistoće. Zнала je da ga je i on učinio, pa je tim više bila potaknuta njegovim primjerom. Za taj divni čin nesebičnog darivanja Bogu sve je u njenoj duši bilo spremno:

»Nisam morala o tome mnogo razmišljati, a još manje boriti se u duši, polemizirati sa sobom. Sve je u meni bilo spremno, sve je samo čekalo, da me netko na to podsjeti, u to uvede, za to spremi. Sve je išlo sasvim naravno, spontano, nenamješteno« (Povijest SKK). I da parafraziramo riječi oca Charlesa Foucaulda koje tako izvrsno pristaju sestri Marici: »Čim sam povjerovala da Bog jest, da me ljubi i poziva, shvatila sam da ne mogu živjeti drukčije nego za njega.«

Prilikom 10-godišnjice Merčeve smrti 1938. godine održao se tečaj za križarice u njegovu rodnom mjestu Banja Luci. Tečaju je prisustvovao i o. Tomislav Poglajen koji je, neovisno o s. Marici, došao do iste zamisli o potrebi osnivanja jednog svjetovnog »reda« u Hrvatskoj dok je studirao u Belgiji zanimajući se posebno za socijalna pitanja i za razne oblike kršćanskog apostolata.

Iza tečaja održale su se osmodnevne duhovne vježbe kojima su prisustvovale uz sestru Maricu još pet poletnih i hrabrih djevojaka: Mara Čović, Đurđica Vitković, Anica Bodakoš, Marija Grgić i Agneza Mićan. Sve su one bile spremne pristupiti novoj svjetovnoj ustanovi jer su u svom srcu osjetile Božji zov za tu vrstu apostolske djelatnosti. O. Poglajen odnio je nacrt pravila zagrebačkom nadbiskupu dr. Alojziju Stepincu i opširnije ga informirao o čitavom pothvatu. Bila je to za nje ga radosna vijest i iznenađenje, pa novo formiranoj zajednici daje svoj očinski blagoslov. Nije tada ni on slutio da se je u Crkvi u Hrvata rodilo jedno

veliko djelo i da će neke od tih velikodušnih djevojaka, uz cijenu vlastite slobode, nekoliko godina kasnije javno ustati na obranu časti i neporočnosti zagrebačkog Nadbiskupa .

Zajednici su odmah pristupile Ivanka Dokupil, Jelka Molnar, Pavica Hep, Jurka Huljev i Nevenka Šarin koje se po mišljenju s. Marice mogu nazvati njezinim osnivateljicama.

BORBA S LJUDSKIM SLABOSTIMA

Još su jednu veliku zamisao Suradnice ostvarile. Osjetila se živa potreba za djevojačkim internatom koji bi pružio krov nad glavom našim katoličkim studenticama. Zalaganjem suradnica i susretljivošću nekih svećenika došlo je do osnutka Doma za katoličke djevojke u ulici Visoka 10, koji je službeno otvoren 14. listopada 1939. u nazočnosti zagrebačkog nadbiskupa dr. Alojzija Stepinca. On je tom prilikom u kapelici Doma prvi put slavio misu i propovijedao. Dom je odmah bio popunjen do posljednjeg mjesta, i mnogim je našim studenticama pružio ugodno gostoprimstvo. Tu su našle, uz sve ono što redovito takve ustanove pružaju, obiteljsku toplinu, zaštitu i zajedništvo. Mnogi bi nekadašnji njegovi stanari mogli potvrditi ono što mi je svojevremeno, danas već starija osoba, priznala s radošću: »Do groba ću ostati zahvalna s. Marici i upravi Doma u Visokoj 10 što su mi kroz nekoliko godina studija zamijenili obitelj i u djevojačkim krizama pomogli očuvati ono što je kršćanskoj djevojci najsvetije. U velikom Zagrebu nikad se nisam osjetila osamljenom i nezbrinutom. A to je osjećaj koji nikakav novac ne može nadomjestiti.« Nakon rata Dom je bio raspušten i zgrada povjerena brizi župe sv. Marka.

Marica nije bila posve zadovoljna sa stanjem u Zajednici. Mnogo se toga doduše naizvan zbililo, ali unutra u dušama mnogo je toga trebalo tek nađoći. Uza svu dobru volju i požrtvovnost članica da se stave na raspolaganje Crkvi, ona je zapažala dosta ljudskih slabosti i ovozemaljskih privezanosti koje nisu spojive s onim dušama koje žele potpuno

i bezuvjetno pripadati Bogu. Marica nije to skrivala:

»Bile smo još tako zahvaćene od ljudi, od svijeta, od sebe, da je za Gospodina bilo vrlo malo mjesta u našim srcima, iako smo sve mislile da smo potpuno njegove. Trebalo je ta srca naša očistiti od sebičnosti, osjetljivosti, od svakog i najmanjeg daška nesavršenosti... Ja sam mislila da sam se svega odrekla, a nisam vidjela da je moj »ja« još uvijek tu i da on smeta i Božjem djelovanju u meni i Božjem djelovanju u Zajednici« (Povijest ustanove SKK).

Sestra Marica ne bi bila ono što je bila kad bi drukčije rezonirala. Ona je vrlo dobro znala što znači poniznost u kršćanskom životu. Osjećala je kako je duboki ponor dijeli od Svemogućega, ponor beskrajne ljudske bjede i grešnosti. U nazaretskoj Djevici gledala je uzor poniznosti koja ju stavlja pred očima Božjim na mjesto nedostojne sluškinje. I kad je u iskrenom priznanju tako reći dodirivala kao rukom korijene svoje nemoći i slabosti, tada je milost silazila k njoj, pridizala je i uspravljala dajući joj snage za odgovorna djela. S druge pak strane poniznost otvara čovjeku oči za istinu. Zato je Marica bila najprije beskompromisna u zahtjevima prema sebi. Nikada nije željela stati na pol puta u duhovnom životu. Nije se lako mirila s onim što je osrednje i o čemu većina od nas malo vodimo računa. Zbog toga je omiljela i Bogu i ljudima. Pisac Jean Leclercq duhovito prosuđuje: »Bog nas voli takve kakvi smo, ako smo iskreno zainteresirani da postanemo onakvi kakve nas on želi.«

Marica je bila dalekovidna u svojim procjenama. Nazirala je kao u nekom predosjećaju teške dane za Crkvu u domovini. Željela je suradnice pripremiti za budućnost pa im u nagovoru na blagdan Krista Kralja 1942. razlaže slijedeće: »Može se dogoditi da će i Katolička akcija u ovom obliku,

kako je mi provodimo, biti za izvjesno vrijeme onemogućena, da će nestati svaki organizirani katolički rad. Ali, ako i takvi dani dođu, suradnica zna što joj je činiti i gdje joj je mjesto. I u tim momentima, ona će naći put do duša, unositi u njih božanski život, rađati u njima samoga Krista. Jer i u tim vremenima suradnica će se moći spustiti do nevinog djeteta, i djevojke, da je čuva od zla, do nesretne djevojke koja se izgubila u vrtlogu života, do ožalošćene majke da joj pruži utjehu, do bolesnih da im olakša boli, do nemoćnih da ih ojača, do ranjenih i umirućih da ih spremi na posljednji put. Zajednica mora biti elastična, prilagodljiva potrebama vremena« (Povijest ustanove SKK).

Nekoliko godina kasnije Maričine su se slutnje obistinile. Iako su nastali posve drugačiji društveni uvjeti i crkveni djelatnici stjerani u sakristiju, suradnice su nastavile svoje humano i apostolsko poslanje među ljudima u okviru svojih mogućnosti. Snašle su se i u novom vremenu jer je i u njemu bilo prilike za djelotvornu ljubav...

CRKVENO PRIZNANJE

Za vrijeme drugog svjetskog rata Marica je željela da se članice Zajednice kao i križarice aktivno ne angažiraju u tadašnjim političkim zbivanjima. Njoj su bile sasvim tuđe poganske, nacional-socijalističke ideje jer su tuđe Evanđelju. Nije poznavala izabrane rase nego svekoliku djecu Božju koja imaju jednaka prava i jednako određenje. Suradnica Paula Hep, koja je bila svjedok tih odlučnih stavova s Marice, bilježi kako je ona zahtijevala »da organizacija mora ostati čista od svake politike. Ona je izvan i iznad nje. Dolazile su opomene, prijetnje od strane vlasti, smatrali su je antidržavnim elementom, prijetili likvidacijom organizacije, ali ona je ostala nepokolebiva.«

Radije je žrtvovala da pojedine članice napuste križarske redove nego da napusti kršćanska načela i dade se upregnuti u kola tadašnje političke ideologije.

Još je odlučnija bila prema članicama Zajednice. Posebno je uporna bila u zahtjevima da suradnica može biti samo ona koja se želi s puno mara i ljubavi uspinjati na putu kršćanske svetosti. Smatrala je da je bez toga nemoguće ustrajno i vjerno služenje Kristu i Božjemu narodu.

U jednoj svojoj konferenciji kao da je bila nadahnutu koncilskom uredbom. SVJETLO NARODA te jasno i odlučno ističe:

»Na svetost smo pozvani svi bez razlike. A još su na veći stupanj svetosti pozvane Suradnice Krista Kralja. Ovo nisu fraze. Ovo je najveća realnost Zajednice. Samo po osobnoj svetosti suradnica može naša Zajednica postojati. Govoriti i voditi duše.

Pomagati dušama. I koja to ne razumije, nije za Zajednicu. I kojoj to nije prvi životni cilj, neka se odmakne od Zajednice. I koja se svaki dan za svoju osobnu svetost ne bori, bađava je u Zajednici. I koja ne pomaže druge u Zajednici da idu putem svetosti, ta iznutra ruši Zajednicu« (Arhiv-bilježnica 1).

Marica je čak dotle došla da je bila uvjerena kako su sveci neophodno potrebni danas u rješavanju općih društvenih nevolja koja su se ko ukleta mora sručile na čovječanstvo. Četrnaestog travnja 1945. godine u jednom svom predavanju tvrdi: »Današnji kaos u svijetu neće riješiti, a ni čovječanstvu pomoći ni veliki učenjaci, ni spretni sociolozi, ni vatreni vođe naroda, ni mirovni pregovori, ni konferencije naroda. Pomoći će nam samo sveci...«

Zbog posvemašnje predanosti Božjoj stvari i svesrdne angažiranosti u apostolskoj djelatnosti Crkve, na prijedlog zagrebačkog nadbiskupa dr. Alojzija Stepinca, papa Pijo XII. podijelio je s. Marici 1943. crkveno odličje »Pro Ecclesia et Pontifice«. Zahvalnim srcem primila ga je vjerna »kći Petrova«, ali je shvatila da je tom gestom odano priznanje cijelom križarskom pokretu. I s pravom su tada križari i križarice bili ponosni, radosni i ohrabreni.

U povodu 15. godišnjice Maričina predsjedničkog služenja u orlovskoj i križarskoj organizaciji članstvo je organiziralo malu svečanost uz koju je izišao i članak Vike Švigir u časopisu ZA VJERU I DOM. U njemu je spomenula uzbudljivi prizor koji se je zbio u jednom mjestu uz našu obalu poslije orlovskog zborovanja. Kao nekoć Isusu Učitelju pristupi neka priprosta seljanka s puno poštovanja s. Marici, poljubi joj ruku i reče: »Draga gospojo, tako lijepo i dobro učiš našu dicu. Bog te čuvao i blagoslovio.« Ljepše nagrade sigurno Marica nije mogla dobiti. I možemo samo naslućivati koliko

je ta gesta žene iz puka razveselila Maričino srce. Vika se potrudila, provela statistiku i stavila u brojke Maričinu dotadašnju apostolsku djelatnost. Kad čovjek pročita te brojke, u čudu se pita kako je Marica mogla toliko posla obaviti i na toliko mjesta stići. Obrača se u tom članku direktno s. Marici i veli:

»Sigurna sam da nijesi nikada stavila svoj rad u brojke, a ipak su one za ljudsko shvaćanje rada i djelovanja potrebne. Brojke tvoga rada bude divljenje i iznenađenje. U 15 godina svog predsjedništva posjetla si 493 orlovskih i kržarskih društava, održala 843 predavanja i govora, 780 redovnih i izvanrednih sjednica, riješila sama 43.000 društvenih dopisa, a tvoje privatno dopisivanje s pojedinih članicama iznaša 12.452 pisama. Glasilo Orlica i Križarica, kao i ostali katolički listovi, posjeduju ukupno 652 tvojih članaka. Tvoj apostolski put kroz ovo vrijeme od 15 godina kad bi izrazili u kilometrima bio bi 18.425 km.

Božja brojidba izgleda ovako: dnevne žrtve, odricanja, samoprijegor, obilno suza, mnoge probdjevne noći, bezbroj razočarenja, poniženja, nezahvalnosti, progonstva, izrugivanja, zapostavljanja, žalosti i patnja...«

Gornja statistika obuhvaća vrijeme do 1942. A kad bi se od toga datuma pa do Maričine smrti sakupili isti podaci, sigurno bi se brojke najmanje udvostručile. Takvu detaljnu statistiku sada nemamo. No to i nije tako važno. Najvažnije je da je sve registrirano u vječnoj »knjizi života«, koju Božja ruka piše, i da je sve učinjeno iz ljubavi. Majka Terezija nas poučava: »U času smrti, kad se nađemo licem u lice pred Bogom, bit ćemo suđeni po ljubavi: koliko smo ljubili. Ne koliko smo radili nego koliko smo ljubavi unijeli u svoj rad.«

Nakon završetka rata i dolaskom nove vlasti i novog društvenog uređenja nadbiskup Stepinac raspustio je sve katoličke organizacije jer su to zahti-

jevale novonastale prilike koje su bile neprijateljski raspložene prema Crkvi i njezinu radu. S. Marica nije se ni tada sakrila. Čula je u sebi Božji poziv za ublaživanje poratnih nevolja kod tolike svoje pogođene braće. Djevojke iz Zajednice, kao i mnoge križarice, razdale su se u spremanju paketa s hranom i odjećom zarobljenicima u sabirnim logormama kao i mnogim svećenicima koji su bili osuđeni na višegodišnji strogi zatvor. Prale su, krpale rublje zatvorenicima, posjećivale obitelji koje su ostale bez hranitelja, skupljale i nosile lijekove onima koji su bili bolesni. Mučile se, trpjele i do krajnjih sila žrtvovala za svoje bližnje, smirene i sretna. Pisac Paul Bourget rekao je veliku misao: »Umjetnost što je čovjek sretan u ljubavi jest u tome što daje sve, a ništa ne zahtijeva.« U tom svom karitativnom radu nisu birale ljude s obzirom na vjeru ili nacionalnost. Pomagale su kršćanski svima kojima su mogle pomoći zadivljujućom hrabrošću i bespoštednim odricanjem od svojih najnužnijih potreba. Ne govorim ovo napamet nego kao živi svjedok koji je svojim očima pratio njihov rad. Marica se sama osvrće na to jednom važnom napomenom: »Možda bi mogao netko reći da smo se mi ovim radom politički sasvim opredijelile na jednu stranu i da taj rad ima i političke osobine. Ne, mi nismo gledali tko je tko. Pomagali smo i pravoslavicima, ako su došli k nama. Svakome. I nismo pravili nikakvu razliku među ljudima« (Arhiv — bilježnica 2).

U tim teškim danima duhovna djeca s. Marice dokazala su zrelost svojih kršćanskih uvjerenja građenih na načelima Isusova Evanđelja. Znale su kako treba u tom trenutku Isusa ljubiti. Ljubile su njega ljubeći njegovu patničku braću. Razumjele su tada više nego ikada ono što izjavi poznati znanstvenik i vjernik Paul Tournier: »Ne može se

otvoriti srce Bogu a da ga istodobno ne otvorimo
svome bližnjemu.«

ZATVOREN ZAGREBAČKI NADBISKUP

U studenom 1945. Marica Stanković daje otkaz na profesorskoj službi iako je svoje učenike silno voljela. No vlasti su tražile da sveukupni odgoj učenika mora biti podvrgnut marksističko-ateističkoj ideologiji što ona, dakako, nije mogla prihvatiti. Nastavnici koji su na zajedničkoj školi radili s Maricom dali su o njoj slijedeće karakteristike: »Izvrstan nastavnik, dobar čovjek, vatrena katolkinja i Hrvatica.«

Jelka Molnar i Pavica Hep bile su namještene u upravi lista »Dobri Pastir«, a Nevenka Šarin imala je svoj mali krojački salon i tako su mogle zaslužiti ono što im je bilo najnužnije za život.

Usprkos vidljivih osobnih slabosti, pogrešaka, dnevne rastrganosti pojedinih članica, koje je Marica brzo uočavala, ipak zapisano svjedočanstvo bit će njoj i cijeloj Zajednici pohvalna svjedodžba pred poznijim katoličkim generacijama. Ona je iz neposredne blizine promatrala svaku suradnicu i prema tome mogla ih je objektivno ocijeniti:

»Istina je da su moje suradnice mnogo, požrtvovno, herojski radile onda kada u Hrvatskoj nije nitko radio, kad je sve pozaspalo, kad su se svi bojali. Moja četa bila je toliko dinamična, živa, aktivna da je svima mogla služiti za uzor... One su toliko toga prepatile da buduće generacije neće to nikad moći ni razumjeti ni ocijeniti. Kroz najgore kreševo, kroz najteže sumnje, kroz sablazni, kroz nadljudske napore prošle su te djevojke. Ne može se kazati da im je makar jedna godina, čak i jedan kraći vremenski rok, bio miran. A što to znači za duhovni život, za životnu radost i elan, za živce, to

svatko razumije tko je prošao makar kroz kakvu životnu kušnju. A njihov je život prolazio ne samo kroz jednu kušnju, kroz više kušnja, već kroz neprestanu kušnju, i u toj vatri kušnje, one su platile svoj obol za svoje nesavršenosti koje su same zapažale ili koje su drugi zapažali na njima samima ili na njihovu radu» (Povijest ustanove SKK).

Politički događaji odvijali su se užurbano i donosili iznenađenja. Drugog lipnja 1945. godine sazvan je u Radničkoj komori veliki zbor prosvjetnih radnika pod vodstvom istaknutog komunističkog funkcionera Marka Belinića. Među 2.500 nazočnih učitelja, profesora, akademika, glumaca, nastavnika nalazilo se i nekoliko svećenika-kateheta i časnih sestara profesorica i učiteljica. Željelo ih se informirati što državna vlast očekuje od njih kao odgovornih mladeži. U jednom referatu predavač, govoreći o stradanju nevinih ljudi za vrijeme NDHa, ustvrdio je netočno: »Ubijalo se nedužne ljude — taoce, a da nitko nije dignuo svoj glas u obranu...« Profesorica Marija Grgić, bivša križarica i članica Zajednice Krista Kralja, podiže ruku i traži od predsjednika Belinića odobrenje za riječ. Kad je dobila, započela je hrabro i odlučno: »Znam ime i prezime jednog čovjeka koji je pred skupom od 10.000 ljudi javno uzimao u obranu nevine taoce i koji je spasio tisuće života...« Na pitanje predsjedavajućeg koje je to ime, Grgićka odgovara: »Nadbiskup Alojzije Stepinac.«

U dvorani je nastao pljesak a čuli su se i povici: »Tako je! Tako je!« Opet se javlja Grgićka s izjavom: »Znam imena i prezimena osoba Srba i Hrvata — komunisti kojima je nadbiskup Stepinac spasio život.« U dvorani se ponovo prolomio pljesak. I tada se pojavíše uzdignute ruke s povicima: »I meni je spasio život. I meni...« Ogorčen ovim neželjenim tokom jedan od nazočnih povika: »Spasavao je samo Židove radi njihova zlata i jer mu je Židovka bila metresa.« Možete si zamisliti kakvo je zgra-

žanje zahvatilo publiku. Tada s. Marica zatraži riječ:

»Protestiram u ime katoličke javnosti protiv ovakvih kleveta. Takve klevete na onoga koji je grmio sa propovjedaonice na one koji su progonili Židove i pravoslavne, koji je svoj cvjetnjak preuredio za sklonište djece, čije su roditelje odveli u logore, koji zaklinjao katolike grada Zagreba da idu u Jeronimsku dvoranu po djecu progonjenih i sklone ih u svoje kuće da ih ne zadesi smrt. Ima veliki broj prisutnih koji mogu to potvrditi i zahvaliti za svoj život dr. Alojziju Stepincu. Zato s gnušanjem kažem tri puta: fuj, fuj, fuj, što se dozvolilo da na sastanku elite grada, sastanku prosvjetnih radnika, padaju takve klevete« (Povijest ustanove SKK).

Opet se čuo gromoglasni pljesak u znak odobravanja. Dobro se sjećam kako je tada cijeli Zagreb govorio o nastupu dviju hrabrih žena u obranu zagrebačkog Nadbiskupa. I jedna i druga bile su bez ičije zaštite i znale su vrlo dobro da im se taj gest neće olako zaboraviti.

Za Katoličku Crkvu nastupili su teški dani puni neizvjesnosti i zlih slutnji. U rujnu 1946. zatvoren je prvi biskup u Hrvata dr. Alojzije Stepinac. Nastala je sveopća tuga i pometnja. Vjernici su doživjeli zatvaranje Nadbiskupa kao najteži udarac. Glava Crkve nije više bila među svojim vjernim pukom. Djela apostolska svjedoče da je Crkva za vrijeme prvih progona molila za utamničenog prvaka Petra. Tako su i sada vjernici, često klečeći na golim koljenima, obilazili crkve i svetišta moleći za svog duhovnog Natpastira.

U toj zbunjenosti i ojađenosti približavao se suradnicama njihov blagdan Krista Kralja. Marica se nije dala smesti i nije podlegla malodušju. Vremena su bila teška, ali ne beznadna. Krist je uvijek u lađi Crkve makar često plovi na uzburkanom moru povijesti uz protivni vjetar. Marica je bila uvjerenjena da i te teške kušnje moraju pročistiti vjeru

Kristovih sljedbenika i učvrstiti ih jače u njegovoj ljubavi. Stoga preporučuje suradnicama:

»U sebi razvijati duh elastičnosti, širokogrudnosti, duh katoličkog univerzalizma. Ne dati se voditi nekim uskim, grupnim ili tradicionalnim gledanjem. Ne skućavati širinu svoga duha afektima ogorčenosti, malodušnosti, mržnje. Biti širok, uvijek širok, onako širok kao što je bio Pavao, apostol naroda, kao što je to bio Krist Gospodin« (Arhiv — bilježnica 11).

»BOG TRAŽI KRIŽ«

S velikim i nepredvidivim teškoćama susretala se domovinska Crkva iz dana u dan. S. Marica ne zatvara oči pred nemilom stvarnošću i neugodnim iznenađenjima. Pripravlja svoje suradnice na teške križave koji će doći, pa ih u jednom razmišljanju u vezi s biblijskim čitanjima treće adventske nedjelje ovako hrabri:

»Ništa se ne uznemirujte. Pa ako vas i izbace iz ove kuće. Ako vas porazbacaju po raznim djelovima grada. I ako budete trebale trpjeti zimu i neimaštinu. Pa i onda, ako vas budu mučili dugi putovi do vaših stanova. Ili poteškoće u vašem pozivu. Ili neprilike u vašem apostolatu . . . Naši se planovi ne podudaraju uvijek s Božjim planovima. Naši nacrti s Božjim nacrtima. Naše misli s Božjim mislima . . . Jer i ta tjeskoba pred rasulom, ta kušnja kidanja i rastajanja, i ta neizvjesnost sutrašnjice i taj križ beskućništva može biti samo jedno veliko čišćenje i svake pojedine i čitavog djela« (Arhiv — bilješka 13).

Neprilike su užurbanim tempom dolazile jedna za drugom prema dobro smišljenom planu. S. Marica je bila svjesna da je to znak koji Providnost dopušta i da »nijedan život ne teče tako jednolično i mirno da ne bi jednom udario u nasip, da se jednom ne bi počeo vrtjeti u krugu ili da mu ljudi ne bi počeli bacati kamenje u čistu vodu. Svakome, dakle, nešto se događa, i moramo nastojati da nam voda ostane bistra kako bi se nebo i zemlja mogli u njoj ogledati« (Fritz Reuter).

Početkom siječnja 1947. zatvorene su Nevenka Šarin i Barica Gregurić. Izvršena je temeljita pre-

metačima u stanu. U veljači je zatvoren ravnatelj zagrebačkog Karitasa dr. Nuk i njegova službenica Ivanka Dokupil. Emiliju Hlavaček odveli su iz njegove podružnice.

U ožujku je s. Marica sa suradnicama morala napustiti stan u Palmotićevoj 3 i preseliti se u mali jednosobni u ulici Ivana Pádovca. U travnju su zatvorili Slavicu Tuškan i Danicu Piriya, a u svibnju iste godine duhovnika Velikog križarskog sestinstva i suradnica don Antu Radića. I Marica je svakog dana očekivala svoje uhićenje. Na blagdan Srca Isusova održala je preostalim člancima Zajednice razmatranje koje je sve prožeto misterijem patnje u koje su bile uronjene i križa koji im je bio natovaren. Naizvan sve je izgledalo poljuljano i bez ijednog uporišta, bez ikakve nade, bez zrake svjetla. I u takvom mračnom tunelu ona diže i tješi svoje malo stado: »... Kad već Bog od nas traži križ, veliki križ, bez obzira kako za koju od nas izgledao, tada neka taj bude potpun. Ne pridržavajmo si nikakve nacрте, nikakve planove, ne vežimo se za ovu ili onu budućnost, za ovu ili onu okolnost. Predajmo se Bogu po križu potpuno. Neka mu on bira sadržaj i oblik. Potpišimo Gospodinu praznu mjenicu. Neka nas vodi zavezanih očiju. Neka nas vodi u mrak i neizvjesnost. Neka nam Presveto Srce Isusovo izmoli da razumijemo, kako je to divno, kad duša ni izvana ni iznutra nije ničim vezana, kad doista postaje lopta u Božjim rukama« (Arhiv — bilješka 13).

Kad sam prvi put čitao ove misli, činilo mi se da se pred mnom nalazi autobiografija Male Terzije. Jer tako mogu pisati samo istinski predane duše koje su milosnom snagom Duha Svetoga prihvatile tu strašnu zagonetku čovjekova trpljenja i, osjećajući je na vlastitoj koži, suobličile se golgotskom Patniku s križa izgovarajući s pouzdanjem: »Oče, budi volja tvoja.«

I u takvom raspoloženju Marica je počela nazi-

rati skrivenu istinu da Bog znade djelovati i kroz muke koje nas snalaze da bi blagoslovio naše napore. Zato je mogla doći do ovakvog zaključka: »Ništa jedno djelo ne izgrađuje kao patnja. I ništa Ocu nije tako milo kao Sinovljev križ u ruci vjernika.«

NA OPTUŽENIČKOJ KLUPI

U popodnevnim satima 1. rujna 1947. godine organi SUPa odveli su s. Maricu u istražni zatvor. Nakon višemjesečne istrage rasprava je zakazana 24. siječnja 1948. i na njoj je bilo nazočno vrlo mnogo publike. Bio sam prisutan u društvu s tadašnjim primoštenskim župnikom, kasnije šibenskim biskupom, mons. Josipom Amerićem. U našoj blizini zapazili smo i o. Kozelja kao i mnoge druge znance i prijatelje s. Marice. Prvi optuženi bio je moj bivši kateheta u Šibeniku don Ante Radić, druga s. Marica, zatim još sedam djevojaka: Nevenka Šarin, Slavica Tuškan, Emilija Hlavaček, Darinka Dugački, Štefica Duković, Darinka Manc i Danica Piriya.

Svojim hrabrim držanjem izazivale su divljenje publike. Sjećam se kako je s. Marica odlučno pobijala navode optužnice i samog tužioca. Kad joj je bila spočitnuta njezina povezanost s ustaškim pokretom i poistovjećenje križarstva s ustaškom ideologijom, s. Marica protestira:

»Energično odbijam da je križarstvo bilo nekakav oblik ustaške djelatnosti. To je laž i podvala. Isto tako u mom radu vidjeti neku ustašku koncepciju, znači biti zloban. Ponavljam, što sam već i rekla, da je moja jedina koncepcija Isus Krist, njegova nauka i njegovo Evanđelje i ništa više. Sav moj rad je išao za očuvanjem i jačanjem vjere u dušama omladine. Političke koncepcije nisam imala nikada.«

Na pitanje suca kako se je mogla tako varati da će NDH biti pozitivna državna tvorevina, Marica ne ostaje dužna: »Mnogo su se veći autoriteti u to vrijeme varali nego ja. Tako je na primjer Vladimir

Nazor ispjevao odu Paveliću, pa Goran Kovačić koji je surađivao u Almanahu Mile Budaka za proslavu godišnjice NDH...«

Kad joj na svršetku nisu dopustili govoriti, završila je svoju obranu na jedinstven način: »Kad ne mogu sve izreći što želim, završavam s parolama kojima sam služila cijeli život: »Živio Krist Kralj«, »Živio sv. Otac papa«, »Živjela katolička Crkva!«

Okružni sud pod predsjedanjem suca Premuš Stjepana, kao predsjednika vijeća, te sudaca potrotnka Flipović Stjepana, Đurašin Josipa donio je 24. 1. 1948. slijedeću presudu:

»Osuđuju se i to:

optuženi don Ante Radić na kaznu lišenja slobode s prisilnim radom u trajanju od 5 godina, te na gubitak političkih prava u trajanju od 3 godine, optužena Stanković Marica, na kaznu lišenja slobode s prisilnim radom u trajanju od 5 godina, te na gubitak političkih prava u trajanju od 3 godine, optužena Nevenka Šarin na kaznu lišenja slobode s prisilnim radom u trajanju od 3 godine, te na gubitak političkih prava od 2 godine, optužena Tuškan Slavica na kaznu lišenja slobode s prisilnim radom u trajanju od 18 mjeseci, te na gubitak političkih prava od 1 godine, optužena Hlavaček Emilija na kaznu lišenja slobode s prisilnim radom u trajanju od 9 mjeseci, te na gubitak političkih prava u trajanju od 1 godine, optužena Dugački Darinka na kaznu lišenja slobode s prisilnim radom u trajanju od 9 mjeseci, te na gubitak političkih prava u trajanju od 1 godine, optužena Duković Štefica na kaznu lišenja slobode s prisilnim radom u trajanju od 1 godine, te na gubitak političkih prava u trajanju od 1 godine, optužena Manc Darinka na kaznu lišenja slobode s prisilnim radom u trajanju od 9 mjeseci, te na gubitak političkih prava u trajanju od 1 godine, optužena Piriya Danica na kaznu lišenja slobode s

prisilnim radom u trajanju od 1 godine, te na gubitak političkih prava u trajanju od 1 godine.«

U obrazloženju presude predsjednik vijeća Stjepan Premuš razlaže potanko Maričino glavno »krivično djelo«:

»Nakon oslobođenja iza raspuštanja križarske organizacije po Stepincu, radi zajedno s optuženim Radić Antunom na organiziranju bivših članica VKS-a u ilegalne grupe, donoseći zaključak i stvarajući plan zajedno s njime za ilegalni rad tih organizacija. Odmah je odredila pojedine članice za rukovodioce tih ilegalnih grupa, koje će rukovoditi tim ilegalnim sastancima, na koje je i sama dolazila i održavala im razna predavanja od vremena do vremena, a inače je redovito primala u svom stanu izvještaje o samom radu od rukovodioca tih ilegalnih grupa, kojima je davala direktive za daljni rad, koji je išao za tim da se članstvo ideološki pripremi za aktivni rad usmjeren na borbu protiv osnovnih tekovina NOBa, demokratske državne vlasti i prema masovnim organizacijama i društvenom uređenju u našoj zemlji, a što je sve imalo kao krajnji cilj izazivanje strane intervencije i obaranje postojećeg državnog, društvenog i ekonomskog uređenja u zemlji pa je tim djelima počinila krivično djelo iz čl. 3 t. 6 i 8. Zakona o krivičnim djelima protiv naroda i države...«

Koliko je ova iskonstruirana optužnica, po tipičnom uzoru staljinističkih procesa daleko od svake istine, suvišno je trošiti riječi. I najobičniji vjeronaučni i prijateljski sastanci okvalificirani su kao rad ilegalnih grupa. Da je s. Marica kao »krajnji cilj svoga rada« imala pred sobom »izazivanje strane intervencije i obaranje postojećeg državnog, društvenog i ekonomskog uređenja u zemlji«, može se pojaviti u mašti ideološki izopačenih ljudi koji u svakom čovjeku, koji drukčije misli i prosuđuje, gleda antidržavnog neprijatelja i kontrarevolucionara. Kod takvih vlastodržaca proizvoljne,

bombastičke i ishitrene optužbe jedini su »argumenti« kojima se služe u osudi nevinih protivnika da bi očuvali svoje nečasno vlastohleplje.

Književnik Meša Selimović u romanu TVRĐAVA psihološki duboko analizira tu čovjekovu nastranost kad piše: »Postoje tri velike strasti: alkohol, kocka i vlast. Od prve dvije ljudi se nekako mogu izliječiti, od treće nikako. Vlast je najteži porok. Zbog nje se ubija, zbog nje se gine, zbog nje se gubi ljudski lik. Neodoljiva je kao čarobni kamen jer pribavlja moć...«

Kad je osuda bila proglašena i obrazložena, osuđenice nevđenim ponosom zapjevaše stare kršćanske aklamacije: »Christus vincit, Christus regnat, Christus imperat« (Krist pobjeđuje, Krist kraljuje, Krist vlada). Kao reakcija na ovaj nenadani finale čuo se iz publike povik: »Dolje banditi... Dolje branitelji bandita...«

Proces je kao bomba odjeknuo u katoličkoj javnosti. Bio je to zapravo triumf poniženih i osuđenih. U njihovu junačkom svjedočenju Krist se ponovno proslavio. Ni riječju ni gestom nisu pokazale ni trunka mržnje, osvetoljubivosti, prezira prema onima koji su ih pozatvarali i osudili. I njih su smatrale svojom zaslijepljenom braćom za koje treba moliti poput Isusa koji moli za one koji ga raspeše. »Sve dok ljudi ne budu sve druge ljude smatrali braćom« — piše umni književnik Tolstoj — »i život najvišim dobrom od svih dobara, uvijek će se iz osobnih interesa uništavati život drugih ljudi.«

U KAZNENO POPRAVNOM DOMU

Marica se vratila sa suđenja spokojna i mirna sa svojim supatnicama u ćeliju br. 51. Klekla je na pod i uzbuđenim srcem izrekla zahvalu Gospodinu za milost duhovne snage na procesu. Bile su na ponos Crkvi i Zajednici. Bez ikakova samozavaravanja znale su da ih tek sada čeka mnogo teži ispit iskušenja i trpljenja

Prvog travnja 1948. godine odveli su s. Maricu s dvanaest drugih osuđenica u logor ili kako se službeno nazivao »Kazneno-popravni dom« u Slavonsku Požegu. U krutoj zbilji započeo je robijaški život. Najprije su ih svih trinaest strpali u baraku 3 tzv. karantenu gdje je već bilo oko 90 osuđenica. Najprije je problem bio pronaći malo mjesta u toj jazbini u kojoj su mnoge od tih nesretnica mogle više čučati nego ležati. Jedino oni koji su nešto slično proživjeli, mogu sebi predstaviti kako ta stvarnost užasno izgleda. Zagušljivi zrak i zadah znojnih i neopranih tjelesa povećavao je muku i podražavao na povraćanje. Ali nikoga za to nije bilo briga. Na zatvorenike se gledalo ne kao na ljude koji imaju svoju čast i dostojanstvo nego kao na bezimenu brojku.

Prva dva mjeseca proboravila je Marica u grupi osuđenih časnih sestara koje su imale zasebnu sobu. Nije im bilo lako. I u njihovim se dušama pojavljivalo ono mučno i uzaludno samoispitivanje zbog kojeg se to »zločina« mora ispaštati tako stravična kazna? To je nezaobilazno pitanje za svakog osuđenika koji je bio svjestan svoje nevinosti. Dugogodišnji robijaš u vremenu Staljinovih čistki, slavni pisac i nobelovac Aleksandar Solženjicin raz-

matra baš tu muku nevine savjesti u svom romanu ARHIPELAG GULAG kad piše:

»Svijet ima onoliko središta koliko je u njemu živih bića. Svatko je od nas središte svoga svemira. Kad vam zaviču: »Vi ste uhićeni« — vaš se svemir prolomi i sruši. Ako ste vi uhićeni, je li moguće da je iza te kataklizme išta ostalo? Naš pomućeni mozak je nesposoban shvatiti svu kataklizmu i mi, duše najtananije podjednako kao i najprostije, ostajemo zgranuti, ne nalazeći da iz čitavog našeg životnog iskustva izvučemo išta do: »Ja ? Zašto ?« Pitanje koje je milijonima i milijonima puta prije nas bilo postavljeno, ali na koje nitko nikada nije dobio odgovor Uhićenje! Treba li i govoriti da je to prekretnica u vašem životu, grom koji vas poražava, nepodnošljivi moralni potres koji svatko ne može izdržati, od kojeg se i poneko surva u bezdan ludila.«

I s. Marica je vrlo intenzivno proživljavala tu tjeskobu ranjenog i poniženog bića koje se vrlo često rvalo s brojnim pitanjima i strahovima bilježeći u svom Dnevniku patnje:

»Proljeće buji, i život s njim, a ja ovdje. Zašto? Zašto sam suđena na pet godina zatvora s prisilnim radom? Zašto? Što sam učinila? Moja je jedina »krivnja« u tome što vjerujem i što sam čuvala vjeru u dušama drugih . . . Dok sam bila na UDBi i prije suđenja mislila sam samo na to da naše suđenje ne sramoti Crkvu. Sad je mojom dušom potresala neka čudna besmisao. Sve se činilo bez smisla. I naš rad, poradi kojega smo suđeni, i samo suđenje, i dolazak u Požegu, i novi križni put u Požegi, pet godina neizvjesnog života iza žice, sve me je to pritiskalo kao mora. Osjećala sam se kao čovjek koji se guši bez zraka. I dragi Bog kao da se sakrio. Iako sam znala da je sve u Božjoj ruci, ipak me obuzimao običan strah. Strah od svega. Strah od života u logoru. Strah od fizičkog napora. Strah da ću u logoru umrijeti ili da će

mi se nešto strašno dogoditi. Strah da će mi se dragi Bog sakriti. Strah da ću dušu izgubiti. Strah, strah....«

I trpjet će Marica od straha sve do posljednjeg dana petogodišnje kazne. Možda će se to nekome učiniti čudnim za snažnu osobnost ove jake žene. Treba proći takve životne okolnosti, treba doživjeti prokušane metode policijskih zastrašivanja, treba proživljavati getsemanske ure, pa se onda čovjek ničemu neće čuditi. Sjetimo se Isusove smrtne agonije na križu kada vapije u posvemašnjoj napuštenosti i od Oca i od ljudi: »Bože moj, Bože moj, zašto si me ostavio?« A nitko u povijesti roda ljudskoga nije bio takva snažna osoba kao Sin čovječji. Sjećam da me je u mojoj četverogodišnjoj robiji strah također pratio ko ukleta sjena i da se je protiv tog kobnog pratioca veoma teško boriti. Već je pedagog Fenelon u 18. stoljeću izrekao veliku mudrost života: »Tko nije trpio, ne zna ništa. Ne zna ni dobro ni zlo. Ne pozna ni ljude ni samoga sebe.«

Sestra Marica ni u zatvoru nije mogla ostati nezapažena. Osuđenice su brzo za nju saznale i željele pod svaku cijenu pričati. A njoj je bilo drago da može nekoj djevojci reći koju lijepu riječ, dati koji prijateljski savjet, pružiti malo utjehe i hrabrosti u tim danima svakojakog jada i poniženja. U takvim je okolnostima čovjek željan kao ozebao sunca samo jednoga toplog pogleda, dobroćudnog smiješka, lijepe riječi koje ti poklanja netko tko te doista voli u tom ovozemaljskom paklu kamo te je zaslijepljena mržnja postavila. Naš bi književnik Milan Begović rekao: »Ljubav nije čudo, ali čini čudeša.« A duhovni pisac Phil Bosmans na malo drukčiji način izriče istu divnu misao: »Ljubav je sunce. Tko je ima, može mu nedostajati mnogo toga. Kome ona nedostaje, nedostaje mu sve.«

Maričina popularnost nije mogla ostati skrivena budnom oku čuvarice kaznionice. Isto tako kao

ni njena čvrstina i dosljednost u ispovijedanju kršćanskih načela. U svojoj pakosti kažnjavali su je na taj način da su je više puta premještali iz jedne sobe u drugu. Posebno joj je bilo teško u tzv. »Rebeki«, sobi za izolaciju, gdje su zatvorenice kao zarazne bolesnice bile strogo odijeljene od drugih. Sjeća se Marica kad je prvi put dospjela u tu jezivu robijašku odvojenost:

»Prvi put među 'gubavima'. Zašto među njima? Zato jer su kažnjence u tom odjelu bile sasvim odijeljene od ostalog mnoštva. Većina zatvorenih bile su 'političarke' (osuđene kao politički prestupnici op.m.), ali uvijek je među njima bilo ubačenih nekoliko kriminalki da im ogorčuju život svojim psokama i prostotama ali i svojim špijuranjem. A katkada je u 'Rebeku' bila ubačena i po koja neubrojiva, luda osoba samo da dani među 'gubavima' budu još strašniji« (Dnevnik patnja).

PROCESIJA U KRUGU

Marica je okusila i druge »odgojne« metode koje su se primjenjivale na osuđenice kao što je bio teški fizički rad i tortura samice. Kao da joj je bilo predodređeno sve iskusiti na vlastitoj koži da bi se s više dobre volje mogla uživjeti u položaj i raspoloženje svojih supatnica. Evo kako je prvi put proživjela kaznu samice:

»Nikada nisam vidjela samice iznutra. A sada eto me u njoj. Pod betoniran, u kutu kibla. Bez okna, bez zraka. Stisnula sam se u kut i zaplakala. Bilo je to upravo u blizini blagdana Krista Kralja. Sigurno dragi Bog hoće da obavim duhovne vježbe prije našeg blagdana. Počela sam ih navečer istoga dana. Preko dana, ako sam bila sama, molila sam i preporučivala se Bogu. Kleknula sam usred samice i zazivala sveto ime njegovo kad god me je morila žalost i sramota i opet mi nakon molitve nije bilo tako teško...«

Nakon što joj je završila četrnaestodnevna kazna samice, premještena je bila na građevinski posao gdje je nosila crijep, cigle i drugi građevinski materijal. Onome koji nije nikada fizički radio sigurno da je taj posao dvostruko teži. Često su se našle dobre duše koje su, videći kako se s. Marica muči, pomagale joj i olakšavale napor koliko je to bilo moguće pod strogim nadzorom milicajki. Možete samo zamisliti koliko im je Marica bila zahvalna za njihovu dobrotu. Dobrota, koja je plod osobne žrtve i rizika, najljepše je djelo čovjeka. »Nitko nije suviše ni siromašan ni suviše slab« — pisala je naša književnica Jagoda Truhelka — »da ne bi mogao nekom dobro činiti.«

Prolazili su dani, mjeseci, godine u neprestanom radu, poniženju, trpljenju i strahu. Sestra Marica je bila uvjerena da je i u takvim nemogućim uvjetima Bog poziva da pomogne supatnicama očuvati vjeru u Njegovu ljubav. A nije to bilo lako jer prokleta sumnja kao neumorna krtica iz dana u dan izgriza i potkopava duhovnu zgradu robijaševe izdržljivosti. Prilikom većih blagdana napisali bi nekoliko pobudnih misli za razmišljanje pa su onda te cedulje u najvećoj diskreciji kolale logorom od jedne osuđenice do druge. Zatvorenici se vrlo dobro među sobom poznaju, tu se srca brzo otkrivaju i svak zna kako tko diše, pa je tako bila zajamčena barem nekakva sigurnost da se neće otkriti. I tako je Marica smišljala načine kako u duhovnom pogledu pomoći ranjenim srcima:

»Još više sam nastojala svima biti sve. Sve shvatiti. Sve razumjeti. Sa žalosnima se žalostiti. S vedrima se radovati. I svuda nositi ljubav, pravu, djelotvornu ljubav. Tome su služili i moji paketi. Pružiti u logoru pa i komadić kruha, koji komad rublja, kakvu god bezvrijednu sitnicu, značilo je tu jako mnogo« (Dnevnik patnja).

Nažalost u našim svakodnevnim brigama i poslovima često zaboravljamo da ljubav posjeduje moć jaču od svake sile. Naš papa Ivan Pavao II. upozorava: »Događa se da prolazimo pokraj osoba koje inače poznajemo a da ih ne pogledamo u lice, pa ne zapazimo koliko trpe od potajne muke što za njih ne marimo. Bila bi dosta lijepa riječ, srdačna gesta i da se u njima nešto lijepo probudi.«

Godine 1949. 21. travnja osuđen sam od Vojnog suda u Skoplju na kaznu od pet godina strogoga zatvora koju je drugostepeni sud preinačio u četiri godine. Jurka Huljev, vjerna Maričina suradnica, koja joj je svaki mjesec dolazila u posjet i donosila pakete, informirala je Maricu da sam uhićen i osuđen. Ona je odmah potražila prvu zgodu da se susretne s mojom sestričnom Milkom, koju

spomenih u predgovoru, a koja je također bila osuđena na dvogodišnji zatvor u istoj kaznionici. Sestrična se sjeća kako joj je s. Marica kazala: »Milnice moja, moram ti kazati žalosnu vijest da je i naš Žarko osuđen na četverogodišnju kaznu zatvora. Preporučimo ga Gospodinu. I njega od sada uključimo u svoje molitve i trpljenje.« Milo je čovjeku uvijek kad sazna da su plemenite duše mislile na njega i pomagale mu svojim molitvama u teškim trenucima života. Tko zna kome smo sve dužnici? Otkrit će nam se o uskrsnuću mrtvih!

Veliki broj tadašnjih zatvorenica u Požegi bio je iz kršćanskih obitelji. Bile su to odreda žene koje su živjele svoju vjeru i iskusile važnost molitve u duhovnom životu. Tako su i na robiji nekada s većim žarom znale zazivati Božje milosrđe i Božju snagu, samo kad su uspjele naći pogodno vrijeme. Zanimljiva su o tome Maričina svjedočanstva: »Vjeru su stekle u svojim obiteljima, ali su je očuvale i kroz mladost i kroz zrele dane i vjera je dala pečat njihovoj fizionomiji. Te su žene mnogo molile. Bilo je upravo dirljivo gledati kako su znakom svetoga križa i s imenom Božjim započimale svoj dan. Kako su navečer dugo molile na svojim ležajima. Kako su se spremale za svaki veći blagdan. Kako su sa suzama u očima listale po molitvenicima koji su umakli premetačinama. Kako su pobožno prebirale zrnca krunice od špaga. A nedjeljna šetnja. To su bile procesije. Sva ta duga povorka žena kretala se u tišini čitav sat bez riječi. Milicajke nisu trebale paziti na šutnju, jer ta šutnja bila je zapravo molitva koja se i nije smjela prekidati jer je to bio razgovor s Bogom. I dok su milicajke psovale nasred kruga ili pjevale pjesme koje su svojim sadržajem trebale pogoditi srce logorašice, one su tiho molile. Bilo je to nedjeljno prisustvovanje misi i topla preporuka za sve drage. Za sve u domovini, za sve izvan domovine, za Hrvatsku, za cijeli svijet... Doista, to je bila sveta Hrvatska.

Povorka nevinih djevojaka! Povorka ponosnih žena! Povorka nježnih majki! A sve u molitvi.

I kad se nakon jednog sata procesija vratila u nastambe, na svim licima bio je sjaj jutarnje molitve. Molitva je davala snagu, jačala duše, davala strpljivost, jačala vjeru u Božju Providnost« (Dnevnik patnja).

U logoru je na poseban način bila raširena pobožnost prema sv. Josipu. Prozvali su ga »logorskim kavalirom«. I s. Marica tvrdi da je mnogo puta osjetila njegovu izvanrednu pomoć i da ju je brižni »glavar Svete Obitelji« sačuvao od mnogih neugodnosti.

U »PASJIM« KUĆICAMA

Luk se može stezati do određene mjere, preko toga puca. Tako je s čovjekom. Kad mu se iz dana u dan tovari na leđa teret koji više ni fizički ni psihički ne može podnijeti, polako se u njemu razgrađuje ljudski lik. Gubi pomalo sve ono što je u njemu bilo lijepo, plemenito, veliko i ljudsko. Ruska spisateljica Jevgenija Ginzburg u svom djelu KRONIKA KULTA LIČNOSTI spominje također tu tragičnu pojavu:

»Kasnije sam često nailazila na takve slučajeve potpune deformacije ličnosti u uvjetima logorske borbe za opstanak. Neki su prošlost potpuno potisnuli. Na njezinu mjestu nikao je drugi čovjek, a taj je čovjek bio strašan. Bili su kao drvene lutke — marionete bez ljubavi, bez duševnog života i, što je najgore, bez pameti. Takvi se ljudi nikad nisu sjećali slobode i ljudskog dostojanstva u razdoblju svojega života. Te bi ih uspomene opteretile...«

Sestra Marica na posebni način u svojim bilješkama ističe stravično isušivanje Lonjskog polja. Tu su mnoge žene izgubile svoje ljudsko i kršćansko dostojanstvo da ih se više nije moglo prepoznati kad su se nakon 14 mjeseci tog ropskog rada povratile natrag u centralni dom.

Svakodnevno pješaćenje 8 kilometara do radišta gdje su trebali već u 7 sati započeti rad, slaba ishrana, teški poslovi u vodi, surovi postupci stražara, sve je to djelovalo strahovito razorno na njihova nježna bića:

»Ovako u vodi, u blatu, u kalu, neoprane, poderane, žene su zaboravile da su žene. Tukli su ih, de-

rali se na njih, vodili ih na raporte, a žene su podivljale. Postale su divlje, svadljive, zlobne, zavidne, proste. Psovale su sve od reda, navaljivale jedna na drugu, zlo činile jedna drugoj. Prije kad jedna nije mogla stići na vrijeme normu, žene bi joj pomogle, pokrivale, a sad su vikale na nju, prijavljivale je, tužile je desetaru. A desetari su ih tukli (bile su to najgore žene, većinom kriminalke) ili bi je predali milicajcima na uredovanje... Strašni su bili ti dani, a najbolje ih je okarakterizirala Splićanka Barica Janić kad je rekla:

»Dante nije ništa vidio. Trebalo je doći na Lonjsko polje da se vidi što je pakao« (Dnevnik patnja).

Po volji zatvorske uprave, odnosno milicajki, s. Marica je prošla kao radnica i krojačku radionicu, praonicu rublja, čijanje perja, radionicu igračka i na koncu je svršila među veziljama. Imala je probleme s povišenim tlakom, zatim neku kožnu bolest na rukama od koje su joj obadvije bile u prištevima i ranama.

Ali je mnogo više patila što joj je bio onemoгуćen normalni vjerski život. Samo oni koji su na prisilni način bili odijeljeni od crkve, znaju kako je to strašno godinama biti daleko od slušanja riječi Božje, od Euharistije, od ispovijedi, tih nenađomjesticih Božjih darova koje u sivoj svagdašnjici ne znamo dovoljno cijeniti. Evo kako je s. Marica mučno proživljavala tu nemilu stvarnost:

»Pet godina bez mise i sakramenata. Sve se zaledilo u mojoj duši. Kao da me je Gospodin i njegova prisutnost potpuno ostavila. Istina, nije bilo dana bez jutarnje i večernje molitve, bez čitanja duhovnog štiva, krunice, oficija. Odnosno bilo je i takvih dana, ali samo onda kada vremenski nisam to mogla izmoliti ili nisam imala priručnih knjiga. Isto sam tako svaki dan izmolila nepromjenljive dijelove svete mise, a i svaki dan sam razmatrala...

Izvana nisam odavala žalost, dapače, mene se

uzimalo za primjer vedrine, ali u duši je bilo mračno. Bila sam dobra ljudima, ali nisam bila dobra dobrom Bogu. Nisam patnju podnosila ni strpljivo, niti radosno, a kamo li s čežnjom. Činilo mi se čak da ta patnja nema smisla. Bilo je dana kad sam je prinosila za svoje grijehе, za grijehе Hrvatske, za Zajednicu, za sve mile i drage, za cijeli svijet. Ali bilo je dana kad sam mrmrljala protiv nje, kad sam je htjela skinuti sa sebe. Jer čemu sam tu i zašto sve to?» (Dnevnik patnja).

Kako su ova raspoloženja tako ljudska i tako dirljiva u svojoj iskrenosti. Marica nam je posve bliska i u svojim slabostima i u posrtanju pod težinom križa. Bio je to njezin križni put. Ni Isusu nije bila patnja ugodna nit križ lagan kad je pod njegovom težinom padao. Oni koji ga slijede, sam je to izjavio, dokazat će da su njegovi sljedbenici. Talijanski književnik Mario Pomilio uočava duboku tajnu: »Bog je htio da njegov križ bude bol svakog čovjeka i bol svakog čovjeka križ je Božji. Od sada svi raspeti na svom križu mogu s puno nade i utjehe gledati Raspetoga na golgotском križu koji je trpio s njima i za njih ...«

Prije nego se navršila Maričina petogodišnja robija, pomilovanje niti je tražila niti su joj ga dali, morala je još jednom iskusiti težinu zatvorskih samica. U jednom predjelu krovišta nalazilo se je pet tamnih samica koje su osuđenice prozvale »pet pasjih kućica.« Danonoćni život u tim mučilištima izaziva kod čovjeka duboki revolt: »Da u toj pasjoj kućici' postidila sam se prvi put u životu da sam čovjek. Hoće li ljudi 50 godina iza nas vjerovati da su u tim 'pasjim kućicama' živjeli ljudi, da su gurali svoje lice na male rešetke na stropu željni zraka, koji nije dolazio, da su večerali u mraku, takvom mraku da se nije vidio prst pred nosom, da su se bezbroj puta morali prati u nekoliko kapi vode. A zašto? Zašto? Što su skrivili narodu, vlasti, državi? Pošten svijet. Najpošteniji

svijet. Tko je od nas zločinac? Tko, opasan za ljudsko društvo? Što mi zapravo predstavljamo? Ja nekad katoličku javnu radnicu. Danas? Stariju sijedu ženu s jakim katoličkim uvjerenjem. I to je sve. Zašto već petu godinu sjedim? Poradi stvari za koje ne bi nigdje na svijetu bila ni zatvorena ni suđena. Sjedim poradi svog katoličkog uvjerenja i katoličkog rada. I sada sam u izolaciji samo zato jer znadu da sam neprijatelj dijalektičkog materijalizma i da nisam još toliko stara i skrhana da se ne bi koje mlado biće u životnoj orijentaciji obratilo na me« (Dnevnik patnja).

No ma koliko užas i mrak bili neprozirni, a ljudska snaga pri kraju svoje moći, u tajanstvenim dubinama Maričine duše svjetlucalo je svjetlo vjere dovoljno jako da čovjek ne potone u beznađu. Bog svojom milošću prodire i u samicu tako da ni tu vjerna duša nije nikad posve sama. Pronicavo piše Ivo Andrić: »Sam je svatko tko je u grijehu i tko nije s Bogom. Sam dovijeka. A tko je s Bogom nije nikad sam ni u gori ni pod zemljom.«

U druge četiri »pasje kućice« bile su u to vrijeme bačene Nada Miškulin, č.s. Brigita Jurković, Katarina Bahunek i prof. Vlasta Arnold za koje sestra Marica tvrdi da su bile po plemenitosti srca i čvrstoći vjere biseri među ostalim logorašicama.

»TRPJETI ZA DRUGE«

Razmišljajući o stravičnoj tjeskobi Maričinih zadnjih mjeseci i dana u Požegi sponatno mi se nametao odlomak iz poglavlja »Spas dolazi s neba« već citiranog autobiografskog djela KRONIKA KULTA LIČNOSTI u kojem Jevgenija Ginzburg piše:

»Često sam se za osamnaest dugih godina naših muka našla licem u lice sa Smrcu. Ali na to se ne možeš naviknuti. Svaki put se jave isti onaj smrtni užas i grčevito traženje izlaza. I svaki put je moj neuništivi zdravi organizam nalazio sitne mogućnosti da se održi na životu. I što je najvažnije, redovito se stjecajem okolnosti, na prvi pogled sasvim slučajnih, a u suštini prirodnih, javljala Velika Dobrota, koja bez obzira na sve upravlja svijetom...«

Da nije bilo te »Velike Dobrote« koja se zove Bog, ne vjerujem da bi Marica normalna izišla iz zatvora. Zadnje dane svoga robijaškog života proživljavala je naročito teško. Bila je u neprestanom strahu da li će je pustiti kući nakon isteka kazne. Ili će možda inscenirati novi sudski proces? Sve su se te strepnje u njoj povećale kad ju je petnaest dana prije izlaska pozvao upravitelj Hećimović, čiju je okrutnost i zloću već dobro iskusila. Sada je tražio od s. Marice da dokaže kako nije neprijatelj ove zemlje time što će uz ostalo nešto javno napisati o pogubnom i štetnom djelovanju križarstva u našem društvu. Evo jednog dijela njihova razgovora:

»... Nazvali ste me neprijateljem naše zemlje. Me ne to vrijeđa. Kad bih ja bila neprijatelj ove zem-

lje, onda bih bila i neprijatelj i kostiju moga oca da...

— Nemojte filozofirati. Ja nisam filozof...

— Niti ne mislim filozofirati. Mogla sam 1945. otići u inozemstvo. Nagovarali su me. Nisam otišla jer volim svaki kamen ove zemlje...

— Stanite da vidim da li se uopće isplati s vama govoriti? Da li se vi za svoj čin smatrate krivom?

— Ne!

— Tako, dakle! Niti to! Iza 5 godina niti to! Onda naši sudovi samo onako sude.

— To nisam rekla. Ali se ne smatram subjektivno krivom nikako!

— Ako niste neprijatelj ove zemlje, održite predavanje o pogubnom utjecaju Križarstva, o šteti koju je ono učinilo narodima...

— Ja sam u Križarstvu zastupala uvijek čisto kršćanski pravac i zato nemam što govoriti i opozivati.

— Da, čisto »kršćanski pravac« — govorio je Hećimović ironično. — Znamo mi što to znači. Uostalom naš je razgovor gotov. Protiv vas postoji čitava masa materijala. Ja ne vodim istragu...

Tišina. Dobro sam napela uši i čekam.

— Ali ću je provesti kad bude vrijeme za to.—

— Ja sam prolazila kroz život čineći samo dobro.

— Vi dakle ne bi mogli održati predavanje o negativnom djelovanju Križarstva na naše narode!

— Ne! Zar vi mislite da ću ja pljuvati na ono što sam čitav život radila?

— Da, čitav život! Bilo vam je 20 godina kad ste stali kvariti mladež. Naš je razgovor gotov. —

— Žao mi je što sam uopće došla!«

Otišla je u svoju samicu sva izbezumljena od straha. U strahovitoj duševnoj napetosti nije više bila gospodar svojih čuvstava. Kad je pokušavala smiriti se, ponovno je doživljavala pred sobom osobu upravitelja Hećimovića koji joj prijete. Za-

zivala je Gospodina i pred njim izjadala svoju muku:

»... Bože, što kaniš sa mnom? Zar doista moram podivljati? Zar doista tu moram izgubiti živce? Umrijeti kao pas, a ne kao kršćanin? Bez sakramenata? Izvan kršćanskog groblja? Mora li baš biti tako? Mora li? Zar nije već dosta? Zar nije već dosta 5 godina? Htjela sam se smiriti, združiti svoju muku s Isusovom, ali nisam mogla. Sve što je sadržavalo pojam »Muke« smučivalo me je. Nisam više mogla moliti ni žalosnu kronicu, ni križni put, jer sam po tim molitvama postala još smućenija... Zaklinjala sam Gospodina poradi slave Njegovе, ali i poradi moje duše, jer ako me ne izbavi, izgubit ću se... Pokaži, Gospodine, da me ljubiš! Da ne ostavljaš svoje! Da uslišavaš molitve! Da si naš Bog! Da ne možeš zatvoriti uši na molbe naše! Tad mi se učinilo da čujem:

'Što se plašite, malovjerni?' »(Dnevnik patnje)«.

Kako je krvava u čovjeku ta unutrašnja borba između vjere i sumnje, zanosa i smalaksalosti, predanja i malodušnosti, nade i tjeskobe! Sestra Marica, te ispaćena duša, izmrcvarena i raskidana od dugotrajne patnje, osjećala se na vrhuncu svoje životne Kalvarije. Nije li tada bila najsličnija Učitelju i Spasitelju svome kad je onog prvog Velikog petka osjetio stravičnu tamu i napuštenost i od Oca svoga?

Ivan Pavao nas uči: »Svaka vjernost treba da prođe kroz najzahtjevniju kušnju, kušnju postojanosti. Lako je biti dosljedan jedan dan, nekoliko dana. Teško je i važno biti kroz cijeli život.«

Sudeći ovom našom zemaljskom logikom sigurno da nam strategija Božjih postupaka prema njegovim prijateljima izgleda vrlo čudna i neshvatljiva. No gledajući očima vjere znamo da nevine duše svojom patnjom pomažu Isusu spasavati današnji svijet. Naš dragi Ivan Merz, poučen vlastitim iskustvom, mogao je dosegnuti taj veliki mis-

terij: »Znam da je teško trpjeti, ali neki ljudi imaju poziv trpljenja. Katolicizam se neće širiti, ako ne bude radnika, molitelja i patnika. Zadnji je tip svakako vrhunac, imitacija potpune žrtve Spasiteljeve na križu. Treba spoznati misterij iz Njegova života:

TRPJETI ZA DRUGE!

ODGOVARA VREMENU

Marica je izašla iz zatvora 1. rujna 1952. Čekale su je na izlaznim vratima njezine vjerne prijateljice Vika i Jurka. Napokon su sretno dočekale dan radosnog susreta na slobodi. Suze radosnice oblile su njihova lica dok im je riječ od uzbuđenja zastala u grlu. Odmah su se uputile u crkvu svete Terezije u Požegi i nakon pet dugih godina Marica se ponovo sreća s Isusom u sakramentu ispovijedi i Euharistije. Doživljaji su se u brzini odvijali pa su izgledali nestvarni kao san. Kada osoba koja je duže vremena bila silom udaljena od ljudi, ponovno hoda ulicama, sve joj izgleda nestvarno. Ne može se uživjeti u zbilju. Pjesnik Schiller kaza: »Najljepši snovi o slobodi snivaju se u tamnicama«. Putujući vlakom prema Zagrebu, naslonjena na prozor, zadnji puta je gledala i ostavljala za sobom bijelu zgradu s visokim logorskim zidovima, dok su joj u duši navirala sjećanja na drage osobe koje su još iza nje ostale u kući patnje. Posebno se sjetila dične Vlaste Arnold koju je ostavila u mraku tavanske samice:

»U jednoj spava Vlasta! Najčestitija i najplemenitija hrvatska učiteljica koju sam ikada vidjela. Visoka, mršava pojava, s jako prosjedom kosom. Vlasta diže ponosno glavu. Neće se slomiti. Ne da se slomiti.«

Dugogodišne patnje ostavile su duboke tragove na Maričinu zdravlju. Strah ju je i dalje progno. Prema tvrđenju njezine nasljednice Mare Čović, koja je zadnjih godina bila neprestano uz Maricu, taj je strah »nije napustio do zadnjih dana njezina zemaljskog života. Da li su slutili mnogo-

brojni posjetioci da se iza nasmijanog lica i vedrog razgovora grči jedno srce u samrtnom strahu na svaki zvuk motora, bicikla ili pred nepoznatim muškarcem koji je prolazio našom ulicom?»

Predosjećala da neće dugo živjeti i zato se dala s puno dobre volje na ozbiljni posao završetka svoga životnog djela. Najprije je preuredila i dotjerala Pravila ustanove Suradnica Krista Kralja. U 1. točki pod naslovom »Da budemo svjetlo svijeta« ovako gleda suradnicu:

»U saobraćaju svome, bilo to u obitelji ili u zvanju ili na apostolskim putevima suradnica je uvijek nasmijana, ljubezna i radosna. Ona je naravna i jedostavna kao Isus, koji je svojim sve dijelio, pa je i jeo s njima. Nositi radost svuda to je poziv suradnice. Ona je mora nositi i onda, kad joj je u duši bol ili kad je umorna, jer je i Isus to činio«

Izvanredno mi se svidjela njezina tankoćunost i suvremenost glede odijevanja suradnice. Zahtijevala je bez pretjerivanja od svojih djevojaka urednost, dopadljivost, otmjenost, dobar ukus. Evo zašto: »Nemarnost vanjštine je zapravo nesklad u ličnosti suradnice koja mora biti skladna kao učenicica Kralja koji je bio sama ljepota i sklad. Zato će suradnice brižno paziti na svoje odijelo, obuću, frizuru. Sva njezina vanjština treba odisati urednošću, brižljivošću dotjeranošću pa i ljepotom i elegancijom, ali ne iz taštine, već kao odraz Božje ljepote i sklada.«

Djevojka ne stupa u Zajednicu radi sebe nego iz ljubavi prema Gospodinu da u čistoći i nepodijeljenosti srca, bez bračnih i obiteljskih obaveza, sasvim se posveti ostvarenju Isusove molitve: »Dođi kraljevstvo tvoje.« U svom govoru na blagdan Krista Kralja 1955. ističe koje kreposti suradnica mora njegovati, a koje mane izbjegavati:

»Suradništvo traži svetost, a isključuje polovičnost. Suradništvo traži jakost, a isključuje prosječnost. Suradništvo traži konstruktivnost, a ne bezličnost

i beskrvnost. Suradništvo je oganj s neba, a ne destruktivno kritizerstvo i dezertierstvo. Suradništvo traži dinamičnost, a ne vječnu anemiju i apatiju.«
»Suradnica se apotolatu potpuno predaje kao što se njezin Kralj potpuno predao djelu koje mu je povjerio Otac. Ona u tom radu ne pozna granica. S njezinih se usana nikada ne čuje: 'Samo dotle ću raditi. Samo toliko vremena utrošiti, a ostalo pripada meni.' Sve u njoj pripada dušama, i ona se Bogu predaje tako da tu ne pozna nikakvih ograničenja...«

Molbu za kanonski osnutak Sekularnog instituta podnio je Svetoj Stolici biskup Franjo Salis-Sevis 25. 7. 1950. na prijedlog dr. Franje Šepera i o. Ivana Kozelja. Dopuštenje je stiglo preko apostolskog nuncija mons. Oddia s datumom 18. 5. 1951.

Preuređeni Pravilnik prema najnovijim crkvenim smjericama Marica je podnijela Duhovnom stolu na odobrenje. Biskup dr. Salis-Sevis 18. listopada 1953. ističe u svom dopisu:

»Kanonski osnivamo Svjetovnu ustanovu 'Suradnica Krista Kralja' kao ustanovu dijecezanskog prava i proglašujemo je pravnom osobom. Ujedno potvrđujemo i odobravamo Konstitucije »Suradnica Krista Kralja' prema tekstu autentičnom, našim potipsom i žigom providenim.«

Brzom odobrenju Ustanove pomogao je i kardinal Alojzije Stepinac iz svoga zatočeništva u Krašiću o čemu svjedoči njegovo pismo:

»Držim da nema nikakva razloga oklijevati s odobrenjem Ustanove 'Suradnica Krista kralja' nakon što se konstitucije pregledaju, pa sam u tom smislu i odaslao dopis svome zamjeniku da se odobrenje što prije podijeli, te se u svakom slučaju uzmognu zavjeti obaviti na blagdan Krista Kralja. Bitnih nekih promjena jedva bi moglo biti, a da se ne dirne u svrhu Ustanove koja je tako divna i kako rekoh, tako odgovara vremenu u kojem živimo... Osim toga ta je ustanova prošla kroz vat-

ru iskušenja od dugog niza godina, napose ovih zadnjih godina i tako opravdala pravo na povjerenje i blagoslov sa strane crkvenih vlasti... Ja, dakle, zazivljam milost Božju na Ustanovu 'Suradnica Krista Kralja' i kao zalog tih milosti šaljem svoj natpastirski blagoslov Vama i svima sadašnjim članicama... Izričem od svega srca taj blagoslov i nad onima koji će doći iza svih vas i kad mene više ne bude u životu. Bit će mi utjeha i preko groba, da se u ovim apokaliptičkim vremenima našlo junačkih duša među kćerima našega naroda, koje su znale ostaviti oca i majku, braću i sestre i obiteljski život radi viših ideala, da zalutale duše privedu natrag k Bogu i učine ih zauvijek sretnim...«

Nakon što je primila ovo utješno kardinalovo pismo i Dekret od Duhovnog Stola s. Marica sva ushićena od nutarnje sreće zapisuje: »18. listopada 1953. je najveći dan Ustanove kad je ona konačno uređena, od Crkve blagoslovljena, kad su njezina pravila po Crkvi potpisana, kad su postala naš životni put k Bogu, k spasenju. Otvorena je nova stranica u povijesti Crkve u Hrvatskoj, novi način Bogu posvećena života, novi put do savršenstva i svetosti« (Povijest SKK).

Nekoliko godina kasnije ponovno je nastalo veliko veselje u Zajednici. Nadbiskup-koadjutor dr. Franjo Šeper obavijestio je službeno s. Maricu da je Kongregacija za redovnike odobrila osnutak »Suradnica Krista Kralja« dekretom datiranim 7. ožujka 1956.

Radost sa cijelom Zajednicom, iskreno i s pažnjom, podijelili su njihovi mnogobrojni prijatelji, simpatizeri i znanci diljem domovine. U Crkvi u Hrvata konačno je ostvarena velika zamisao Ivana Merza i s. Marice.

TEGOBE SA ZDRAVLJEM

U mjesecu rujnu 1954. posjetio sam Maricu u njezinu domu u Zagrebu. Primila me srdačno i toplo kako se to može očekivati od starih prijatelja koji se nisu vidjeli nakon višegodišnje robije. Pričali smo jedno drugome brojne doživljaje iz onih teških dana koje smo proživjeli u zatvoru: ona u Požegi a ja daleko u Makedoniji. Sjećam se da smo se složili u nekim dojmovima koji su nam bili posve identični. Najprije smo ustanovili gorku istinu da je onaj robijaški život jedna strašna i krvava škola u kojoj smo mnogo toga saznali i naučili. Vlastitim iskustvom provjerili smo ispravnost one narodne poslovice: nevolja gola — najbolja škola.

Mnogo puta bili smo povrijeđeni i utučeni kad smo vidjeli koliko nisko čovjek može pasti. Užasni prostakluk u govoru i izražavanju, podlost koja želi preko douškivanja sebi sticati poene, pljuvanje i izrugivanje najvećih svetinja, mržnja koja naliči samo sotonskoj, sve je to mnogo puta do dna izkazilo ljudsko biće i ispunjavalo nas žalošću i mučninom. U jednom pismu koje je s. Marica poslala kriomce svojim duhovnim kćerima spominje među ostalim jedan od razloga što čine zatvor teškim i nepodnosivim: »Gledati ljude iz blizine koji su, nažalost, često bijedni, sitničavi, prazni. Sve to čini život svakim danom sve težim i težim...« I tako smo došli do zajedničkog zaključka koji je izrazio francuski književnik Theophile Gautier: »Od svih ruševina na svijetu sigurno je najteže promatrati ruševinu čovjeka...«

S druge pak strane naišli smo i u tim stravičnim uvjetima na osobe koje su upravo blistale svo-

jom duhovnom ljepotom, plemenitošću i dobrotom srca. Puno sam puta razmišljao kako se čovjek mora katkada zastidjeti pred tim divnim dušama, koje u svom životu nisu prošle ni svećeničku ni redovničku formaciju, niti su slušale predavanja i pouke o duhovnom životu. I da su imale vlast odrešavanja, prvi bih pred njima kleknuo i priznao svoje grijehе. U tim, u svakom pogledu nenormalnim uvjetima, uspjeli su sve nadići, sačuvati prisebnost duha, zaboraviti na sebe i biti u pravom smislu potpuni ljudi. Naš bi mučenik F.K. Frankopan uskliknuo:

»Človičstvo se zove prava lipota.«

Posljedice zatvora kod s. Marice bile su očite. Zdravlje joj se ozbiljno pogoršalo. Više nego ikada ranije bila je sigurna da će ovaj zemaljski život morati brzo napustiti. Godine 1955. na blagdan sv. Stjepana morali su je hitno odvesti u bolnicu u Zajčevoj ulici gdje su joj utvrdili napadaje angine pectoris. Na vijest o tome naša je crkvena javnost bila uzbuđena i zabrinuta. Sa svih strana stizala su joj pisma ohrabrenja i podrške: od crkvenih odličnika, brojnih prijatelja i poštovalaca koji su svojim molitvama »jurišali« na nebo za njezin oporavak.

Pokojni kardinal i zagrebački nadbiskup dr. Alojzije Stepinac pokazuje iskreno zanimanje za njezino zdravstveno stanje:

»Obaviješten sam da ste već dulje vremena prikovani uz bolesnički krvet i da vam je skoro onemogućen svaki ozbiljni rad. Za duše, koje bi željele još puno učiniti za Boga, kao što je slučaj kod Vas, može jedna teška bolest u prvi čas dovesti do malodušnosti. Ali ne zaboravimo nikada onih riječi sv. Pavla: 'Ni jedan od nas ne živi samo sebi i nijedan od nas ne umire samom sebi. Jer, ako živimo, Gospodinu živimo. Ako i umiremo, Gospodinu umiremo. Živimo li, dakle, ili umiremo — Gospodinovi smo' (Rim 14,8). Ni Vaša patnja, bila ona fizičke

ili psihičke naravi nije bez zasluga pred Bogom kad se za nju može reći: 'Budi volja tvoja kako na nebu tako i na zemlji'.«

O. Ivan Kozelj i o. Mijo Škvorc, dva velika njezina prijatelja, potajno su joj u civilnom odijelu donosili svetu pričest, jer tada svećenicima nije bilo dopušteno javno dijeliti sakramente u bolnici.

I na opću radost svih Marci je krenulo zdravlje na bolje i povratila se u svoju Zajednicu. O tome sama priča:

»Molitve su me spasile od sigurne smrti ali ipak je ova moja bolest na smrt. I ova je moja bolest čišćenje moje duše i zidanje Zajednice. A sve je dobro, što od Očeve ruke dolazi. Isus je svaki dan u mojoj siromašnoj sobici i još siromašnijem srcu. Mogu li si još što poželjeti? Ne, nego samo mirno da usnem u njegovoj ljubavi kad bude sveta volja njegova. Uvjerena sam da će moje kćeri nastaviti rad u Ustanovi. A ja ću se u vječnosti moliti za nju. Divno! To će biti naše općinstvo svetih« (Povijest ustanove SKK).

Nadbiskup-kodjutor dr. Franjo Šeper piše joj uoči njezina imendana pred blagdan Svijećnice 1956. godine:

»Kad ne možete kao prije raditi za Zajednicu, prikazujte svoju nemoć i bolest za nju. To će možda i više vrijediti. Svi su utemeljitelji imali mnogo trpljenja, pa se nemojte čuditi da je i na Vas došao red... Neka Vam Gospa na poseban način sutra pokaže svoju ljubav. A ja Vam šaljem svoj blagoslov...«

Mara Čović sjeća se potanko tih dana i bilježi s puno poštovanja o s. Marici:

»Bila je prema svima majčniski dobra, nježna, delikatna. Zacijelo nam je htjela olakšati ovaj bolni rastanak s njom. Zbog toga nije puno govorila o svojoj smrti, a i kad bi govorila o tome, bilo je to tonom sasvim lakim kao da se radi o čisto malom rastanku ili pak s vedrim kršćanskim humorom.«

Pa ipak Marica se nije mogla pomiriti s mirnim ležanjem u bolničkom krevetu. Nastavila je s radom koliko je god mogla. Piše i odgovara na pisma, dočekuje brojne posjete, sva je u brizi za svoje duhovne kćeri, sastavlja predavanja, prima nove kandidatice. Sjeme duboko zasijano već je počelo nicati. Sa simpatijama prate taj rast naše nove Ustanove ne samo naši biskupi i svećenici nego i brojne redovničke zajednice od kojih posebno ističemo Uršulinke, Karmelićanke, Sestre sv. Križa, Milosrdnice te veliki broj bivših križara i križarica.

Početak 1957. bolest je ponovno uzela maha i s. Marica je opet u bolnici. Primila je drugo pismo uzoritog kardinala Stepinca koji joj je pružio puno utjehe i radosti:

»Baš uoči Vašeg imendana, kojeg Vam srdačno čestitam, molim Presvetu Djevicu da Vam svojim zagovorom olakša boli i isprosi snage nositi ih kršćanskom strpljivošću. Ako Vas možda mori briga za dragu Ustanovu, kojoj ne možete više posvećivati brige kao do sada, znajte, da je strpljivo ležanje u krevetu boli također rad pred Bogom, često daleko veći nego rad u zdravim danima. U ostalom, koliko Vas poznam, a poznam Vas već nekoliko decenija, bili ste uvijek čovjek duboke vjere i imam pravo prosuditi, da Vas ta vjera neće ostaviti ni u ovim časovima kušnje, nego da će zasjati još ljepše, kao što se dolikuje pravom kršćaninu. Od srca blagoslivljam Vas i cijelu Ustanovu uz pozdrav u Gospodinu.« (Krašić 30. 1. 1957).

Marica se vratila natrag iz bolnice bilježeći u Dnevniku 16. 2. 1957. kako su se starim tegobama pridružile nove komplikacije s bubrezima, pa zaključuje:

»Bilo je vrlo teško. Ali ljudi mi ne daju umrijeti. Toliko se molilo, uzdisalo, žrtvovalo, da sam došla opet kući, ne zdrava, daleko od toga, ali tako među svojim sam. Nisam još za nikakav posao, ali mojima je dosta da sam tu. Dokle? To dragi Bog zna...«

»NIJE ME STRAH SMRTI«

Dočekala je i ljeto. Bila je na odmoru nekoliko dana u Splitu, ali se je brzo vratila zbog vrućine koju je teško podnosila. Svakim danom osjećala se sve umornijom i iscrpljenijom. Ipak i u takvom stanju ponovno se zaželjela vidjeti more. Napojiti oči na njegovim beskrajnim širinama i tajanstvenim dubinama i poći u susret k vječnoj Lepoti. Marica je voljela prirodu kao i sve dobre duše koje u njoj doživljavaju neizrecivi Božji dar ljudima. U svakom je stvorenju čitala Božju poruku...

Otputovala je 3. rujna 1957. u društvu Cilike Vudarg i Planinke Kovač, dviju svojih neumornih i zauzetih suradnica, u Mošćeničku Dragu. Izdržala je desetak dana i vratila se u Zagreb u sigurnom uvjerenju da su joj dani odbrojani. Nije zbog toga stvarala paniku. Filozof Kant je napisao: »Smrti se najmanje boje oni kojima je život imao najveću vrijednost«. Nasljednici Mari govorila je o svojoj smrti i sprovodu sasvim otvoreno i bez ikakva ustručavanja kao da se radi o nekom trećem licu: »Znam da moram umrijeti i nije me strah smrti. Mnogo me je strah same sebe. Strah me je da neću imati dovoljno strpljenja ...«

Mara Čović je 1956. na poziv sestre Marice ostavila u Subotici namještenje, kuću i rodni kraj da bi preuzela službu učiteljice podmlatka. I ona je prošla 4 godine logora. Marica ju je izabrala za svoju nasljednicu jer je imala povjerenja u njeno, kako se izrazila, »obilno životno iskustvo« i što je pokazala odlučnu spremnost da u duhu

Evandjelja sve napusti i prihvati se »da nosi križ Gospodnji i u zvanju i u odgojnom djelovanju.«

Nakon što je s. Marica na blagdan sv. Mihovila, 29. rujna 1957. vjerničkom pripravnosti primila svetu popudbinu, Mara je opisala te trenutke ovim riječima: »Ostat će nam uvijek pred očima slika njenog nebeskog, smirenog, vedrog lica s kojim je pratila obred i molitve. Čitav je dan bila sabrana i željela da bude sama. Držala je svoj križ i ništa nije htjela govoriti. Vidjelo se da se ozbiljno sprema i čeka smrt.«

Osvanuo je Maričin zadnji zemaljski dan 8. listopada 1957. Zadarska Crkva slavi toga dana zaštitnika sv. Šimu Bogoprimeoca. I kao što je on uskliknuo u svom poznatom hvalospjevu nakon što je Spasitelja zagrlio u naručju: »Sad otpusti, Gospodine, slugu svoga u miru ...«, mogla je te iste riječi ponoviti i s. Marica nakon što je preokračila prag smrti i srela se s Bogom u vjenčosti ...

Mara je potanko opisala zadnje časove: »Grčila se i tražila da je dignemo jer više nije mogla disati u ležećem položaju ... Pogledala nas je sve redom i malo se nasmiješila. Očima je pokušala pokazati na obrednik koji je stajao na pisaćem stolu. Iako su joj ruke drhtale, napravila je divan križ i sklopila ruke na molitvu Tada je još isprekidano rekla: »Dosta, dosta mi je Tvoja milost ...« Kad smo završili zadnju molitvu za umiruće, glasno je rekla: Amen, ispustila svijeću iz ruke, glava joj je klonula na desnu stranu i više nije davala znakove svijesti. Do tada izmučeno, zrgčeno lice s dubokim podočnjacima primilo je izraz nebeskog mira i pokazao se na njemu vedri smiješak. Naša Majka otišla je u mir i radost svoga Učitelja i Kralja. Nismo mogle nikada ni zamisliti ovaj bolan čas, srce bi nam se cijepalo, ali sada je u naše duše sišao neki slatki mir, pouzdanje i nada ...«

Umrla je u mjesecu listopadu posvećenom Kra-

ljici Presvete Krunice, a ukopana je 11. listopada 1957. na blagdan Materinstva Bl. D. Marije po starom liturgijskom kalendaru.

Dok je mrtvu Maricu promatrala na odru, ove su se misli rodile u duši prof. Mihaela Medved:

»Sestro Marice, sigurno ste ispunili zadaću Vašeg života. Bila je velika. Marija, koja Vam je bila ideal, u ovom mjesecu listopada, dovela Vas je u zagrljaj Trojedinog Boga, Krista Kralja kojega ste Vi toliko voljeli i poklonili mu dragocjeni dar Zajednicu Suradnica Krista Kralja. Dok na odru leži Vaše izmučeno tijelo, mi osjećamo da nam sušite suze, da ste još bliži nama, da ste s nama. Vi nas i na odru učite kako ćemo živjeti. Divnog li učinka. Vaša smrt nama je škola. Puno toga trebamo naučiti. Mi smo djeca modernog atomskog doba kojima treba puno Božje milosti, nutarnje vedrine i mnogo primjera koji će naše misli, izmučene svakodnevnim brigama u borbi života, uzdići gore. Mi trebamo jakosti i snage. Sestro Marice! Vaše je ime privlačilo za života mnoge mlade duše. Kada sam ga prvi put čula, dok Vas još nisam poznavala, osjetila sam neku privlačivu snagu toga imena, svu veličinu jedne osobe — osobe Krista Kralja. I sada kada ležite tu na odru, osjećam da Vas je Gospodin pozvao k sebi zato da postanete svjetionik našoj dragoj hrvatskoj mladeži. Da, svjetionik koji će svijetliti zajedno s dr. Ivanom Merzom ne samo nama nego i budućim generacijama.«

Sprovod je vodio sam nadbiskup-koadjutor dr. Franjo Šeper, veliki zaštitnik i prijatelj Zajednice, uz nazočnost nekolicine drugih biskupa, velikog broja svećenika, redovnica iz raznih redovničkih zajednica, mnoštva njezinih prijatelja i poštovalaca koji su došli da dragoj pokojnici iskažu posljednju počast i zahvalnost molitvama, žarkim poput sunčanog žara toga popodneva.

Prema osobnoj želji, koju je u potpunosti po-

štovala nasljednica, pokopana je u grob u kojem počivaju njezini roditelji. Kasnije je grob proširen i podignut mramorni spomenik s geslom Suradnica Krista Kralja uzetim iz Očenaša na latinskom jeziku koji u prijevodu glasi: DOĐI KRALJEVSTVO TVOJE!

Sretna je i znakovita okolnost što je tada u tom predjelu mirogojskog groblja počivao Maričin učitelj i uzor, sluga Božji Ivan Merz kao i drugi istaknuti križarski djelatnik Avelin Čepulić.

»VELIKA OSOBNOST«

Po općem uvjerenju naše katoličke javnosti s Maricom je otišla u vječnost sigurno jedna od najistaknutijih žena našega stoljeća u Hrvatskoj. Stari grčki mudrac Sofoklo je govorio: »Treba sačekati noć da bi se sudilo o danu. Treba sačekati smrt da bi se sudilo o životu.« I mnogi koji su sudili o životu i djelu s. Marice ocijenili su je najvećom ocjenom.

O. Kozelj, dugogodišnji ispovjednik koji ju je pratio u njenom duhovnom razvoju, izrekao je u nadgrobnom govoru i ove tvrdnje:

»S Maricom nestaje među nama jedan veliki svijetli, nadasve neobično snažan i bogati lik kršćanske djevojke i žene kakve se u životu rijetko može sresti. Još u rano doba njezinu je mladu, vrlo bistru i nadarenu, neobično sposobnu dušu, očarao i osvojio božanski Učitelj i Kralj kojemu je povjerila svoje djevičansko biće, svoje mladenačke snove, ideale svoje duše, sve svoje duševne i tjelesne energije. Kristu, božanskom Zaručniku, kroz sve borbe ostala je vjerna do zadnjega daha. Njezin je život uzidan, duboko utkan i nerazdruživo vezan uz ono najljepše i najplodnije što se u hrvatskom katolicizmu zbivalo u ovo zadnje pola stoljeća. Unatoč ovog bolnog i nenadoknadivog gubitka usudujem se reći da u ovaj trenutak podrhtava u nama neka sveta radost, sveti ponos, neka silna nada, nešto od onog kršćanskog optimizma koji je s. Marica svugdje nosila. Njezin život je jedna divna kršćanska epopeja...«

O. Tomislav Šagi-Bunić, tadašnji kapucinski provincijal, izražava Suradnicama Krista Kralja, u ime

svoje subraće, tople izraze sućuti u kojima na slikovit način ocrtava njezin izvanredan lik: »Ako i po ljudsku treba žaliti i plakati zbog toga što nas ostavi s. Marica, ipak u provali te tuge treba vidjeti razlog utjehe i radosti. Sestra Marica je otišla na svadbu, koju je tako dugo iščekivala sa zebnjom u srcu i uvijek pribrana duha, u svim tjeskobnim mlinovima života, koji su tako često užurbano prijetili da samelju i izmrve sve divno bogatstvo njezinog neiscrpivog idealizma, otišla je i nama ostavila ugodan miris svoje lijepe duše i duboko urezane stope u oporom kamenitom tlu i draču naših putova, po kojima je ona svojom inače nježnom djevojačkom nogom uvijek znala tako čvrsto stajati i koračati... Ona je mogla mirno odložiti to dobro iskorišteno i upotrebljeno tijelo znajući da nije uzalud rođena i da je po snazi svoga Kralja izrasla u veliku OSOBNOST koja će ostaviti snažan i dubok trag i velikim dijelom živjeti i dalje u hrvatskom katoličkom narodu...«

Malo je koja smrt tako bolno odjeknula u Crkvi u Hrvata kao smrt s. Marice. Svi, koji smo je poznavali, osjetili smo u srcu onu muku koju čovjek doživi samo onda kad izgubi iskreno voljeno biće. Znali smo da je njezinim odlaskom naša Crkva osiromašena iako je smrću pravednika nebo postalo bogatije. Suradnicama Krista Kralja sa svih strana stizale su brojne sažalnice. Sluga Božji o. Ante Antić koji je darom Duha Svetoga prodirao u ljudske savjesti piše za s. Maricu: »Bila je divan primjer jedinstva s Bogom, neprekidnog odricanja i svladavanja sebe, postojanog umiranja sebi, žrtvovanja i predanja sebe Bogu i dušama.«

Pokojni zadarski nadbiskup mons. Mate Garković u jednoj jedinoj rečenici sažima svu njezinu duhovnu veličinu:

»Ostavila je izgled molitve i žrtve, revnosti i po-niznosti.«

O. Predrag Belić, dobar poznavalac i prijatelj križarskog pokreta, ovako je prikazao Maričin život:

»Za Krista Kralja podnosila je gotovo četiri desetljeća mučeništvo svestranog, planskog i dubokog apostolata. Ona je ideal vječne mladosti, vedrine, optimizma, požrtvornosti, neumorne i neograničene ljubavi. Bila je jedna od najmarkantnijih ličnosti katoličkog laikata u 20. stoljeću...«

»Vjesnik đakovačke biskupije« u prosincu 1957. pod naslovom »Suvremena kršćanska junakinja« donosi vrlo informativan članak o značenju s. Marice u novijoj povijesti hrvatskog katolicizma pa ističe i slijedeće:

»Istaknutije osobe među hrvatskim katoličkim ženskim svijetom u ovom razdoblju svakako nije bilo. Bila je žena velikih poteza i velikih djela. Ništa, ama baš ništa nije za nju predstavljalo zapreku da djeluje onako kako su djelovali apostoli svećanih manira. Sretan temperamenat, uvijek NASMIJANO LICE, vedrina i veselje, kojih je bila puna svaka njezina rečenica — sve je to njoj privlačilo, pa zato i k njezinim idealima, Evandjelju, što ga je provodila i za nj radila. O svemu tome mnogo nam je kazivala i njezina bolest i smrt i pogreb...«

Sva nam ova svjedočanstva jasno govore da Marici Stanković pripada povlašteno i izuzetno mjesto u povijesti naše Crkve. Ona će i u budućnosti biti, kao što je bila u svoje vrijeme, ljudima stalan poticaj prema duhovnim visinama vječnih vrednota. Naša spisateljica Vesna Krmpotić pravo veli: »Najveća usluga koju čovjek može učiniti bližnjemu jest da otkoči u njemu duhovni uzlet.«

SPREMNA ZA MUČENIŠTVO

Zanimljiva je preporuka ruskog pisca Tolstoja: »Kad si došao na svijet, ti si plakao, a svi oko tebe su se radovali. Kad budeš ostavljao svijet, učini tako da svi plaču, a ti se osmjehuješ...« Čini mi se da se to u potpunosti ostvarilo kod s. Marice. Evo još nekoliko svjedočanstava u potvrdu gornje tvrdnje.

Pokojni kardinal Alojzije Stepinac prilikom njezine smrti poslao je Suradnicama Krista Kralja sažalnicu slijedećeg sadržaja:

»Ova draga i plemenita duša posvetila je sve svoje sile uma i srca za raširenje kraljevstva Božjega na zemlji i može zbilja biti uspoređena s onim velikim ženama iz prvih vremena kršćanstva kojima je Krist Gospodin bio sve i koje su mogle s pravom govoriti kao apostol: 'Ne živim više ja, nego Krist živi u meni.'

Što više, i ako nije prolila krv za Krista kao možda sv. Agneza, Cecilija, Barbara, Febronija i tolike druge, nema ni najmanje sumnje da je bila spremna i na to, ako bi Isus to zatražio, što je dokazala svojom patnjom u tamnici ni kriva ni dužna, osim što je ljubila Isusa i radila na slavu imena Gospodnjega. Tako je ostavila primjer savršenog kršćanskog života do potpunog iscrpljenja za Boga i Božju slavu...« Krašić 17. 10. 1957.

Sjećajući se strašnih dana poniženja i muke, učiteljica Vlasta Arnold, kćerka pokojnog hrvatskog pjesnika Đure Arnolda, koja je s Maricom provela više godina u logoru u Požegi, opisuje Maričino držanje i solidarnost sa svim osuđenima usprkos višestrukoj opasnosti:

»Nitko ti nije bio preneznatan ili premalo vrijedan, a da se ne bi za nj zanimala i znala potankosti njegova života. Kolikima nisam ni imena znala, a ti si znala imena njihove djece. Pažljivom riječju, savjetom i primjedbom znala si se obratiti nekom tko bi nama drugima bio ravnodušan i nevrijedan bilo kakve pažnje. 'Ništa ne dajemo ljudima, ako im ne dajemo sve' — to je bilo tvoje geslo.

Davala si i što si više davala, više si imala. Tako si blago tješila, a kad je očaj bio toliki, da više nikakve riječi nisu pomogle, onda si tiho sjedila i zajedno plakala s nama i tiho molila Svevišnjega za pomoć i utjehu. Vjerujem da ti nisi bila čak ni svjesna svoje veličine. A sad sjeti se nas. Ti si znala čitati i ono što nije bilo napisano, vidjela si što ti se nije reklo, željela si nam ono što se nismo usudili priznati. Sada možeš još više i vjerujem da ćeš nam pomoći ...«

Kad je čovjek sam bolestan, lako zaboravlja na bolest onih pokraj sebe. I prirodno je da on tada očekuje pažnju, zanimanje i pomoć od drugih. A Marica je kao bolesnica bila toliko veliku i plemenita da joj je mnogo puta uspjele zaboraviti na se kako bi mogla pomoći onima pokraj nje. Potvrđuje nam to Slavica Stanković koja je ležala s Maricom u istoj bolesničkoj sobi u Zajčevoj ulici: »Marica se više brinula za mene kao bolesnika nego za sebe. Duboko mi se utisnulo u dušu i ostaje nezaboravno, a to je: Maričina ljubav i briga za druge. Na druge je mislila i u najtežim časovima.«

To su najveći vrhunci do kojih se smrtni čovjek može uspeti. Nikad ljudi nisu toliko lijepi i privlačni kao kad zaboravljaju sebe zbog drugih. Jer istinski »biti čovjek znači uvijek biti nekamo usmjeren, biti upravljen na nešto ili na nekog drugog« (V. Frankl). Zato nema većeg poniženja i

veće iznakaženosti za čovjeka kad se zatvori u zatvor svoga sebeljublja.

Veoma je vrijedno i pozitivno svjedočanstvo dr. Lava Žnidarčiča koji je kao dugogodišnji član Križarske organizacije, a jedno vrijeme i predsjednik Velikog križarskog bratstva, imao vrlo bliske kontakte i dogovore sa s. Maricom. Evo kako je on danas prosuđuje: »Među intelektualcima i intelektualkama orlovske-križarske organizacije posebno se ističe ime profesorice Marice Stanković. Bila je to značajna osoba o kojoj se ima što pisati. Od njezinih prvih susreta s Ivanom Merzom pa do prestanka djelovanja organizacije u srpnju 1945. ime i djelatnost s. Marice bilo je u prvim redovima hrvatskog katoličkog javnog života. Bila je velika pojava, primjer dostojan nasljedovanja. Iz mojih susreta s njom mogao bih mnogo toga napisati, ali za ovaj njezin prvi životopis iznosim ono što smatram najbitnijim.

Prvi moji susreti s imenom s. Marice bili su u našim križarskim listovima i časopisima u kojima je surađivala. U jesen 1936. godine prisustvovao sam kao delegat splitskog okružja proslavi »Križarskog dana« u Šibeniku. Tamo sam prvi put sreo Maricu kada je u šibenskom kazalištu jasno i odrešito govorila uz nezaboravnog i zaslužnog dr. Ivana Protulipca.

Mojm dolaskom u Zagreb 1937. naši su susreti i suradnja postali češći, posebno za vrijeme ratnih neprilika. Kada sam 1942. imenovan predsjednikom Velikog križarskog bratstva naša je suradnja, po naravi stvari, postala gotovo svakidašnja.

Križarska organizacija bila je jedna, ali se djelatnost muškog i ženskog ogranka odvijala sasvim odijeljeno. Zajednički su nastupi bili povremeni, ali u važnim i životnim pitanjima organizacijskog djelovanja dogovarali smo se i zajednički nastupali. To je posebno došlo do izražaja

u teškim danima drugog svjetskog rata. Na inicijativu i upute s. Marice njezine su se Križarice brinule za smještaj i prehranu onih članova i članica križarske organizacije koji su zbog različitih razloga morali napuštati svoje domove. Budući da su u tim ratnim godinama u mnogim mjestima škole radile neredovito, križarska se organizacija pobrinula za doškolovanje učenika i učenica kojima je to trebalo bez obzira da li su bili ili ne njezini članovi.

U svom sam radu susreo brojne djelatnike koji su ne štedeći sebe radili za ideale Žrtve, Euharistije i Apostolata, ali među svima se na osobit način isticala s. Marica Stanković. Posebno treba naglasiti njezino odvažno nastupanje, ali nikada osobno isticanje. Sve je njezino djelovanje bilo upravljeno na Božju stvar, briga za 'mladost vdrine' i budućnost njoj tako dragog hrvatskog naroda. Sestra Marica nije nikada tražila sebe, njezina je osoba bila uvijek u drugom planu.

S punom sviješću, odgovornošću i spremnošću na žrtvu čekala je dan svoga uhićenja. Govor s. Marice pred Okružnim sudom u Zagrebu dokaz je velike hrabrosti i inteligencije. Pjesmom je zajedno sa svojim suradnicima dočekala tešku osudu, postavši na taj način Kristov svjedok. Mi, koji smo bili prisutni tom suđenju, bili smo zadivljeni i ponosni. Provela je punih pet godina u zatvoru ne tražeći ni milosti ni zakonskog olakšanja.

Marica Stanković bila je osoba vrijedna velikog poštovanja, neumorni i nesebični radnik, dosljedna žrtva svojih ideala, divan primjer onima koji su pozvani raditi na 'njivi Gospodnjoj' na bilo koji način. Plodovi njezinog djelovanja su veliki i ogromni. Zapisani su u brojnim dušama i traju i trajat će ...»

USTRAJNA I DOSLJEDNA ŽENA

Želim se malo pobliže dotaknuti ljudskog lika s. Marice. Dobri njeni poznavaoци, koji su je iz blizine promatrali i podržavali s njome bliske odnose, slažu se u tome da je bila uravnotežena osoba s mnogo prirodnih pozitivnih svojstava i vrlina. Na zdravoj ljudskoj naravi milost je nadograđivala u njoj Božjeg čovjeka. Evo kako o. Kozelj ocrtava njezin ljudski lik:

S. Marica je po mom sudu i kako sam je ja doživljavao bila jedna bogata, lijepo zaokružena ljudska narav. Bez svake namještenosti, jednostavna, priprosta, prirodna, bez svake ukočenosti, iskrivljenosti i osakaćenosti. Na njoj nije bilo ništa namještenog, afektiranog, usiljenog, sve pravo i autentično ljudsko. Doista, nju pobožnost i askeza nije iznakazila i deformirala, ništa joj nije oduzela od prirodne nepatvorenosti i svježine, ništa ju nije kočila i sapinjala u njezinoj prirodnoj spontanosti i temperamentnosti. Njezina religioznost ne samo da je nije otuđivala njoj samoj, nego je nekako u njoj pronašla samu sebe i potpuno razvijala svoj individualni ljudski lik... S primljenim naravnim darovima marljivo je sticala nove talente i surađujući vjerno s milošću uljepšavala ih je i usavršavala ...»

U ovom promatranju ljudske dimenzije s. Marice jednu stvar ne smijemo smetnuti s uma. Sveći nisu neka nadzemaljska bića. Ljudi su s ranjenom ljudskom naravi. Imali su i oni svojih ljudskih slabosti i svojih grijeha. Tako je bilo i sa s. Maricom. I ona ih je sama priznavala i okajavala. Vidjeli smo to u nekim slučajevima i do

sada. Evo još jedne njezine iskrene ispovijesti. Za Božić pete godine svoga tamnovanja uspjela je svojim suradnicama poslati pismo u kojem su se nalazila i ova razmišljanja:

»Ljude na položaju uvijek ostali, a napose mladi, idealiziraju. I kod mene se tako događalo. Ali pred vama ne želim ništa skrivati. I nemojte misliti da je vaša majčica neki heroj, savršen čovjek, svetac. Ne, ona je obična, jako obična i slaba žena, ali žena koja ipak vjeruje i ljubi. O koliko puta kad je mraz tako dubok i kroz tamu ne dopire ni zraka svjetla, vaša majčica više u osami duše: vjerujem, vjerujem, vjerujem. I u svojoj slabosti i nemoći ljubim. Pa neka čuje dobri Otac iznad sjajnih zvijezda i Sin Njegov koji je kroz sve ovo prolazio i Duh koji može jedini osvijetliti tamu i rastjerati mrak duše. I znam da sve ovo mora tako biti i da je ovo možda najplodniji dio mog života...«

Tu žarku vjeru koju je pronijela kroz sve slabosti, kušnje i trpljenja željela je prenijeti i na svoje suradnice i tako ih spremiti za budućnost koja ih čeka.

Kod s. Marice baš je to bilo hvale vrijedno što se nikada sa svojim slabostima i pogreškama nije mirila. Imala je istančanu savjest i žestoko se borila protiv onoga što ju je pred Bogom i ljudima umanjivalo. No govoreći o njenom ljudskom liku moramo istaknuti još neke njezine značajne vrline.

Marica je bila uvijek dosljedna žena koja se nije pogađala s načelima za koje se u životu opredijelila. Značajka je dosljednosti uvijek ići onim putem na koji te savjest prosvjetljena vjerom potiče pa makar zbog toga trebali ispaštati teške kušnje.

Naš papa Ivan Pavao II. uči nas da je odlika dosljednosti »živjeti u skladu s onim što vjerujemo. Urediti svoj život uzta što i uz koga pri-

anjamo. Prihvatiti radije nerazumijevanje i progonstva, ali nikada ne dopustiti raskorak između onoga što živimo i onoga u što vjerujemo.. Lako je biti dosljedan kroz cijeli život. Lako je biti dosljedan u času nevolje. Stoga se može priznavati samo ona dosljednost koja traje duž cijeloga života.«

Razmišljajući o ovim karakterističnim oznakama dosljednosti, vidim da se savršeno mogu primijeniti na s. Maricu. Ove ne lake zahtjeve ona je ostvarila u potpunosti. Ostala je dosljedna u svojoj vjernosti Isusu Kristu i njegovoj Crkvi ondje gdje je bilo najteže: u istražnom zatvoru, pred sudom, u višegodišnjoj tamnici, u izolaciji samice, pred tolikim vrijeđanjima njezine časti i dostojanstva ne zatajivši nikada svoje svetinje. I kao takva nam je svima, posebno našoj mladosti, uzor i poziv na nasljedovanje kako se živi i trpi u skladu sa svojom savješću. Književnik Solženjicin bi primijetio: »Imaš samo jednu savjest. I jednako kao što ne možeš povratiti izgubljeni život, ne možeš povratiti ni upropaštenu savjest...« (U prvom krugu).

Divno je svjedočanstvo književnice Štefe Jurkić kako je duhovnu veličinu s. Marice doživjela baš u toj dosljednosti i vjernosti: »Meni je kod Marice bilo najdraže i najvrednije to što joj je Božja stvar i kraljevstvo Kristovo bilo u centru cijelog njezinog bića, bila je posve Kristocentrična. Znala je tome žrtvovati svoje najosobnije interese, pa i svoj gordi ponos. Ja sam se divila njezinoj DOSLJEDNOSTI i USTRAJNOSTI, imala je sve odlike rođenog »vođe«. Da je uz to imala meko, ljudsko srce, znadem posve sigurno i to samo još povećava pojam »žrtve« koji najbolje pristaje kao oznaka za pojam: Marica Stanković. Vrijeme će sve više pokazati što smo s njom izgubili...«

Nevenka Šarin koja je bila povezana u du-

godišnjem prijateljstvu sa s. Maricom, donosi u jednom svom zapisu pod naslovom »Tako obična, a opet« neka osebnija zapažanja o njezinim posve ljudskim reakcijama: »Možda neobičan naslov, ali ovog trenutka mi se čini da se na s. Maricu može primijeniti. Mnogo sam toga napisala o s. Marici, a danas pišem zato što bih htjela neke stvari potcrtati. Htjela bih da se vidi kako je ona bila tako obična žena bez ikakve namještenosti. Nije skrivala svoju ljudskost, jednostavnost bilo prema sebi ili prema drugima. Žalostila se, plakala, smijala. Ponekad je bila i malo bučna, to su i drugi primjećivali, ali sve je to bilo u granicama normale, posve ljudski. Čak mogu reći da ona po svom temperamentu nije ni mogla biti drugačija jer bi sebe iznakazila. Imala je i ona svoje trenutke mraka, tada je tražila svjetlo i pomoć odozgo. Brisala bi suze, ali smiješak se brzo pojavio na njezinom licu. Bila je vođa. Ponekad bi me njena oštrina oštinula, ali vrlo brzo progovorilo je njezino srce. S. Marica bila je mati. Nisam nikad primijetila da se s. Marica hvali ili ističe. »Ja« joj nije bio na prvom mjestu, a i nas je htjela od tog hvalisanja odučiti.

Koliko sam puta čula da se bičuje. Činila je pokoru i te vrste. Znam da je nosila i željezni pojas... Sve je to skupa bilo dio bogatstva duše s. Marice....«

Čitajući sve to što su o životu i radu s. Marice izrekli toliki mjerodavni svjedoci, sjetih se one duhovite misli književnika Josipa Kozarca: »Čovjek je što i svjetlo koje istom mora biti prelomljeno da bi pokazalo sve svoje boje ...«

PORUKE SESTRE MARICE

Na kraju knjige donosim mali izbor kratkih Maričinih poruka koje predstavljaju bogatstvo njezinih misli kojim je znala darivati svoje bližnje u pismima, člancima, nagovorima, predavanjima. Vjerujem da će nam svima dobro doći kao duhovna hrana u izgrađivanju svoga osobnog lika u svjetlu Isusovog Evanđelja. Čovjek je jedini na zemlji obdaren tom povlasticom da može razmišljati. Mislilac Pascal pronicavo umuje: »Čovjek se nad prirodom izdiže mišlju, a ne jurnjavom kroz vrijeme i prostor. Trudimo se stoga da dobro mislimo. To je osnovno načelo zdrave čovječnosti...«

Ako ja danas budem više čovjek i više kršćanin, i svijet će pokraj mene biti ljudskiji i kršćanskiji. U tom nam želi pomoći ovim mislima i s. Marica ...

»Život je najveće dobro, iako nam katkada izgleda neobičan i šaren ... Za sreću ne treba uvijek mnogo. Katkada i najmanji njezin djelić može pozlatiti čitav život...

Čovjek je najljepši onda kad izgleda neznan, najveći onda kad je sebe pobijedio, najbolji onda kad sve razumije, sve opravdava, sve ljubi...

Kad čovjek svojevóljno odabere jednu patnju ili ako ona sama čovjeka zaskoči, onda nije dosta s njom se samo pomiriti. Treba je nositi bez mrmljanja, ogorčenja. Ništa zato ako se čovjeku omakne kraj toga bremena teški uzdah, ako ga poškrope suze...

Ljubav je jako osjetljiva stvar i svaka mala sitni-

ca može je povrijediti. Morate je zato ljubomorno čuvati....

Samo je jedno važno u životu: biti dobar....

Duše koje se nisu potpuno odrekle sebe i svijeta nisu i ne mogu biti zrele za velike stvari.

Kadgod bi mogla biti prema nekome preoštra, sjetim se svojih slabosti...

Svaka je minuta ili dizanje ili padanje. U svakoj se minuti ili dobiva ili gubi. Svaka minuta znači ili napon ili posrtaj, vjernost ili izdajstvo...

Sveci mogu živjeti u vrevi života, u buci svijeta, odjeveni suvremeno. Oni se mogu služiti svim tekovinama kulture, ali opet su iznutra sabrani, neprivezani za bilo što, sasvim slobodni prema zemaljskim dobrima...

Kršćanstvo će onda zavladati ljudskim dušama kad Isus Krist, Sin Božji, ne bude samo historijsko lice, već kad ga budu svi nevjernici ugledali u dušama vjernika, kad se ateisti budu sukobili s njim u srcima onih koji vjeruju...

Ništa me toliko ne smućuje i ne žalosti i ne zabrinjava kao duša koja se zadovoljava prosječnošću, koja se zadovoljava malim...

Na nama je da ne zatajimo u ljubavi, dakle u žrtvi i molitvi, a drugo očekujmo od Gospodina koji ljubi bližnjega više od nas....

Vrijednost je čovjekova neizmjerena. Sloboda se njegova ne smije i ne može sputati ničim osim Božjim zapovijedima i kršćanskom disciplinom....

Krist je naš Brat po krvi i milosti. On je svrha čovjekova, On je sloboda čovjekova, On je smisao našega života, u Njemu je vrijednost naša... Duh Sveti je život, neiscrpivo vrelo, praiskonska struja božanskog bitka. Pa ipak je Duh Sveti najviše zapuštena osoba. Najmanje poznata. Najmanje bliza širokom krugu vjernika... Ljubav je najveća snaga čovječje duše. Najjači pogon našeg srca. Najčešći motiv naših voljnih čina...

Sve što je na svijetu veliko, značajno, požrtvovno,

herojski, počiva na ljubavi. Ima svoj korijen u ljubavi.... Čovjek je, bez obzira kakav bio, nešto neizrecivo veliko. I zato kršćanstvo čovjeka neizrecivo cijeni i poštuje...

Nitko nije i ne može biti katoliku ravnodušan. Nitko ne može za njega biti nepoznat i tuđinac. Nitko ne može biti izvan njegova vidnoga polja... Jedna mrlja može često zasjeniti najveći sjaj. Jedan mali oblačić cijelo sunce...

Pred velikim zadacima žena je uvijek ozbiljna. Velike ideje redovito su nošene dušama hrabrih žena...

Katolički univerzalizam to je široko, plemenito, katoličko srce koje u divovskom zamahu svojom ljubavlju i toplinom grli sve...

Čovjek mora biti sam potpuni čovjek da bi u potpunosti priznao potpunost drugoga...

Ako u čovjeku nije razvijena njegova vlastita osoba, onda su sve zvučne riječi o bratstvu naroda, o međunarodnom zajedništvu obična deklamacija...

Istna je da je teško biti sam, ali kršćanin zapravo nije nikad sam. Nikada. Pa ni u najtežim životnim okolnostima. On ne može biti sam jer ga dobro Božje oko nikad ne zaboravlja...

Nije velična ljudskih djela uvijek u bučnim akcijama, u vanjskim naporima, u vidljivu radu. Kadgod je mnogo veće ono što je tiho i nezapaženo. Što ne više svojom jačinom i što nije osvijetljeno šarenim bojama...

Sva je veličina i snaga žene iznutra...

Onaj koji je spreman na žrtvu za druge odrekao se najveće smetnje u čovjeku - egoizma...

Križ je znak prepoznavanja, obilježje kršćanina, najveći Božji dar, mjerilo naše ljubavi prema Bogu...

Nitko se ne može pohvaliti da posjeduje sve sposobnosti za jednu stanovitu misiju...

Jedino ljubav može donijeti sreću i pojedincima i

čovječanstvu, jedino ljubav može riješiti kaos u svijetu. Ali ljubav potpuna, velika, žarka, djelotvorna...

Isus pozna naše zanose i padove, jakosti i slabosti, klicanja i jecaje, veliku vjeru i veliku sumnju, goruću ljubav i klonulost srca jer je Sin čovječji...

Svijet će Krista zapaziti samo onda, ako ga u nama nađe. Otkriti ga ako se iz nas izaruje. Zatražiti ga ako ga u nama vidi...

Ljubav prema Gospi je nužan postulat duhovnog života. Ne može se zamisliti duša koja bi htjela provoditi ozbiljni duhovni život, a da mimo Gospe šutke prolazi...«

»U VJEČNOM UZORU«

Već 33 godine s. Marice nema među nama. Je li to cijela istina? Koliko god nam se činilo da smo njezinim preranim odlaskom, bila je tek u 57. godini života, neizrecivo mnogo izgubili, ipak nas mora smiriti objavljena istina o općinstvu svetih na koju se i sama Marica za života pozivala. Duše, koje se nalaze u zajedništvu Trojedinoga Boga, što se pouzdano nadamo da je postigla i s. Marica, nisu izgubile interes za ono što doživljavaju njihova braća i sestre, nisu u svojoj ljubavi zakočene nego su je pročistile od svih zemaljskih nečistoća i razvile u puno većem stupnju nego što su je imale na zemlji, te u Božjem sveviđenju, gledajući naše prilike, potrebe i nevolje, srdačnije se mole proseći za nas Božju zaštitu i pomoć.

To je prastara nauka Crkve na koju nas je ponovno podsjetio zadnji Koncil: »Sjedinjenje putnika s braćom, koji su usnuli u Kristovu miru, nipošto se ne prekida, dapače, po trajnoj se vjeri Crkve jača u saopćivanju duhovnih dobara ... Jer, primljeni u domovinu i stojeći pred Gospodinom, ne prestaju kod Oca za nas posredovati, prikazujući zasluge koje su stekli na zemlji po Isusu Kristu, jedinom posredniku između Boga i ljudi... Stoga njihova briga mnogo pomaže našoj slabosti« (LG 49).

Stoga vjerujemo da Marica bdije iz vječnosti nad svojim djelom i da pred prijestoljem Božjim zagovara Crkvu u Hrvata i svoj hrvatski narod. To je na ovom našem zemaljskom hodočašću razlog nade koja nas jača, utjehe koja nas smiruje i ra-

dosti koja nas ispunja pri pomisli da ćemo opet svi »zajedno biti s Gospodinom« (1 Sol. 4,18).

Pri završetku ove biografije donosim prekrasnu molitvu pod naslovom »Vječnome uzoru« što ju je Marica u zanosu vjerničke duše ispjevala Mariji, Majci Božjoj, zagovornici i odvjetnici roda našega, a koja je tiskana na zadnjoj stranici njezine knjge »Mladost vedrine«. Neka nam otkrije koliko je s. Marica duboko prodrila u otajstvo poslanja ponizne službenice iz Nazareta i neka nas potakne na svesrdniju pobožnost prema Bezgrešnoj:

»Oprosti, Gospo, što Ti na posljednjoj stranici ove knjige posvjecujemo tako malo riječi, tako malo redaka.

Ali Ti si svagdje, gdje god bila, i velika i lijepa i sjajna. Ljepa si u liku od skupocjenog mramora, a lijepa si i u jednostavnom obličju u seoskoj crkvi. Lijepa si u sjajnoj katedrali, a lijepa si i na raskršću poljskih putova. Mi zapravo i ne znamo odrediti kad si najljepša, kad si veća, kad si sjajnija.

Da li onda kad si iznenadno raširila oči na anđelov pozdrav ili onda kad si na putu rođakinji Elizabeti zapjevala Magnifikat? Da li onda kad si sa slatkim Bременom u tijelu putovala u Betlehem ili onda kad se smiješiš Čedu u naručju? Da li onda kad si se tako brižna jedini put pojavila sa Sinom u javnom životu, u Kani Galilejskoj, ili onda kad uređuješ skromnu svoju kućicu u Nazaretu, sasvim povučena, gotovo nepoznata?

Da li onda kad kao žena stojiš na Kalvariji ili onda kad Te gledamo u slavi Djeteta Tvoga sa vjencem zlatnih zvijezda oko čela i svijetlim mješevim lukom pod nogama?

Ne znamo kad si ljepša, jer si uvijek prelijepa, presjajna, premila, Ti najveća Ženo, najslađa Majko, Gospo naša. Ti, čije je tijelo posvećeno najzreljim zemaljskim Plodom Bogom-Čovjekom. Ti

pred čijom se dušom blago nasmiješilo brižno lice vječnog Roditelja. Ti, čije je dobro srce potpuno ispunio dah vječne Ljubavi - Duh Sveti. Ti si u svom biću spojila sva obilježja, sve strune ženskog bića: i djevičanstvo i ženstvo i majčinstvo.

Zato si uzor svima za sve vjekove.

Djevice u Tebi traže čar čistoće i nalaze ga u neiskazanom obilju. Žene u Tebi traže junaštvo u žrtvi i nalaze ono što nema nijedna majka, ni sve majke svijeta zajedno.

Dobra Gospo, Suspasiteljice svijeta, Posrednice svih milosti, Djeliteljice svih Sinovljevih zasluga, štiti hrvatski djevojački svijet, štiti našu katoličku mladež. To Te molimo na posljednjoj stranici ove knjige, u posljednjim recima naše povijesti. Budi joj uzor, budi joj zaštita, budi joj obrana, budi joj Majka...«

»O MAJKO NAŠE DUŠE«

Zagrebački pomoćni biskup o. Mijo Škvorc u povodu smrti s. Marice dao je oduška svome srcu i ispjevao pjesmu pod gornjim naslovom iskazivajući joj time prijateljsko poštovanje i zahvalnost u ime ogromnog mnoštva onih duša koje su u njoj našle svoju duhovnu majku. Kroz dugi niz godina bili su međusobno povezani i često su izmjenjivali misli. Sestra Marica imala je u isusovca Miju veliko povjerenje. Svjedoči o tome i slijedeći podatak koji mi je ispričao sam o. Mijo. S. Marica mu je povjerala na čuvanje svoj »Intimni dnevnik« koji su kod njegovog uhićenja organi SUPA odnijeli i više mu ga nisu htjeli vratiti usprkos njegova višekratnog traženja.

»O majko naše duše! O iskro naše nade,
sve tvoje drage kćeri - i starije i mlađe -
Sad stavljju preda te sve tuge, boli, jade...
I donose ti krvlju poispisane knjige,
I svoju dnevnu stravu, i svoje noćne brige...
Ta znamo da si i ti u živicima i krvi
Tu našu jadnu slabost ko junak od svih prvi
Kroz domovinu našu sa zanosom pronesla
U sebi stalno kličuć pod akcentom svog gesla:
ŽEA! ŽEA! ŽEA!

Zrtva, Krist i RAD!

Za Krista treba spasiti selo nam i grad!
O majko naše duše! O štite našeg zvanja!
O zastavo u vihru - o simbole poslanja!
Ne, tvoje riječi nisu ni danas za nas' mrtve!
Mi rod smo tvojih suza - i porod Božje žrtve!

U danima, kad tijelo po vražjem taktu pleše,
U noćima, kad srca bez pravopisa griješe,
U časovima buke i kričave reklame
Mi sjećamo se tebe, mi sjećamo se mame!
Ni jedna, znamo neće i ne može da strada,
Dok poput tebe mirno nad svojim srcem vlada,
Dok poput tebe snosi sve žrtve za spas svijeta
I kao ljiljan cvjeta na smetištu planeta....!

O majko naše duše! O buđenje i zoro,
Ej, kako Bog je dobar po tvojoj duši oro!
I ušao je skriven pod koprenom bjeline
U zaklon tvoga srca, u mirni svijet tišine...
I tu ste bili jedno i zagrljeni trajno,
Ti mali njegov planet, On, tvoje sunce sjajno!
Taj Bog je svoje strijele u Duhu iskovane
U tebe stalno baco otvarajući rane,
O one tople rane, gdje samo ljubav sniva,
I gdje je savjest ljudska pred svojim Bogom živa.
Ah, neka isti Isus i naše duše nađe
i plovi s nama skupa u srijedi naše lađe!
O majko naše duše! Ti vatro puna snage,
Što gorjela si silno kroz krajeve nam drage!
Ti Apostolko vedra u mraku i tjeskobi,
Što put nam prepun nade kroz divlju džunglu
probi!
Ti svojim smiješkom, okom i riječju, pismom,
znakom

Pokazala si Krista i pružala ga svakom!
Ti nisi za se znala, jer On je bio briga
I bol i ljubav tvoja u spletu svih intriga...
I kad su na te ka' iz duše zlobno slili,
U tebi su se jače i žar i ljubav skrili.
I poput Boga s križa oprostila si svima -
Jer Bog je otac svakom - i dobrima i zlima.

O majko naše duše! Ti vrelo svetog smijeha,
što podigla si bedem na međi zla i grijeha!
Žaželjela si stvoriti na oblini planeta

Brzokretnicu četu za otkup cijelog svijeta.
I svaka kći ti mora u svjetlosti koracat -
Pa svuda oko sebe i sjaj i radost bacat!
Ti htjela si da svaka sa Isusom se slije
I sebe u svog Boga i Boga u se skrije.

I tražila si zanos i krijes u svakom oku,
I onu tihu radost ko ocean duboku!
I htjela si da barjak, ponesen vihorom nade,
Povuče Kristu Kralju sve vatrene i mlade!
I htjela si da krvlju božanska žarka kruna
Pozove k sebi srca tih mladih milijuna!
O što sve nisi htjela? I snovala! I snila!
K svom Bogu vući duše ko iz magneta sila!
I svu si sreću htjela u svaki život stavit,
Sudbini svakoj ljudskoj svu Istinu objavit!
Ta zato su ti dani i bili tako kratki...!
Ta zato su ti dani i bili tako slatki!

O majko naše duše! O uzore u onom
Prepotresnom času, kad smrt nam zvoni zvonom ...
Iskleši s nama značaj, obogati nas blagom,
Okrijepi plahu savjest, ojačaj duh nam snagom!
I suradnici spremi kraj Krista Kralja prijesto,
A eto tako, majko, bar jedno malo mjesto!
Da s tobom, s našim Kraljem i sa Imakulatom,
I s anđelima Božjim i svetim rajskim jatom,
Ko zlatne male ševe u Višnjem Trojstvu srećne
Sve pjevamo bez konca Magnifikate vječne!
O majko naše duše! Te za tu sreću svetu
Mi živjet ćemo s tobom ko Isus na planetu!

KRIŽNI PUT ROBIJAŠA

Pristupna molitva

Gospodine Isuse Kriste, kroz mnogo je već korizmâ prošao moj život i u mnogim sam već korizmama klečala pred Tvojim izranjenim likom. Ili možda su se tek koji puta u prijašnjim korizmama na Tebi zaustavile moje oči? Možda Te u prijašnjim korizmama nisam ni zapazila? Ali danas Te vidim. U ovoj korizmi ukazao si se Ti u tolikoj jasnoći kao nikada u životu. Zašto? Jer Te ove korizme gledam zatvorenog u četiri zida, iza rešetaka u monotoniji tolikih dana i u besanici tolikih noći. I dok su mi iza rešetaka mnoge stvari sasvim izbljedile, iščezle iz mojih sjećanja, nestale ispred mojih očiju, Tvoj lik Isuse, postao mi je bliz, sasvim bliz i jasan.

I zato ću Te na Tvom križnom putu pratiti danas sabranije, ozbiljnije, nego ikada prije.

Daj da Te na tvom putu pratim i s većom ljubavlju, kakvu Ti, Isuse, Bože moj, zaslužuješ i kakvu Ti samo jedno robijaško srce može dati.

I. POSTAJA

ISUSA OSUĐUJU NA SMRT

Klanjamo Ti se...

Gledam Te u sudnici, Isuse!

Osudili su Te na smrt! Jer si zemlji otkrio Oca nebeskoga. Jer si ljubio čovjeka i čovječanstvo. Jer si prolazio zemljom čineći dobro. Svi bolesni, svi siromašni, svi žalosni, svi umorni, svi ranjeni, mogli su se odmarati na Tvom božanskom Srcu.

Pa ipak su Te osudili na smrt. Na sramotnu i okrutnu smrt na križu. Stajao si pred strancem, pred Poncijem Pilatom sam, bez apostola, bez učenika, bez onih, kojima si pomogao. Ili su se možda i ovi posljednji našli među svjetinom, koja je stajala pred sudištem i vikala: »Raspni ga, raspni!«

I ja sam, Isuse, stajala jednog dana pred sudištem. I ja sam bila sama, gotovo posve sama. I ja sam čula osudu, koja doduše nije bila na smrt, ali je osuda teške i sramotne robije.

U tome ima i nekih sličnosti između Tebe i mene, Isuse! Ali u jednom je razlika, ogromna razlika. Ti si u sudištu stajao čist i bijel, bez ljage, bez grijeha, a ja sam stajala pretovarena svojim grijesima. Iako moja osuda nije možda izrečena neposredno radi mojih grijeha, oni su ipak tu i ja ih u ovoj korizmi i u osami svoje ćelije jasno vidim.

Ti nisi, Isuse, mrmljao na svoju osudu. Daj mi, da i ja svoju osudu primim šutke i mirno, pogotovo kad jasno vidim, da sam okaljana tolikim slabostima i grijesima...

Isuse propeti...

II. POSTAJA

ISUS UZIMA NA SE KRIŽ

Klanjamo Ti se...

Primio si ga, Isuse, odmah iza izrečene osude. Primio si ga na svoja krvava i izranjena ramena. Ogromni, veliki i teški križ prihvatio si svojim izlomljenim rukama i naslonio ga na ramena, koja su bila sva iznakažena od udaraca. Još jedan pogled prema nebu, prema Ocu i Tvoje križno putovanje prema Golgoti je počelo.

Što si u taj čas mislio, Isuse? Jesi li u taj čas mislio na mene i na moj križ? O da! Uvjerena sam, da si u tom času, kad si prihvatio svoj križ, gledao kako ću i ja jednom natovariti na svoja leđa svoj križ. A gledao si i ogromnu povorku, koja će prolaziti kroz sve vjekove, obuhvatiti sva vremena, sve narode, sve rase, sve dobi, sve staleže, i koje neće prestajati, dok bude svijeta! To je povorka svijetu onih koji nose svoj životni križ. Doista, nepregledna povorka! A u toj povorci gledao si i one, koji će nositi svoj križ osude na smrt ili na robiju. I nas si gledao, koji smo ovdje.

O daj mi, Isuse, da križ koji mi je natovaren i koji nije bez Tvoje volje došao na moj životni put, nosim s poštovanjem, kao što si Ti s poštovanjem ponio križ, koji Ti je Otac poslao.

Daj, da i ja na svom križnom putu gledam i tražim utjehu jedino na nebesima.

A sa mnom da na nebu utjehu traže i svi oni, koji nose križ robije, svi zatvorenici, svi osuđenici, svi izmrcvareni i prebijeni, svi na smrt osuđeni

moje zemlje i čitavog svijeta.
Isuse propeti...

Molim Te za naše vlastitu majku!
Molim Te za majku, rasplakane majke

Hrvatske!

Za našu majku Europu!

Za učivljenu majku svijeta!

III. POSTAJA

ISUS PADA PRVI PUT POD KRIŽEM

Klanjamo Ti se...

Primio si križ, Isuse, mirno i sabrano. Ali težak je on bio. Pretežak za Tvoje izranjeno Tijelo. Pretežak za Tvoju dušu, koju je tištio kal grijeha svijeta. Kal grijeha, koje počinise sinovi zemlje prije Tvo- ga dolaska na svijet i onih, koje će učiniti i koje čini čovječanstvo iza Tvoje smrti.

I Ti si pao. Pao si na golo kamenje judejske zemlje. Tvoja koljena zakrvarila su u prašini, na kojoj su se inače igrala kovrčasta judejska djeca, a Tvoje presveto lice osjetilo je tvrdoću tla, koje je pred nedjelju dana bilo posuto i cvijećem Tebi u čast.

Ti si pao. I ja sam pala nebrojeno puta pod svojim životnim križem. I sad padam. Suze se toče niz obraze, duša je moja slomljena, a u srce se uvlači očaj i jad,

Ti si pao, Isuse, pod teretom križa, pod tere- tom grijeha svijeta, ali Ti si se i digao. Tvoje ruke ponovno su zagrlile drvo križa, a molitva Ocu ulila Ti je nove snage.

Daj, Isuse, da se i ja, iako padam pod križem, ponovno opet dignem, da opet zagrlim svoj robijaš- ki križ i da molitva Ocu i Tebi jedinorođeni Sine Očev, nikada ne zamre na usnama mojim.

Isuse propeti...

IV. POSTAJA

ISUS SUSREĆE SVOJU MAJKU

Klanjamo Ti se...

Ja znam, da nije bilo potresnijeg momenta na našoj zemlji od onoga, kad si Ti natovaren križem susreo svoju svetu Majku.

Ja znam, da nije bilo potresnijeg momenta na našoj zemlji od onoga, kad su Tvoje duboke oči, obrubljene teškim kapcima, nad kojima su izvirevali šiljci Tvoje krune, zaronile u rasplakane majčine oči.

Ne, nije bilo potresnijeg momenta od ovoga. I nije bilo veće boli od boli Tvoje Majke. Jer Ona je voljela svoje Dijete čistije i savršenije, dublje od bilo koje majke na svijetu.

Pa šta da Ti kažem, Isuse, na toj tako bolnoj stanici Tvoga Križnog puta? Šta da kažem Tvojoj razboljeloj i rasplakanoj Majci?

Na toj stanici molim Te, Isuse za sve majke.

Za majke, koje plaču i trpe.

Za majke, kojima su djeca otišla u nepoznato.

Za majke, koje su izgubile svoje sinove u
vrtlogu rata.

Za majke, čija djeca čame u zatvorima i
logorima.

Molim Ti se, Isuse, za majke, koje su i same lišene slobode, a srca im se stežu nad porodom njihovim. Za majke, čija djeca plaču i nariču za njima. Za majke, koje će prve radosti i prve dužnosti svog materinstva proživljavati iza rešetaka.

Za te majke molim Te, molim Tebe i Tvoju
Majku!

Molim Te i za naše vlastite majke!
Molim Te za majke, rasplakane majke

Hrvatske!

Za ražalošćene majke Evrope!

Za uciviljene majke čitavog svijeta!

Isuse propeti...

V. POSTAJA

SIMON CIRENC POMAŽE ISUSU

Klanjamo Ti se...

Kad su već i Tvoji neprijatelji, Isuse, vidjeli, da jedva nosiš križ, prisilili su jednog čovjeka, po imenu Simona, da Ti pomogne nositi križ.

Simon je bio jednostavan čovjek iz puka, koji se vraćao iz svoga polja i zaprepašten gledao u čudnu povorku, koja se pomicala prema Kalvariji i u blijedo i zakrvavljeno lice čovjeka pod križem.

U njegovoj se duši javila samilost i sućut prema Tebi, Isuse. Jer čovjek je bio dobar i bezazlen izloba farizeja, koju su posijali po jeruzalemskom puku, nije se dotakla njegove duše.

Ali kad mu narediš, da Ti pomogne križ nositi, Isuse, uzbuni se Simon.

Da, križ nositi!

Križ — znak rugla i prezira! Križ — znak sramote! Križ — znak ropstva! Ne, on ne može križ ponijeti! Ta on je pošten čovjek! On je otac obitelji! On je konačno slobodan građanin, ravnopravan drugima.

Zar neće taj sramotni križ, ako ga ponese, ostaviti trajan trag na njemu i njegovima?

No Židovi nisu popuštali i Simon je morao natarariti Isusov križ. Ali kad se njegov pogled sukobio s pogledom Isusovim, kad se zagledao u blage Isusove oči, tad križ, sramotan križ dobije za njega sasvim drugi smisao. On za njega nije bio više znak sramote i ropstva, već znak otkupljenja, znak slobode, znak slave. I on ga ponese za Isusom zanosno i veselo.

Daj mi, Isuse, da i ja poput Simona razumijem značenje Tvojega križa. Da on i meni bude znak otkupljenja, slobode i slave. Da mi bude znak mira i pobjede. Sveti znak moje vjere u kojoj živim i po kojoj ću živjeti.

Ali daj mi, Isuse, da i ja svoje križeve, pa i križ svog robijaštva gledam pravilno. I da mi on bude, naslonjen na Tvoj križ, znak čišćenja, otkupljenja i prave slobode.

Isuse propeti...

VI. POSTAJA

VERONIKA PRUŽA ISUSU RUBAC

Klanjamo Ti se...

Malo je bilo onih, Isuse, koji su Te na Tvom križnom putu gledali sa sućuti. Koji su žalili Tebe i Tvoju Majku. Na cijelom svom posljednjem putu sretao si samo zle oči, iskrivljena od prezira lica, zlobne i okrutne primjedbe.

Ali tad Ti iz mnoštva pritrči jedna žena i kleknuvši preda Te pruži Ti rubac, da njime otareš svoje sveto lice. Divnog li ženskog lika u Veronici! Taj se lik spominje već 1900 godina i dok bude svijeta, on će biti svjetlo mnogima. I kad gledamo u lik Veronike nehotice se sjećamo tolikih divnih djevojaka i ženskih likova kroz cijelu kršćansku epohu. Onih, koje su išle Veronikinim tragom i koje su pružale rubac utjehe i balzam ranama Tebi i Tvójima kroz vjekove.

Ali na toj postaji nehotice se sjećamo karikatura ženstva među današnjim ženskim svijetom. Sjećam se neodgojenih i prpošnih djevojaka i žena bez časti i ponosa! Onih, koje su okaljane krađom i prevarom. Onih, čiji je put protekao u laži i klevetama. Onih, koje se osramotiše razvratom i bludom.

A sve su one bile pozvane, da budu Veronike. Da budu uzori čistoće i požrtvornosti, da budu nosioci najplemenitijeg u čovječanstvu.

Gospodine Isuse, spasi naše djevojke i žene. I ako moj robijaški križ nešto može, ja Ti ga prinosim za naše djevojke i žene, da se osvijeste, da se

preporode, da se očiste, da budu uzorne i plemenite Veronike.

Isuse propeti...

VII. POSTAJA

ISUS PADA DRUGI PUT POD KRIŽEM

Klanjamo Ti se...

I po drugi put si pao, Isuse! I po drugi put Te gledam, Tebe, Sina Božjega, pod teškim drvetom križa, na užarenoj prašini palestinske zemlje.

Križ Te je opet savio k zemlji. Križ grijeha svijeta sruši Te kod prvog pada, a sad Te je oborio pogled na grijeh kršćana.

Grijesi pogana i neznabožaca, grijeh onih, koje nije okupala krsna voda, pritisli su Te na tlo, ali kako su teži grijesi onih, koji su kršteni u Tvoje ime i okupani u Tvojim krvi.

Jer to su grijesi Tvojih izabranih.

Grijesi onih, koji su pozvani, da prosljeđuju Tvoj život na zemlji.

Među tim grijesima su i moji grijesi, i naši grijesi.

Grieh nas, koji se okaljamo nevjerom, koji kunemo i psujemo kao malo koji narod na svijetu. Koji počinismo teške grijehove nečistoće. Koji se ogriješimo o tuđe poštenje. O tuđe dobro, o tuđe život. Koji ne razumijemo zakon ljubavi prema bližnjemu, a upravo taj zakon je temelj Tvoje nauke. Koji prezresmo stotinu puta naloge i savjete Tvoje zaručnice — Crkve Katoličke.

Koliko je takvih grijeha bilo i jest među nama u našoj zemlji. Među kršćanima Evrope. Među kršćanima svijeta.

Oprosti nam, Isuse! Mi smo izdali Tvoju nauku.

Mi smo iskrivili Tvoje kršćanstvo, mi smo ga izkazali, iskrivili.

Da, ali mi se kajemo za naše i tuđe grijehove, za grijehove sviju kršćana. Uzmi, Gospodine, naš patnički robijaški križ kao naknadu za naše grijehove i grijehove kršćana uopće.

Smiluj mi se...

VIII. POSTAJA

ISUS TJEŠI JERUZALEMSKE ŽENE

Klanjamo Ti se...

Kad se Tvoj križni put primicao, Isuse, Kalvariji, došle su preda Te žene i majke. Žene su ostavile svoja ognjišta, da još jednom vide velikoga Učitelja, a majke su došle s djecom u naručju, da se oprostite s najboljim Prijateljem djece.

Sa suzama i jecajima spuštale su se žene pred Isusa, a on ih je tješio: »Kćeri jeruzalemske ne plačite nada mnom, već oplakujte sebe, djecu svoju i svoje grijeh.«

Majčinski grijesi! Zar ima i majčinskih grijeha?

Da, to su grijesi slabosti i mekušnosti u odgoju. Grijesi površnosti i neozbiljnosti u savijanju mladih dječjih stabljika. Grijesi nesređenog obiteljskog života koji ubija nježne latice dječjih duša. Grijesi lošeg ponašanja i majčinskog primjera. Grijesi nevjenčanih majkâ. Grijesi onih, koje se same učiniše nerotkinjama.

Mora da su Te, Isuse, silno boljeli grijesi majkâ, plač neodgojenih i nerođene djece, kad si se na svom križnom putu posebno obratio njima.

Po teškoćama Tvoga križnog puta i po zaslugama Tvoga križa učini da sve majke shvate svoje materinske dužnosti, a sva djeca da budu divni cvjetovi, kraj kojih ćeš se Ti odmarati, Ti najbolji Prijatelju malenih.

Isuse, robijaši Te to mole.

Smiluj nam se...

IX. POSTAJA

ISUS PADA TREĆI PUT POD KRIŽEM

Klanjamo Ti se...

Treći Tvoj pad, Isuse, bio je najveći i najbolniji, jer treći put si pao radi grijeha onih, koji su najpozvaniji, da budu u Tvojoj blizini i da govore u Tvoje ime.

Treći put si pao radi grijeha Tvojih svećenika, redovnika i redovnica.

Radi onih, koji očijukaju s taštinom svijeta i koje izjeda crv oholosti.

Radi onih koji utonuše u sebičnosti svijeta i koje satire moloh škrtosti.

Radi onih, koji uroniše u svoje njive, svoje livade, svoje podrume, svoje staje. Kojima godi zveckanje zlata. Koji od doma Gospodnjeg učiniše obično kruhoborstvo.

Radi tih grijeha, Isuse, treći puta si pao. Ti su Te grijesi najviše tištali. I tko zna, da li bi mogao nastaviti put da Te nije digla jaka volja, da vršiš volju Očevu.

O moj Isuse, oprosti grijeha onih koji bi morali svijetliti Tvome kršćanskom puku. I ako Ti ovdje mogu pomoći sa svojim robijaškim križem, evo me!

Posveti svoje svećenike i redovnike. I molim Te, nemoj padati više.

Smiluj nam se...

X. POSTAJA

ISUSA SVLAČE

Klanjamo Ti se...

Kako sam se zaprepastila Isuse, kad su Tvoga jadnog robijaša prvi puta snimali u uzama. Kako sam bila duboko ponižena, kad su mi uzimali otiske prstiju. Kako me je potreslo prvo zaključavanje brave iza mene. Stroga pratnja. Grdnja i povici!

Kako teško podnosim oštre vojničke korake, kontrolu preko malog otvora na vratima, stajanje u stroju, šetnju s rukama na leđima!

Kako mi je dosadila moja robijaška zdjelica. Kako me peče moj tvrdi ležaj! Kako mi je nesnošan polumrak ćelije ili zatvoreničke sobe.

A vani je svjetlo! I sunce. Vani je moj dom. U njemu je moje meko ležište. U njemu je moj stanoviti životni komfor. U njemu su osobe koje ljubim i koje mene ljube. A što je najvažnije, u njemu je sloboda.

Koliko puta sam poželjela sve to i koliko puta sam uzdahnula i zaplakala nad svojim sadašnjim životom.

Ali kad gledam Tebe, Isuse, gdje stojiš na Kalvariji sam, posve sam, lišen svega, tako siromašan, tako prezren, tako ponižen, da i odijelo s Tebe skinuše, što se onda, Isuse, moram tužiti na svoje poniženje i na svoje siromaštvo, na svoju bijedu.

Doista neću se više tužiti na svoje patnje, kad si kroz tolike patnje prolazio Ti sam. I kakav bih

ja bila učenik Tvoj, kad te ne bih slijedila u siromaštvu i neimaštini.

Smiluj nam se...

XI. POSTAJA

ISUSA PRIBIJAJU NA KRIŽ

Klanjamo Ti se...

Podne se primicalo, kad su Te, Isuse, položili na križ, da Te na nj razapnu. Podnevno sunce palilo je Tvoje obraze, Tvoje okrvavljeno Tijelo i Tvoje ruke, koje su čavlima pričvrstili na križ.

Prodrli su Tvoje svete dlanove, pribili Tvoja sveta stopala. Iz ruku i nogu je protekla krv, crvena i topla.

A kad Te pribijena na križ podigoše, krv je protekla još jače, jer se ranjeno Tijelo objesilo na široko rastegnute i razapete ruke.

Dlanovi se Tvoji razdriješe pod težinom Tijela, prsti se Tvoji grčiše od bola, a rane na nogama su tako užasno pekle.

Sunce je žarilo sve jače, rane su palile sve strašnije, a s križa su se čuli mukli jecaji.

To si Ti, Isuse, jecao. Ti, Sin Božji, čije je nebo i zemlja, stenjao si i lomio se na križu zgažen kao crv.

Što da Ti kaže, Isuse, jedno bijedno robijaško srce, kad Te gleda pribijena na križ? Što da Ti kažemo mi, koji smo i sami pribijeni na križ sramote i ropstva?

Mnogo i malo Isuse! Svoje rane skrivamo u Tvoje rane, svoje jauke u Tvoje jauke, svoje jecaje, svoje drhtaje, svoje suze u Tvoje suze.

Primaš li, Isuse, to jedinstvo? Sviđa li Ti se? Primi, ta robijaši Te za to mole!

Smiluj nam se...

XII. POSTAJA

ISUS UMIRE NA KRIŽU

Klanjamo Ti se...

Umuknite zvuci jeruzalemskog hrama. Zanimemite svi glasovi prirode. Zašutite svi ljudski poklici! Pres-tani pjesmo! Utihnite usklici veselja! Zaustavite se jecaji ljudskog bola.

Jer tri sata je poslije podne i On umire.

Umire Isus iz Nazareta!

Umire najveći Učitelj svijeta!

Umire sijač Dobra i Istine!

Umire prijatelj malenih i siromašnih!

Umire zdravlje bolesnih i uskrisitelj umirućih.

Kralj, čije kraljevstvo nije od ovoga svijeta!

Umire Sin Božji! Umire Bog-Čovjek, ljubav nestvorena, ljubav sama!

Da neka sve umukne! I bolovi i jecaji moga srca!

Tri sata već visi na križu i kroz tri sata čule su se Njegove posljednje riječi.

Nije zaboravio svoje Majke, kad je rekao: »Že-no, evo Ti sina!« A Ivanu: »Sinko, evo ti Matere!«

I raskajanom razbojniku reče: »Još danas ćeš biti sa mnom u raju«.

A za svoje neprijatelje je molio: »Oče, oprosti im, jer ne znaju što čine!«

I sad još jedan povik Ocu, koji je u beskrajnim bolima pustio svoga Sina: »Bože, Bože moj, zašto si me ostavio?«

»Svršeno je!« — »Oče, u ruke Tvoje predajem

duh svoj« i glava Sina Božjega sagnula se na križu.

Isuse, kraj Tvoga križa stajala je Tvoja Majka, Ivan i Magdalena. Dozvoli, da na ovom stajalištu stane kraj Tebe i Tvoga križa Tvoj robijaš.

Jer ja imam neko veće pravo na Tebe od ostalih. Dozvoli mi, da se sasvim prislonim uz Tvoj križ i da Tebe, na dan Velikoga Petka, zamolim najprije za Crkvu Tvoju svetu, katoličku, koja se toga dana iz Tvoga boka rodila, a onda za sve one, koji Crkvu sačinjavaju, za sve vjernike, a napose za sve moje mile i drage.

Preporučam Ti sve nevjernike, sve krivovjerce, sve pogane, a na koncu i sebe, Tvoga robijaša. Ne-ka i ja jednom čujem kao i jedan od razbojnika, Tvoj blagi glas: »Još danas ćeš biti sa mnom u raju«.

Smiluj nam se...

XIII. POSTAJA

ISUSA SKIDAJU S KRIŽA

Klanjamo Ti se...

Još se jednom na tom križnom putu srećem s Tobom, prežalosna Majko, a to je onaj momenat, u koji su mrtvo Tijelo Tvoga Sina položili na meko Tvoje materinsko krilo.

Majko! Mogla bih na toj postaji mnogo razmišljati o Tvome uzvišenom ženskom liku, najvećem u povijesti svijeta.

O Tvome životnom pozivu i misiji.

O beskrajnoj boli Tvojjoj nad mrtvim Sinom.

O prečistom Tvome majčinskom srcu probode-
nom sa sedam mačeva. Da o svemu tome razmiš-
ljam. Ali dozvoli mi, Majko, da mjesto toga naslo-
nim glavu na Tvoje materinsko krilo i da na tom
krilu počivam dugo, dugo. I da Ti bez riječi šap-
ćem ono, što me tišti.

Ti sama sve znaš, u sve prodiresh.

Majko, kršćanski Te puk nazvao najljepšim imenima.

Nazvao Te je Kraljicom.

Kraljicom ispovijednika i Kraljicom apostola.
Kraljicom mučenika i Kraljicom djevice. Kraljicom
mira i Kraljicom Hrvata. Dozvoli mi, da Te na toj
postaji križnog puta, na postaji Tvoje velike boli,
nazovemo Kraljicom robijaša.

Jer nikada nam Tvoja materinska ruka nije
tako trebala kao danas. Nikada nismo tako žudili
za Tvojim materinskim srcem kao sada.

O daj, Majko, zakrili nas robijaše svojim ma-

terinskim plaštem i da u svojim bolima tražimo odmaralište na Tvome Srcu i u Srcu Tvoga Sina.

Smiluj nam se...

XIV. POSTAJA

ISUSA POLAŽU U GROB

Klanjamo Ti se...

U kasnu večer Tvoga smrtnoga dana, Isuse, došao je Josip iz Arimateje, da sahrani Tvoje tijelo. I ono bješe ovijeno u bijelo platno i zakopano u grobu, u kome još nitko nije bio ukopan. Na grob navališe veliki kamen.

Sve je svršeno. Tvoj zemaljski život je gotov i Tvoja zemaljska misija je završena. Učenici i apostoli su se razbježali a Ti si mrtav i sahranjen. Posebna straža čuva Tvoj grob.

Pa ipak u zoru uskrsnog dana stražari će oslijepiti od ovalikog svjetla. Kamena ploča dignut će se neobičnom snagom, a Ti ćeš izaći sa sjajnim licem, u bijeloj haljimi, i još ćeš prije izlaska k Ocu obići svoje, da ih digneš i okrijepiš.

Uskrsnut ćeš, pobjedivši zakone prirode, pobjedivši grijeh i smrt.

Isuse, i ja sam ukopana kao i Ti. Ukopana sam u tamnicu, visoki zid dijeli me od svijeta, a straža me brižno čuva.

Ali ja vjerujem u još jedan život, život vječni, gdje ću s Tobom uživati u vijeke.

Smiluj nam se...

ZAVRŠNA MOLITVA

Gospodine Isuse Kriste! Hvala Ti na milosti, da sam Te u ovim prilikama mogla pratiti na križnom putu i gledati u Tvoj patnički lik.

Hvala Ti, što si u meni ojačao vjeru, na koju se danas toliko navaljuje.

Hvala Ti, što si u meni probudio kajanje za sve ono, što u mom životu nije bilo dobro.

Hvala Ti, što si me poučio o pravom značenju križa i sad i svoj robijaški križ gledam u drugom svjetlu.

Hvala Ti, što si u meni probudio nadu u vječnu slobodu, u vječni Uskrs, u koji se ulazi po križu i patnji.

Isuse, robijaši Te još jednom pozdravljaju. Isuse, pogledaj na nas.

Isuse propeti, smiluj nam se!

Prof. Marica Stanković
u zatvoru, Zagreb,

Petrinjska ulica,
1948. godine

S A D R Ź A J

Predgovor	— — — — —	7
Čitateljima usput	— — — — —	11
BIJELA KRSNA HALJINA	— — — — —	15
PRIKAZANJE NA SVIJEĆNICU	— — — — —	17
KĆERKA OBIČNOG RADNIKA	— — — — —	20
U SREDNJOJ ŠKOLI	— — — — —	22
KATOLIČKA GIBANJA U HRVATSKOJ	— — — — —	24
PUBLICISTIČKA DJELATNOST	— — — — —	27
UTJECAJ IVANA MERZA	— — — — —	31
DOLAZILE SU KUŠNJE	— — — — —	34
RAĐA SE KRIŽARSTVO	— — — — —	37
TOPLA SESTRINSKA RIJEČ	— — — — —	41
U GOSPINU SVETIŠTU	— — — — —	44
OSNIVANJE SVJETOVNOG INSTITUTA	— — — — —	46
BORBA S LJUDSKIM SLABOSTIMA	— — — — —	49
CRKVENO PRIZNANJE	— — — — —	52
ZATVOREN ZAGREBAČKI NADBISKUP	— — — — —	57
BOG TRAŽI KRIŽ	— — — — —	61
NA OPTUŽENIČKOJ KLUPI	— — — — —	64
U KAZNENO POPRAVNOM DOMU	— — — — —	68
PROCESIJA U KRUGU	— — — — —	72
U »PASJIM« KUĆICAMA	— — — — —	76

»TRPJETI ZA DRUGE« — — — — —	80
ODGOVARA VREMENU — — — — —	84
TEGOBE SA ZDRRAVLJEM — — — — —	88
»NIJE ME STRAH SMRTI« — — — — —	92
»VELIKA OSOBNOST« — — — — —	96
SPREMNA NA MUČENIŠTVO — — — — —	99
USTRAJNA I DOSLJEDNA ŽENA — — — — —	103
PORUKE SESTRE MARICE — — — — —	107
»U VJEČNOM UZORU« — — — — —	111
»O MAJKO NAŠE DUŠE« — — — — —	114
KRIŽNI PUT ROBIJAŠA — — — — —	117

(vinjeta)

JESTE LI VEĆ PROČITALI KNJIGE O VELIKANIMA NAŠEGA STOLJEĆA, KOJI SU TRPJELI I BILI SPREMNI UMRIJETI ZBOG SVOJIH UVJERENJA?!

- **KARDINAL ALOJZIJE STEPINAC**, zagrebački nadbiskup. Osuđen 1946. na 16 godina zatvora. Umro prije nego je pušten na slobodu 1960. Divni lik u hrvatskom narodu i jedan od najznačajnijih biskupa Crkve u dvadesetom stoljeću.
- **KARDINAL MINDSZENTY. Stepinčev** suvremenik i prvi čovjek Crkve u Mađarskoj nakon rata. Nakon montiranog staljinističkog procesa utamničen te pod starost oslobođen. Umro je u inozemstvu. Prošle godine rehabilitiran od nove mađarske vlade.
- **NEUŠTRAŠIVA BOŽJA SLJEDBENICA**. Radi se o herojskoj katoličkoj djevojci iz Litve koja je od sovjetskog suda osuđena na robiju i progon u Sibir samo stoga što je širila katoličke novine u Litvi. Njezin govor na sudu kao i cjelokupno svjedočenje tijekom robije i izgnanstva zaslužuje svako divljenje.
- **PUT BOGU SPASITELJU**. Autobiografija Tatjane Goričeve, ruske obraćenice. U njoj kao i u drugim knjigama (SNAGA KRŠĆANSKE LUDOSTI, JOBOVE KĆERI) svjedoči neustrašivo za Krista.

Sve te kao i mnoge druge slične knjige mogu se naručiti na adresu:

Knjižnica

U PRAVI TRENUTAK

54400 Đakovo, pp 51

Žarko Brzić rođen je 3. travnja 1922. u Filip-Jakovu gdje završava osnovno školovanje. Klasičnu gimnaziju polazi u Šibeniku. Teologiju studira u Đakovu i Zagrebu. Za svećenika je zaređen 14. srpnja 1946. godine.

Kao svećenik služio u Primoštenu, Donjem Mihojcu, Valpovu, Bošnjacima, Banju na otoku Pašmanu, Zadru (župa sv. Šime), Velom Ratu, Solinama Brbinju, Savru na Dugom otoku i na Silbi koju i sada posluhuje putujući iz Zadra.

Veći dio svoje svećeničke službe posvetio je sjemeništarcima i bogoslovima u zadarskom sjemeništu »Zmajević«. Na odsluženju vojnog roka 1949. u Makedoniji bio je uhićen i od Vojnog suda u Skopju osuđen na četiri godine strogog zatvora koji je izdržao do kraja.

Publicističko-novinarskim radom počeo se baviti u srednjoj školi i intenzivno nastavio za vrijeme svojih studija. U sadašnjem razdoblju crkvenog života surađivao je u Glasu Koncila, reviji VERITAS, Glasniku Srca Isusova i Marijina, mjesečniku Marija i povremeno u nekim drugim časopisima. Član je novoosnovanog društva katoličkih novinara u našoj zemlji. 31. 1. 1990. postao je član Društva književnika Hrvatske.

Do sada je objavio slijedeće knjige:
Stazama života, Zagreb 1959. — rasprodano
Uzdignuta pogleda, Zagreb 1961. — rasprodano
Iskre svjetla, Zadar 1965. — rasprodano
Čovjek podijeljen u sebi, Đakovo 1972. — rasprodano
Nade i ohrabrenja, Zagreb 1978. — rasprodano
Uči se od sunca, Zagreb 1981. — rasprodano
Nikad na gubitku, Zagreb 1985. — rasprodano
Najljepši ukras, Zagreb 1987. Ova se knjiga može još dobiti kod izdavača — Salezijanci — Zagreb
Vlaška 36.